

**T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
LİSANS ÜSTÜ EĞİTİM MERKEZİ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI**

**ORTA GELİR TUZAĞINDA ÇIKIŞTA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER:
DÜŞÜK ORTA GELİRLİ VE YÜKSEK ORTA GELİRLİ ÜLKELER
ÜZERİNE BİR ANALİZ**

**Hazırlayan
Ebru OĞUZ**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim HÜSEYİNİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞIRNAK, 2020

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu tezdeki bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelere uygun bir biçimde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve etik ilkelerinin gerektirdiği gibi çalışmada yararlandığım tüm kaynaklara hem metin içerisinde atıfta bulunduğumu hem de kaynakçada usulüne uygun bir şekilde yer verdiğimi belirtmek isterim.

Tezi Hazırlayan

Ebru OĞUZ

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Orta Gelir Tuzağından Çıkışta Etkili Olan Faktörler: Düşük Orta Gelirli ve Yüksek Orta Gelirli Ülkeler Üzerine Bir Analiz” adlı bu Yüksek Lisans Tezi, Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan**Ebru OĞUZ****Danışman****Dr. Öğr. Üyesi İbrahim HÜSEYİNİ****İktisat Anabilim Dalı Başkanı****Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ**

KABUL VE ONAY

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim HÜSEYİNİ danışmanlığında Ebru OĞUZ tarafından hazırlanan “ORTA GELİR TUZAĞINDAN ÇIKIŞTA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER: DÜŞÜK ORTA GELİRLİ VE YÜKSEK ORTA GELİRLİ ÜLKELER ÜZERİNE BİR ANALİZ” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

10/01/2020

JÜRİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim HÜSEYİNİ

Üye Dr. Öğr. Üyesi Burcu DÖNMEZ

Üye : Doç. Dr. Oktay KIZILKAYA

İMZA

.....

.....

.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜL

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu günlere gelmemde bana her türlü maddi ve manevi desteği sağlayan, bu süreçte sabır ve metanet gösteren sevgili annem ve babam Esmâ ve Mehmet Ali OĞUZ'a; her daim yanımda duran kardeşlerim Zülküf, Yudum ve Esra OĞUZ'a sonsuz teşekkür ederim.

Çalışmanın ortaya çıkmasında, tezimin her aşamasında tecrübe, bilgi ve birikimini benden esirgemeyen, akademik anlamda fikir ve düşünce yönleriyle model alacağım kıymetli danışman hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi İbrahim HÜSEYİNİ 'ye teşekkürü borç bilirim. Yüksek lisans fikrini bana aşıl原因 ve aynı zamanda bu yolda yürümemi sağlayan, her alanda bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım bana yol gösteren ve her zaman yanımda olan değerli hocalarım Dr. Öğretim Üyesi Hasan OSMANOĞLU'na, Dr. Öğretim Üyesi Erkan UZUN'a Öğretim Görevlisi Ayşegül İNCE'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca bu süreçte hiçbir zaman beni yalnız bırakmayan değerli arkadaşlarım Sedat YAKACI ve Celile ALTAY'a teşekkür ederim.

ORTA GELİR TUZAĞINDA ÇIKIŞTA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER: DÜŞÜK ORTA GELİRLİ VE YÜKSEK ORTA GELİRLİ ÜLKELER ÜZERİNE BİR ANALİZ

Tezi Hazırlayan: Ebru OĞUZ

Şırnak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İktisat ABD, Yüksek Lisans,
Ocak, 2020

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim HÜSEYİNİ

ÖZET

Orta gelir tuzağı (OGT), iktisat literatüründe araştırmacıların son zamanlarda ilgisini çeken konulardan biri olmuştur. Literatürde tam bir tanımı bulunmamasına rağmen Orta Gelir Tuzağı, ülkelerin düşük gelir düzeylerinde etkili büyüme stratejilerinden yüksek gelir düzeyindeki stratejilere geçiş yapmakta zorlanıp orta gelir düzeylerinde durağanlaşabilirler bu durağanlaşmaya OGT denir. Orta gelir tuzağına giren ülkelerin yüksek gelir grubuna geçememeleri durumunda geriden gelen ülkelerin rekabetine maruz kalarak pazarlarını bu ülkelere kaptırıp ekonomik olarak daha kötüye giderler. Bu bağlamda ülkelerin kalkınma süreçlerinde orta gelir tuzağına yakalanmadan üst gelir seviyelerine çıkmaları oldukça önemlidir.

Ülkelerin orta gelir tuzağına yakalanmamalarının önemli olmasından dolayı bu tuzağa yakalanmamaları için etkili olan unsurların belirlenmesi de önem arz etmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalarda ülkelerin orta gelir tuzağına düşmemeleri ya da bu tuzaktan kurtulmaları için genellikle Ar-Ge, Eğitim harcamaları ve Doğrudan Yabancı Yatırımların önemli faktörler olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmada da orta gelir tuzağına yakalanmamak ya da bu tuzaktan çıkmak için etkili olan faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada literatürden farklı olarak orta gelir seviyesinde olan ülkeler iki farklı grubun 1995-2017 yılları arasındaki verileri analiz edilmiştir. Son beş yılda satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen GSYH değeri ABD'nin kişi başına düşen GSYH değerine oranı %40'tan düşük olan ülkeler düşük orta gelirli, %40'tan büyük olan ülkeler yüksek orta gelirli ülkeler olarak ayrı ayrı analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda düşük orta gelirli ülkeler grubunda doğrudan yabancı yatırımlar, sabit sermaye yatırımlar ve yurtiçi tüketim harcamalarının orta gelir tuzağından çıkmak için etkili olduğu belirlenmiştir. Yüksek orta gelirli ülkeler grubunda ise doğrudan yabancı yatırımlar, sabit sermaye yatırımları ve gayri safi yurtiçi tasarrufların etkili olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada kullanılan yurtiçi tüketim harcamaları ve gayri safi yurtiçi tasarruflar değişkenlerinin orta gelir tuzağından çıkmakta etkili olup olmadığını inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır.

Çalışma sonucunda düşük orta gelirli ülkelerin kalkınmalarının ilk aşamalarında sabit sermaye yatırımlarını arttırmanın, doğrudan yabancı yatırımları çekmenin yanında iç tüketime dayalı olarak büyüebilecekleri söylenebilir. Ancak ülke belli bir aşamayı geçtikten sonra orta gelir tuzağına kapılmadan yüksek gelir seviyelerine geçmeleri için yine sabit sermaye yatırımlarını arttırmanın, doğrudan yabancı yatırımları çekmenin yanında yurtiçi tasarruflarını yükseltmelerinin önemli olduğu belirtilebilir.

Anahtar Kelimeler: Orta Gelir Tuzağı, Yatay Kesit Bağımlılığı, CADF, ECM

FACTORS EFFECTING OUTPUT IN THE MIDDLE INCOME TRAP: AN ANALYSIS ON LOW MIDDLE INCOME AND HIGH MIDDLE INCOME COUNTRIES

THESIS PREPARED: Ebru OĞUZ

**Şırnak University, Graduate Education Institute, Department of
Economics, Master Thesis, January 2020
Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim HÜSEYİNİ**

ABSTRACT

Middle income trap (MIT) has been one of the topics that have been of interest to researchers recent in economic literature. Although there is no complete definition in the literature, the middle income trap can be difficult for countries to transition from effective growth strategies at low income levels to strategies at high income levels and become stagnant at middle income levels. If the countries that fall into the middle income trap fail to move to the higher income group, they are exposed to the competition of the countries that fall behind and lose their markets to these countries and get worse economically. In this context, it is very important that countries rise to upper income levels in their development processes without being caught in the middle income trap.

Since it is important for countries not to be caught in the middle income trap, it is also important to identify the factors that are effective for them not to be caught in this trap. Research in this area has been found that R & D, education spending and foreign direct investment are often important factors for countries not to fall into the middle income trap or to get out of this trap.

In this study, the factors that are effective to avoid or exit the middle income trap were tried to be identified. The study analyzed data from two different groups of countries with middle income levels between 1995 and 2017, unlike the literature. In the last five years GDP per capita by purchasing power parity over the past five years the ratio of the US to GDP per capita countries with less than 40% were analyzed separately as low-middle income countries and countries with greater than 40% as high-middle income countries. As a result of the study, it was determined that foreign direct investments, fixed capital investments and domestic consumption expenditures in the group of low-middle income countries were effective for Exiting the middle income trap. In the group of high-middle income countries, foreign direct investments, fixed capital investments and gross domestic savings were found to be effective. In this study, there is no study examining whether domestic consumption expenditures and gross domestic savings variables are effective in coming out of the middle income trap.

As a result of the study, it can be said that low-middle-income countries can increase fixed capital investments in the early stages of their development, attract foreign direct investments, and grow based on domestic consumption. However, it can be stated that it is important to increase fixed capital investments, to attract foreign direct investment and to increase their domestic savings in order to move to higher income levels without falling into the middle income trap after the country has passed a certain stage.

Keywords: Middle Income Trap, Horizontal Section Dependence, CADF, ECM

İÇİNDEKİLER

ORTA GELİR TUZAĞINDA ÇIKIŞTA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER: DÜŞÜK ORTA GELİRLİ VE YÜKSEK ORTA GELİRLİ ÜLKELER ÜZERİNE BİR ANALİZ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ YAZIM KLAUZUNA UYGUNLUK.....	ii
KABUL VE ONAY	iii
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
TABLolar DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1.1. Orta Gelir Tuzağı	5
1.1.1.Tho'nun Aşamalı Kalkınma Yaklaşımı	6
1.1.2.Ohno'nun Endüstrileşmeyi Yakalama Aşamaları.....	7
1.1. ORTA GELİR TUZAĞININ TARİHÇESİ	8
1.2. ORTA GELİR TUZAĞINI BELİRLEME YÖNTEMLER.....	10
1.2.1. Büyümede Yavaşlama Yaklaşımı	10
1.2.2. Yakalama Endeksi (CUI)Yaklaşımı.....	11
1.2.3. Robertson ve Ye (2013) Yaklaşımı.....	11
1.3. Orta gelir tuzağından çıkışta etkili olan faktörler	12
1.3.1. Kharas ve Kohli'nin Üretime Dayalı Yaklaşımı	12
1.3.2. Lin'in Karşılaştırmalı Üstünlük Yaklaşımı	13
1.3.3. Ar-Ge Harcamaları.....	14
1.3.4. Eğitim Harcamaları	15
1.3.5. Tüketim Harcamaları	16
1.3.6. Tasarruflar	16
1.3.7. Gelir Dağılımı Eşitsizliği	17

1.3.8. Doğrudan Yabancı Yatırımlar.....	18
İKİNCİ BÖLÜM.....	19
2. LİTERATÜR ÇALIŞMASI.....	19
2.1. Robertson ve Ye Yaklaşımına Göre Yapılan Çalışmalar	20
2.2. Felipe vd. Yaklaşımına Göre Yapılan Çalışmalar	22
2.3. Woo (2012) Yaklaşımına Göre Yapılan Çalışmalar	25
2.4. Orta Gelir Tuzağını Belirlemede Yapılan Diğer Çalışmaları.....	26
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	40
3. ORTA GELİR TUZAĞINI ETKİLEYEN DEĞİŞKENLER ÜZERİNE EKONOMETRİK ANALİZ.....	40
3.1. ÇALIŞMANIN AMACI.....	40
3.2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ.....	40
3.3. ÇALIŞMANIN KAPSAM VE VERİ SETİ	41
3.4. DÜŞÜK ORTA GELİRLİ VE YÜKSEK ORTA GELİRLİ ÜLKELERİN AÇIKLAYICI DEĞİŞKENLERİ.....	42
3.4.1. GSYH Açıklaması	42
3.4.2. Sabit Sermaye Yatırımları	45
3.4.3. Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar	47
3.4.4. Tüketim Harcamaları	48
3.4.5. Doğrudan Yabancı Yatırımlar	50
3.4.6. Üniversitelerde Okullaşma Oranı	51
3.4.7. Patent Sayısı.....	53
3.5. EKONOMETRİK MODELİN TANIMLANMASI.....	60
3.5.1. Yatay Kesit Bağımlılığının (YKB) Test Edilmesi.....	61
3.5.2. Panel Birim Kök Testi	62
3.5.3. Eş-Bütünleşme Testi	65
SONUÇ	72
KAYNAKÇA	75
ÖZGEÇMİŞ	83

KISALTMALAR DİZİNİ**ABD:** Amerika Birleşik Devletleri**ADF:** Augmented Dickey Fuller**ARDL:** Autoregressive Distributed Lag Bound Test**Ar-Ge:** Araştırma ve Geliştirme**CADF:** Cross-Sectional Augmented Dickey Fuller**CAR:** Coğrafi Olarak Ağırlaştırılmış Regresyon**CCE:** Common Correlated Effects**CUI:** Catch-Up Index**DYY:** Ülkelerin Almış Oldukları Doğrudan Yabancı Yatırımlar**GSMH:** Gayri safi Milli Hasıla**GSYH:** Gayri Safi Yurt İçi Hasıla**LP:** Lumsdaineve Papell**OGT:** Orta Gelir Tuzağı**PP:** Phillips- Perron**SSER:** Sabit Sermaye Yatırımları**TAS:** Gayri Safi Yurt İçi Tasarruflar**TH:** Tüketim Harcamaları**TUİK:** Türkiye İstatistik Kurumu**ÜOO:** Üniversitelerde Okullaşma Oranı**YKB:** Yatay Kesit Bağımlılığı**ZA:** Zivot Andrews

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Büyümede Yavaşlama Durumuna Bazı Örnek Ülkeler	10
Tablo 2: OGT’de Olan Bazı Ülkelerin Kişi Başına Ar-Ge harcamaları	14
Tablo 3: Robertson ve Ye Yaklaşımına Göre Yapılan Literatür Tablosu.....	22
Tablo 4: Felipe vd. Yaklaşımına Göre Yapılan Literatür Tablosu.....	25
Tablo 5: Genel Rekabetçilik sıralaması	32
Tablo 6: Orta Gelir Tuzağını Belirlemede Yapılan Literatür Özeti	37
Tablo 7: Modelde Kullanılan Değişkenlerin Açıklanması.....	42
Tablo 8: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Kişi Başına Düşen GSYH Değerleri.....	43
Tablo 9: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin kişi başına düşen GSYH değerinin ABD GSYH’ına oranı değerleri	44
Tablo 10: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Sabit Sermaye Yatırımları Değerleri (Milyar\$)	46
Tablo 11: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Gayri Safi Tasarruf Değerleri (Milyar \$). 47	
Tablo 12: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Tüketim Harcamaları Değeri (Milyar \$) .. 49	
Tablo 13: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Doğrudan Yabancı Yatırım Değerleri (Milyar \$)	50
Tablo 14: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Üniversitelerde Okullaşma Oranı Değeri. 52	
Tablo 15: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Kişi Başına Düşen GSYH Değerleri	53
Tablo 16: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin kişi başına düşen GSYH değerinin ABD GSYH’ına oranı değerleri	54
Tablo 17: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Sabit Sermaye Yatırımları Değerleri (Milyar\$)	55
Tablo 18: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Gayri Safi Tasarruf Değerleri (Milyar \$) .. 56	
Tablo 19: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Tüketim Harcamaları Değeri (Milyar \$).... 57	
Tablo 20: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Doğrudan Yabancı Yatırım Değerleri (Milyar\$)	58
Tablo 21: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Üniversitelerde Okullaşma Oranı Değeri .. 59	
Tablo 22: Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları (Pesaran 2004).....	62
Tablo 23: Yüksek Orta Gelirli Ülkeler için Pesaran (2007) CADF Birim Kök Testi Sonuçları	64
Tablo 24: Düşük Orta Gelirli Ülkeler için Pesaran (2007) CADF Birim Kök Testi Sonuçları	65

Tablo 25: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Westerlund (2007) ECM Eş-Bütünleşme Testi Sonuçları	66
Tablo 26: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Tahmin Sonuçları	67
Tablo 27: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Westerlund (2007) ECM Eş-Bütünleşme Testi Sonuçları	69
Tablo 28: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Tahmin Sonuçları.....	70

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Ekonominin İlerleme aşamaları.....	6
Şekil 2: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Kişi Başına Düşen GSYH Değerleri (Satın alma gücü paritesine göre).....	44
Şekil 3: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Kişi Başına Düşen GSYH'nın ABD GSYH'na Oranı.....	45
Şekil 4: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Sabit Sermaye Yatırımları (Milyar\$).....	46
Şekil 5: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Gayri Safi Tasarruf Oranı (Milyar\$).....	48
Şekil 6: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Tüketim Harcamaları Oranı (Milyar\$).....	49
Şekil 7: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Doğrudan Yabancı Yatırımları (Milyar \$).....	51
Şekil 8: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Üniversitelerde Okullaşma Oranı	52
Şekil 9: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin ortalama kişi başına düşen GSYH değerleri (Satın alma gücü paritesine göre).....	54
Şekil 10: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Kişi Başına Düşen GSYH'nın ABD GSYH'na Oranı.....	55
Şekil 11: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Sabit Sermaye Yatırımları (Milyar\$).....	56
Şekil 12: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Gayri Safi Tasarruf Oranı (Milyar\$).....	56
Şekil 13: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Tüketim Harcamaları Oranı (Milyar\$).....	57
Şekil 14: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Doğrudan Yabancı Yatırımları (Milyar \$).....	58
Şekil 15: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Üniversitelerde Okullaşma Oranı	59

GİRİŞ

Feodal toplumların ve krallıkların hâkim olduğu 19.yy'a kadar ülkeler arasında büyük bir gelir farklılığı yaşanmamıştır. Bu dönemlerde tarım ülkelerin ana geçim kaynağı olarak ön plana çıkmaktaydı. Ancak 20.yy. da krallıkların yıkılması ve Sanayi Devriminin gerçekleşmesi ile makineleşmenin artması sonucu, emek endüstri alanlarına kaymış ve üretkenlikte bir artış meydana gelmiştir. Bu durum kişi başına düşen gelirleri arttırmıştır. Fakat gelir bütün ülkelerde eşit oranda artmamış ve ülkeler arasındaki gelir farkı giderek artmıştır. Bu durum gelir düzeyi çok yüksek ülkelerin yanında gelir düzeyi çok düşük ülkelerin olmasına neden olmuştur. Gelir düzeyi yüksek ülkelerde eğitim, sağlık ve kamu hizmetleri gibi olanaklar çok iyi düzeyde olurken gelir düzeyi düşük ülkelerde bu hizmetler oldukça kısıtlı ve refah seviyesi düşük kalmıştır (Erer ve Diken, 2018:2).

Ülkeler arasındaki oluşan gelir farklılıkları az gelişmiş ülkelerin yüksek gelir seviyesine çıkma çabasını beraberinde getirmiştir. Ancak teknolojinin hızla arttığı üretimin oldukça sofistike olduğu bu dönemde az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelerin üretim yapısını taklit etmesi oldukça zorlaşmış ve gelişmiş ülkelerin seviyesine çıkmak az gelişmiş ülkeler için büyük bir problem haline gelmiştir. Bu zorluğu dünya bankası 2007 yılında yayımladığı bir raporda "Orta gelir Tuzağı" diye adlandırdığı bir kavram olarak ilk kez dile getirmiştir (World Bank, 2016).

Orta Gelir Tuzağı teorisine göre düşük gelir seviyesinde olan ülkeler kalkınmanın ilk aşamasında, tarımda âtil olan emek faktörünü üretime dahil ederek düşük gelir seviyesinden orta gelir seviyesine çıkabilmektedirler. Ancak orta gelir seviyesine ulaşan ülkelerin bu seviyenin üzerine çıkması birinci aşama gibi kolay olmamaktadır. Ülkenin yüksek gelir seviyesine çıkabilmesi için daha teknoloji yoğun, Ar-Ge ve yenilikçi süreçler içeren ürünler üretmesi gerekmektedir. Bunu başaramayan ülkeler teknolojisi standartlaşmış ürün üretmeye devam etmektedir. Standart teknolojiye sahip ürünler üretmeye devam eden bu ülkeler kendilerini takip eden ve daha düşük gelir ve ücretlere sahip ülkelerin rekabetine maruz kalmaktadır. Orta gelir seviyesindeki ülkeler kendilerine rakip olmaya başlayan geriden gelen bu ülkeler ile fiyat konusunda rekabet edememektedir. Bunun sonucunda orta gelir

seviyesindeki ülkeler var olan pazarlarını da geriden gelen düşük gelirli ülkelere kaptırmaktadırlar. Bu sonuç orta gelir seviyesine takılmış ülkelerin durumlarının daha kötüye gitmesine neden olmaktadır.

Orta gelir tuzağına giren ülkelerin bu gelir düzeyinde bocalamaları ve yüksek gelir seviyesine çıkamamaları birçok ülke için büyük bir sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle orta gelir tuzağına yakalanmamak ya da tuzaktan çıkmak için etkili olan faktörlerin belirlenmesi oldukça önemlidir. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde ülkelerin orta gelir tuzağına düşmemeleri ya da bu tuzaktan kurtulmaları için genellikle Ar-Ge, Eğitim harcamaları ve Doğrudan Yabancı Yatırımların önemli faktörler olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmada da orta gelir tuzağına yakalanmamak ya da bu tuzaktan çıkmak için etkili olan faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada literatürden iki noktada farklılaşmaktadır. İlk olarak kişi başına düşen gelirleri 3.500-4.000 bin USD olan ülkeler 11.000-12.000 USD olan ülkeler için aynı parametrelerin etkili olmayacağı düşünüldüğünden dolayı ülkeler iki farklı gruba ayrılarak incelenmiştir. Bu gruplar belirlenirken Woo (2012) çalışmasının önerdiği sınıflandırma kullanılmıştır. Woo (2012) çalışmasında ülkelerin gelir seviyelerini belirlemek için ülkelerin satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen GSYH değeri ABD'nin kişi başına düşen GSYH değerine oranlamıştır. Bu oranın 0,20'den düşük olduğu ülkeler düşük gelirli, 0,20-0,55 arasında olan ülkeler orta gelirli, 0,55'ten büyük olan ülkeler ise yüksek gelirli ülkeler olarak sınıflandırılmıştır. Bu tez çalışmasında ülkeler gruplandırılırken orta gelir olarak kabul edilen 0,20 ile 0,55 değerlerinin ortalaması alınmış ve elde edilen 0,375 değeri 0,40'a yuvarlanmıştır. Bu hesaplama ile satın alma gücü paritesine göre son beş yılda kişi başına düşen GSYH değeri ABD'nin GSYH değerine oranı ortalama olarak 0,40'tan düşük olan ülkeler Düşük Orta Gelirli Ülkeler, 0,40'tan büyük olan ülkeler ise Yüksek Orta Gelirli Ülkeler olarak gruplandırılmıştır¹.

Bu tez çalışmasının literatürden farklılaştığı ikinci nokta ise ülkelerin tüketim ve tasarruf miktarlarının orta gelir tuzağı üzerindeki etkisini incelenmesi olmuştur.

¹ Bu hesaplama göre **Düşük Orta Gelirli Ülkeler:** Arnavutluk, Arjantin, BelaRus, Bulgaristan, Çin, Kolombiya, Meksika, Tayland ve Romanya
Yüksek Orta Gelirli Ülkeler: Şili, Hırvatistan, Çekya, Estonya, Macaristan, Kore Cumhuriyeti, Letonya, Litvanya, Malezya, Malta, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Slovakya ve Türkiye olarak belirlenmiştir.

Literatürde yapılan çalışmalarda tüketim ve tasarruf miktarlarının orta gelir tuzağına yakalanmama ya da orta gelir tuzağından çıkışta etkili olup olmadığını inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak ülkelerin tüketim ve tasarruf alışkanlıklarının orta gelir tuzağı üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmada kurulan analizlerde ülkelerin tüketim ve tasarruf miktarları da kullanılmıştır.

Çalışmada kurulan ekonometrik modelde, ülkelerin 1995-2017 yılları arasındaki kişi başına GSYH değerlerinin ABD'nin kişi başına GSYH değerlerine oranı bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Bağımsız değişken olarak ise sabit sermaye yatırımları, Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Ar-Ge ve yenilikçi süreçleri temsil etmesi için ülkelerin patent sayıları ve eğitimi temsil etmesi için üniversiteleşme oranı kullanılmıştır. Bunların yanında orta gelir tuzağından çıkmak için oldukça önemli olduğu düşünülen Yurtiçi Tüketim Harcamaları ve Yurtiçi Tasarruf da etkisini görmek için bağımsız değişken olarak modele dahil edilmiştir.

Çalışma sonucunda sabit sermaye yatırımları ve doğrudan yabancı yatırımların hem düşük hem de yüksek orta gelirli ülkeler grubunda orta gelir tuzağına yakalanmamak ya da orta gelir tuzağından çıkmak için etkili değişkenler olduğu belirlenmiştir. Düşük orta gelirli ülkelerde yurtiçi tüketimin etkili yurtiçi tasarrufların ise etkili olmadığı tespit edilmiştir. Yüksek orta gelirli ülkelerde ise aksine yurtiçi tasarrufların etkili yurtiçi tüketimlerin etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yurtiçi tasarruf oranları ve yurtiçi tüketim harcamalarının düşük ve yüksek orta gelirli ülkelerde farklı bir sonuç vermesi bu çalışmanın ülkeleri farklı gruplar altında inceleme girişimini destekler niteliktedir. Düşük orta gelirli ülkelerin ürettikleri ürünler göreceli olarak daha kalitesiz ürünler olduğundan dolayı uluslararası piyasalarda rekabet gücü bulunmamaktadır. Bu nedenle bu ülkelerin ekonomik büyümeleri yurtiçi tüketime bağlı bulunmaktadır. Yurtiçi tüketim harcamalarının artması göreceli olarak kalitesiz olan bu ürünlere olan talebi arttıracak ve bu ürünleri üreten firmaların üretimi artacaktır. Üretimi artan firmaların gelirleri, istihdamları ve yatırımları artacak ve buna bağlı olarak bu firmaların ürettikleri ürünlerin kalitesi yükselecektir. Ürettikleri ürünlerin kalitesi artan firmalar uluslararası pazarlara daha rahat satış yapabileceklerdir. Tüm bunlar bir bütün olarak düşünüldüğünde düşük orta gelirli olan bu ülkeler ekonomik olarak büyüyecek ve yüksek orta gelirli ülkeler seviyesine çıkacaktır.

Ancak yüksek orta gelirli ülkeler grubuna giren bu ülkelerin bu noktadan sonra tüketim harcamalarını daha da artırması ülkeye daha fazla fayda sağlamayacaktır. Belli bir aşamadan sonra tüketimleri arttırmaya devam etmek gelirleri göreceli olarak artan hane halkının ithal ürünlere olan talebini de yükseltecek ve bu durum ülkenin ödemeler bilançosu açıkları vermesine neden olacaktır. Bu açıklar kurların yükselmesini beraberinde getirerek firmaların yatırım için ithal etmek zorunda olduğu sabit sermaye yatırımlarının maliyetini yükseltecek ve yatırımların azalmasına neden olacaktır. Yüksek orta gelir seviyesine ulaşan ülkelerin çalışmada ulaşıldığı gibi tasarruf oranlarını arttırması ekonomik olarak büyümesine daha fazla katkı sunacaktır. Bu gruptaki ülkeler artık uluslararası piyasalara ürün satabildiklerinden dolayı pazar bulma sorunu yerine yatırımlarının finansmanı sorunu ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu noktada yurtiçi tasarrufların artması ihtiyaç duyulan finansmanı karşılayacağından dolayı bu ülkeler ödemeler bilançosu açıkları vermeyerek sabit sermaye malları ithal edebilir ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme performansı gösterebilirler.

Sonuç olarak düşük orta gelirli ülkelerin ekonomik olarak büyümeleri için yurtiçi tüketim harcamalarını arttırmalarının, belli bir aşamaya geldikten sonra ise yurtiçi tasarrufları arttırmanın orta gelir tuzağına düşmeden yüksek gelirli ülkeler seviyesine çıkmak için önemli olduğu söylenebilir. Ulaşılan bu sonuç, bu çalışmanın en özgün yönü olarak düşünülmektedir.

Tezin ilk bölümünde orta gelir tuzağının ne olduğu Tho'nun aşamalı yaklaşımı ve Ohno'nun endüstrileşmeyi yakalama aşamaları ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra orta gelir tuzağının tarihçesi, orta gelir tuzağını belirleme yöntemleri ve tuzaktan çıkışta etkili olabilecek faktörler tartışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde orta gelir tuzağıyla ilgili yapılan çalışmalar özetlenmiş üçüncü bölümde ise bu çalışmada kurulan ekonometrik modelin sonuçları tablolar halinde rapor edilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise çalışmanın genel değerlendirmesi yapılarak elde edilen sonuçlar ışığında politika önerilerinde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.ORTA GELİR TUZAĞI

Literatürde tam bir tanımı bulunmamasına rağmen orta gelir tuzağı (OGT), kişi başına düşen milli gelirin belli bir seviyeye geldikten sonra orada takılı kalması ve yüksek gelir seviyesine geçememesi olarak adlandırılmaktadır (Alçın, Güner,2015:27). Orta gelir tuzağı ilk olarak 2007 yılında dünya bankasının yayımlanmış olduğu “Bir Asya Rönesansı: Ekonomik Büyüme İçin Fikirler” adlı raporda dile getirilmiştir. Rapora göre 20. Yüzyıl, zengin ülkelerin yeniliklerle hızlı ekonomik değişiklikleri gerçekleştirerek, orta ve düşük gelirli ülkeleri domine etmektedir. Bu gelişmeleri takip edemeyen orta ve düşük gelirli ülkelerin ise buldukları gelir düzeyinde sıkışıp kaldıkları ve yakınsama hipotezinin geçerliliğini kaybettiği bir yüzyıl olarak tanımlanmıştır (Gill ve Kharas,2007:5).

Orta gelir tuzağı genellikle ülkelerin kişi başına düşen gelirleri dikkate alınarak sınıflandırılır. Dünya bankası da ekonomileri kişi başına düşen yıllık geliri dikkate alarak üç grupta sınıflandırmaktadır (Şahin vd.; 2015:226). Bu sınıflandırmaya göre kişi başına geliri 1,025\$’ın altında olan ülkeler düşük gelirli, 4,035\$-12,475\$ arasında olan ülkeler orta gelirli ülkeler ve 12,476 \$ üstü olan ülkelerde yüksek gelirli ülkeler olarak tanımlanmaktadır (World Bank, 2016). Dünya bankasının gelir gruplarını sınıflandırmış olduğu kriterlerin yanı sıra farklı araştırmacılar tarafından ortaya atılan kriterler de kullanılmaktadır. Felipe vd. 1990 yılında kişi başına düşen satın alma gücü paritesine göre geliri 2000\$’ın altında olan ülkeler düşük gelirli, 2000\$-7250 \$ arasında olan ülkeler düşük-orta gelirli, 7.250\$-11.750 \$ arasında olan ülkeler yüksek – orta gelirli ve 11.750 \$ üstü olan ülkelerin yüksek gelirli ülkeler olarak sınıflandırmaktadırlar (Felipe vd., 2012:1).

Dünya bankasının ve Felipe vd. ardından yapılan en önemli tanımlamalardan biride Eichengreen (2012) vd. tarafından yapılmaktadır. Yapılan çalışmada orta gelir kriterleri şu şekilde ifade edilmiştir;

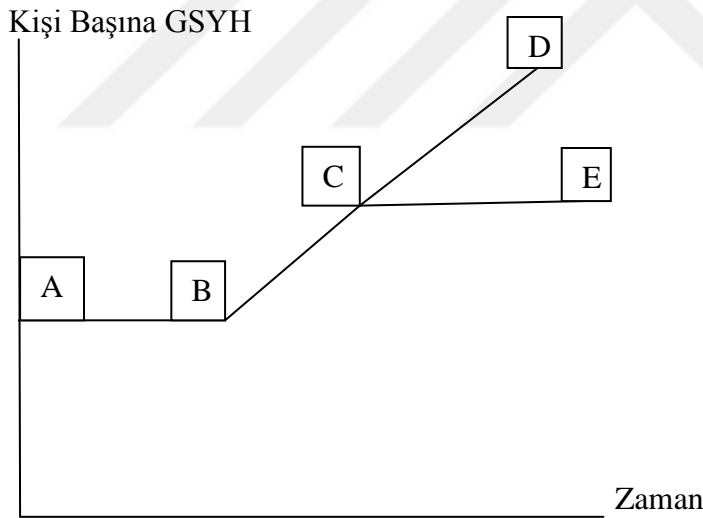
- Kişi başına düşen gelir düzeyinin 16.000 \$ olması,
- Ülkelerin kişi başına düşen gelirlerinin ABD’nin kişi başına gelir düzeyinin %58’ine ulaşması,

- Ülkelerin imalat sanayisinin milli gelirdeki payının %23 oranında olması gerektiği söylenmektedir (Yıldız ve Akbulut, 2017: 55).

Kişi başına düşen GSYH dışında ülkelerin buldukları kalkınmışlık düzeyini aşmalara göre inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Konuya kalkınmanın aşamaları olarak yaklaşan iki çalışma ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki Tho'nun kalkınma yaklaşımı, diğeri ise Ohno'nun endüstrileşme yaklaşımıdır.

1.1.1.Tho'nun Aşamalı Kalkınma Yaklaşımı

Tho ülkeleri ilerleme düzeylerine göre düşük, orta ve yüksek geliri ifade edecek şekilde üç gruba ayırmıştır. Şekil 1 de A-B düşük gelirli ülkeleri yani yoksulluk tuzağında olan ülkeleri göstermektedir. B-C yoksulluk tuzağından kaçışı ve piyasalardaki ilk gelişimi gösterir. C orta gelir seviyesini, C-D sürekli büyümeyi ve yüksek gelir düzeyini devam ettirmeyi, C-E ise durgunluğu yani orta gelir tuzağını ifade etmektedir.

Şekil 1: Ekonominin İlerleme aşamaları

Kaynak: Tho,2013:4

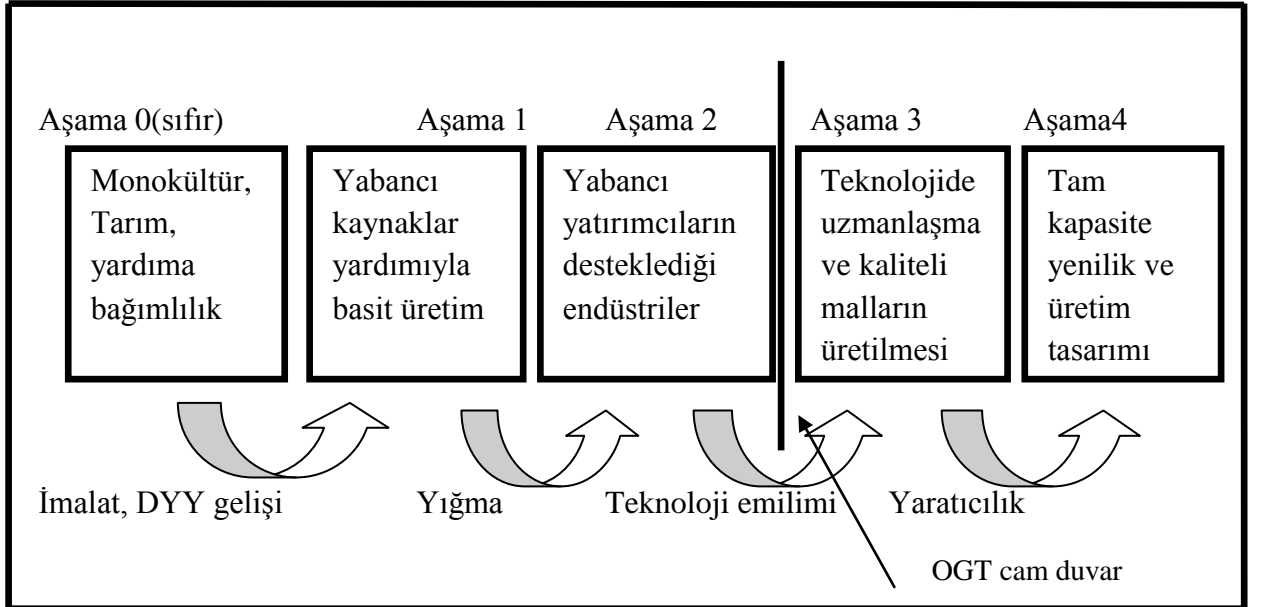
Bu çalışmada C noktası ülkelerin dönüm noktası olarak kabul edilir. Bu noktadan sonra endüstriyel yapının daha az beceri yoğun halden daha fazla beceri yoğun hale getirmek için işgücü kalitesinin yükseltilmesi gerekmektedir. B-C erken gelişim aşaması olarak tanımlanabilir. Bu aşamada emek yoğun olduğu için sermaye az olsa da, alt yapıdaki ve endüstriyel üretimdeki ilk yatırımlara olan ihtiyaç artmakta, teknoloji ise artık bu ihtiyacı karşılayamamaktadır. Bununla beraber

yüksek gelir seviyesine doğru büyüme için ülkenin artan oranda teknolojik kaynaklara sahip olması ve sermayesini verimli bir şekilde kullanması gerekmektedir. E noktası ülkelerin orta gelir tuzağında olduğunu göstermektedir. Orta gelir tuzağına girmiş ülkeler, emek-yoğun endüstrilere sahip düşük gelirli ülkeler ile hızlı teknolojik değişim süreci geçiren yüksek gelirli ülkeler arasında sıkışıp kalmaktadır. Bu nedenle orta gelir tuzağında olan ülkeler girdi odaklı büyüme ve toplam faktör verimliliğine dayalı bir inovasyona gitmelidirler.

Son olarak orta gelir seviyesine geldikten sonra orta gelirli ülkeler emeğin fazla olduğu sanayilerde karşılaştırmalı üstünlüklerini kaybederler ve sonunda endüstriler yok olur. Bunun için orta gelirli ülkelerin daha hızlı büyümesi, giderek daha fazla beceri gerektiren fiziksel ve beşerî sermaye stokuna dayanmalıdır. Bu üç aşamadan ilk ikisi ekonominin uluslararası rekabet gücünü korumak için gerekli üçüncüsü ise yüksek verim ve verimlilik için teknolojiyi iyileştirmek için şarttır (Tho,2013: 4-5).

1.1.2.Ohno'nun Endüstrileşmeyi Yakalama Aşamaları

Ohno'nun endüstrileşmeyi yakalama aşamaları ülkelerin gelişim süreçlerine göre 5 aşamada açıklamaktadır.

Kaynak: Ohno,2009: 28

Düşük gelirli bir ülke savaşlarla, siyasi karışıklarla ve sosyal planlamada kırılğan bir ekonomik yapı ile sergilenmektedir. Doğal kaynakları, mono kültür ihracatı, geçim ihtiyaçlarını karşılayacakları tarıma dayalı bir ekonomiye sahiptirler.

Buda sanayileşmeye doğru gitmede sıfıncı aşamadır. Birinci aşama doğrudan yabancı yatırım firmalarının gelmesiyle ekonomik hazırlıklar, ayakkabı, giysi ve gıda ürünleri gibi küçük sanayi ürünlerinin basit montajının ve işlenmesinin gerçekleşmesi ile ürünler ihraç edilmeye başlanır. Günümüzde Vietnam bu aşamaya örnek olarak gösterilebilir (Ohno,2009: 26-27).

Doğrudan yabancı yatırımların gelmesi ile üretim artmakta, yerli ürün arzı genişlemektedir. Bu olay hem doğrudan yabancı yatırımların tedarikçilerinin hem de yerel tedarikçilerin desteği ile gerçekleşmektedir. Yerli firmalar bu aşamada daha rekabetçi bir konuma bürünmekte ve fiziki girdilerdeki artışlarla sanayide gelişmeler başlamaktadır (Yaşar ve Gezer,2014:132). Bu aşamada tüm önemli işleri yabancı ülkeler yapmaya devam ederlerse ücretler ve gelirden çok az bir yükselme olacaktır. Günümüzde Tayland ve Malezya örnek gösterilebilir. Diğer aşama yani 3. aşamaya geçerken endüstriyel beşerî sermayeyi biriktirerek bilgi ve beceriyi içselleştirmektedir. Yerli firmalar yönetim, lojistik, teknoloji, tasarım, kalite kontrol ve pazarlama gibi üretimin bütün alanlarında yabancı firmalardan arındırılmalıdır. İthalata bağımlılık azaldıkça yerli mala olan talep ciddi bir biçimde artacaktır. Ülke, küresel sanayi alanını yeniden şekillendiren, yerli ürünler üretip o ürünlerin ihracatçısı olarak rakipleriyle rekabet edecek seviyeye gelmektedir. Kore ve Tayvan günümüzde örnek gösterilebilir. Son aşamada ise ülke yeni ürünler üretip küresel pazar trendlerine öncülük etme aşamasına gelmektedir. ABD, Japonya ve AB'nin bazı ülkeleri örnek gösterilebilir. İkinci ve üçüncü aşamanın tam ortasında orta gelir tuzağına yakalanma yani cam duvar görülmektedir. Eğer ülkeler teknolojilerini ve beşerî sermayelerini yeterli seviyeye getiremezlerse orta gelir tuzağına yakalanmaları kaçınılmaz olacaktır (Ohno,2009: 27-28-29). OGT'nin tanımı açıklandıktan sonra diğer başlıkta tarihçesi hakkında bilgi verilmektedir.

1.1.ORTA GELİR TUZAĞININ TARİHÇESİ

Gelişmekte olan ülkelerin iktisadi gelişme aşamasında aşmaları gereken birden çok tuzak bulunmaktadır. Başlangıçta az gelişmiş ülkelerin, düşük gelir düzeyine sahip olması tasarrufların yetersiz olması sebebiyle yatırım yapmakta zorluk çeken ülkelerdir. Düşük denge tuzağı olarak açıklanan bu periyotta yatırımların yetersiz olması gelir seviyesini kısıtlamakta, gelir seviyesi yeterli düzeyde olmadığı için tasarruflar düşük seviyede kalmaktadır. Bu sebepten dolayı

yatırımlar yapılamamaktadır. Bu durum düşük tasarruf, yatırım düzeyi ve düşük ekonomik büyümenin birbirini sürekli takip etmesine sebep olmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin düşük gelirden kalmasına ve bir üst gelir grubuna geçmesine imkân vermemektedir.

İkinci dünya savaşından sonra teknoloji transferleri ile ilgili ithal ikameci politikalar ile desteklenen imalat sanayi kurmak, birçok gelişmekte olan ülke tarafından incelenmiştir. Kalkınma hamlesi ile birçok ülke düşük gelir grubundan bir üst grup olan orta gelir seviyesine yükselmiştir. Yalnız bu ülkelerin çok azı yüksek gelirli ülke (Güney Kore, Tayvan, Portekiz, İrlanda) grubuna geçmiştir (Tuncel, 2014:42).

1960 senesi öncesinde gerçekleştirilen kalkınma planları ve verimli ekonomik alanlara devletlerin yatırım yapmaları gelir farkını açık hale getirmiştir. Ülkeler orta gelir seviyesine yükseldikten sonra özellikle tarımdan sağlanan niteliksiz işgücü, düşük teknoloji, kar oranlarının az olması gelir artış hızını azaltmıştır. İşgücü transferi ile sanayileşme daha hızlı bir yükseliş göstermiştir. Yatırımların nitelikli işgücüne yapılması ve göç ile gelen işgücüne katılım oranının artmasına bağlı olarak verimlilik de bir artış görülmektedir. Teknolojinin yavaş yavaş üretime katılması ile sanayisini geliştirebilen ülkeler alt gelir grubundan orta gelir grubuna gelmeyi başarmıştır. Teknoloji konusunda bazı ülkeler çok kolay geçiş gösterirken geçişlerde zorlanan ülkeler bir üst gelir grubuna geçmekte zorlanmışlardır (Mencütekin, 2018:6).

Ülkeler orta gelir seviyesine yaklaştıkça tarım sektöründen, sanayi ve hizmetler sektörlerine doğru işgücü transferleri gerçekleşir. Sermaye yatırımlarının uyardığı karlara dayanan kolay büyüme kaynakları gücünü kaybetmekte teknoloji giderek eskimekte. Sermayenin karlılığındaki düşüşler niteliksiz işgücü ve doğal kaynakların basit teknolojilerle kullanılmaya devam edilmesi, sermayenin getirisinin azalmasını kaçınılmaz kılmaktadır. İktisatçılar bu seviyeyi “orta gelir eşiği” olarak adlandırmaktadırlar. Orta gelir eşiğine takılıp kalan ülkelerin üretkenliği arttıracak düzenlemeleri hayata geçiremediklerinde orta gelir tuzağına düşmektedirler. Üretkenliğin artması eğitim ve Ar-Ge yatırımların artmasıyla gerçekleşmektedir (Yeldan vd.,2013:1-2).

OGT'nin tanımı ve tarihçesi hakkında bilgi verildikten sonra bir sonraki aşamada OGT'yi belirleme yöntemlerine yer verilmektedir.

1.2. ORTA GELİR TUZAĞINI BELİRLEME YÖNTEMLER

OGT'yi belirleme yöntemleri; Büyümede Yavaşlama Yaklaşımı, Yakalama Endeksi Yaklaşımı ve Robertson ve Ye yaklaşımı olmak üzere 3 yöntemle açıklanmıştır.

1.2.1. Büyümede Yavaşlama Yaklaşımı

Eichengreen vd.(2012 :46 ve 2013) orta gelir tuzağı olgusunu düşük gelirli bir ülkenin orta gelir seviyesine geldikten sonra ülkenin büyüme sürecinde yavaşlamanın ortaya çıktığı durumu ifade etmektedir. Büyümede yavaşlama yaklaşımı üç koşulun bir arada gerçekleşmesine bağlıdır. Bu koşullar:

- Büyümede yavaşlama ortaya çıkmadan önceki yedi yıllık dönemde ortalama büyüme oranının %3,5 ve daha fazla olması,
- Büyümede yavaşlama ortaya çıktıktan sonraki yedi yıllık dönemde ortalama büyüme oranında en az %2'lik (2 puanlık) bir düşüş olması,
- Satın alma gücü paritesine göre (2005 yılı fiyatlarıyla) kişi başına düşen gelirin 10.000\$ dan daha yüksek olması olarak nitelendirilir.

Tablo 1: Büyümede Yavaşlama Durumuna Bazı Örnek Ülkeler

Ülke	Yıl	Yavaşlamadan Önceki Büyüme Oranı(%)	Yavaşlamadan Sonraki Ortalama Büyüme Oranı (%)	Büyümedeki Fark	Kişi Başına Düşen Gelir (\$)
Arjantin	1998	3,7	0,5	-3,5	13.132
Şili	1996	7,2	-2,2	-5,0	17.613
İran	1976	6,2	-8,4	-14,16	11.385
Lübnan	1985	6,2	-13,85	-20,0	16.192
Malezya	1997	6,5	2,5	-4,0	13.297
Porto Rıka	1989	5,8	1,9	-3,9	17.795
Uruguay	1996	3,6	-2,0	-5,6	11.044
Yunanistan	1978	3,6	-0,3	-3,9	16.775

Kaynak:Eichengreen, Park Vd. 2011: 5-8, Aktaran: Koçak, Bulut, 2014

Tablo1'de de görüldüğü üzere yavaşlamadan önceki büyüme oranı Uruguay ve Yunanistan'ın %3,6 oranı ile en düşük ülke, Güney Kore ise %7,2 ile en yüksek büyüme oranına sahiptir. Yavaşlamadan sonraki ortalama büyüme oranı en düşük olan ülke Lübnan ve bunu %-8,4 ile İran takip etmektedir. Yavaşlamadan sonraki en yüksek büyüme %2,7 ile Şili olmaktadır. Yavaşlamadan önce ve yavaşlamadan sonraki ortalama büyüme oranı arasındaki en yüksek fark Lübnan'da görülmektedir.

1.2.2. Yakalama Endeksi (CUI)Yaklaşımı

Gelir sınıflandırmalarının tanımı, dünyanın en zengin ülkelerin gelirlerinin son 200 yılda giderek arttığını dikkate almak, dinamik elemanların yerleşik olması, yüksek gelirli ya da orta gelirli veya düşük gelirli bir ülke olarak sınıflandırmak için analitik tanımlamada en önemli unsurlardan biridir. Teknolojik ilerleme ve kurumsal yenilik gibi faktörler nedeniyle uluslararası düzeyde en yüksek potansiyel gelir seviyesinin arttığı bağlamda gelir sınıflandırmalarının sınırları mutlak gelir seviyeleri temelinde çizilmemelidir. Bunun nedeni, coğrafi olarak dezavantajlı olmayan çoğu ülkenin çeşitli sosyo-ekonomik-politik alanlarda uygun politika rejimlerini benimsedikten ve uyarladıktan sonra en yüksek uluslararası potansiyel gelire yakın bir gelir seviyesine ulaşabilir olmasıdır. Bu nedenle Woo (2012) orta gelir tuzağını belirlemek amacıyla Catch-Up Index (CUI) olarak adlandırdığı bir endeksle araştırma yapmıştır. CUI, bir ülkenin gelir seviyesinin ABD'nin gelir seviyesine oranı olarak hesaplanmıştır. ABD'yi referans göstermesinin sebebi 1920'den beri dünyanın en yüksek gelir düzeyine sahip ülke olmasıdır. 1960-2008 dönemlerini kapsayan endeks ülkelerin yüksek gelirli, orta gelirli ve düşük gelirli ülke gruplarına ayırmak için kullanılmaktadır.

- CUI oranı %55 ten büyük ise ülke yüksek gelirli,
- CUI oranı %20 ve %55 arasında ise ülke orta gelirli,
- CUI oranı %20 den küçük ise ülke düşük gelirli bir ülkedir.

Bu çerçevede bir ülkenin 1960-2008 yıllarında gelir seviyeleri ya da CUI oranları %55 ile %20 arasında olan ülkelerin orta gelir tuzağında olduğu onaylanmaktadır. Buna göre Brezilya, Şili, Meksika, Malezya orta gelir tuzağında iken Çin ise 2008 yılında orta gelir seviyesine ulaşmaktadır (Woo,2012:314).

1.2.3. Robertson ve Ye (2013) Yaklaşımı

Robertson ve Ye (2013) kısa vadeli dinamikleri, stokastik eğilimleri ve yapısal kırılmaları dikkate alan, bir ülkenin orta gelir tuzağında olması için gerekli bazı koşulların oluşturulduğu ekonomik analiz geliştirmiştir. Matematiksel olarak ifade edildiğinde analizin uygulanacağı seri şu şekilde elde edilmiştir (Robertson ve Ye,2013:2-3).

$$X_t = \ln GSYH_{A,t} - \ln GSYH_{ABD,t}$$

Durağanlık testleri sonucu X_t serisinin durağan olması halinde seçilen ülkenin orta gelir tuzağında olduğu kanısına varılır. Buda bu ülkenin gelişmiş ülkelerin milli gelirini yakalama potansiyeline sahip olamadığını göstermektedir (Robertson ve Ye (2013), Aktaran: Koçak ve Bulut, 2014: 12).

Robertson ve Ye (2013) 1950-2010 yılları arası 46 ülkenin satın alma gücü paritesi ve 2005 yılı fiyatlarını kullanarak GSYH verilerini elde etmiştir. Son 125 yılda ABD’de kişi başına düşen GSYH, ortalama büyüme oranı yılda %1,8 olarak sabit kaldığı için ABD referans gösterilmiştir. Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF), Zivot-Andrews (ZA), Lumsdaine ve Papell (LP) testlerini uygulamıştır. Uygulama sonuçlarına göre 46 ülkenin 23’ü en az bir birim kök içerdiği için orta gelir tuzağında olduğu sonucuna varmaktadır (Robertson ve Ye, 2013: 4-6).

Aynı zamanda Türkiye’nin de ZA ve LP testlerine göre OGT’de olmadığı, ADF birim kök testine göre ise OGT’de olduğu görülmektedir (Robertson ve Ye (2013), Aktaran: Koçak, Bulut, 2014: 12).

OGT’yi belirlemede büyümede yavaşlama yaklaşımı, CUI yaklaşımı ve Robertson ve Ye yaklaşımından sonra OGT’den çıkışta etkili olan faktörlere değinilecektir.

1.3. ORTA GELİR TUZAĞINDAN ÇIKIŞTA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

Ülkelerin orta gelir tuzağından çıkmaları için birçok önemli faktör bulunmaktadır. Bu bölümde Kharas ve Kohli’nin üretime dayalı yaklaşımı ile Lin’in karşılaştırmalı üstünlüğe dayalı yaklaşımları incelenecek ve sonrasında Ar-Ge harcamaları, eğitim harcamaları, tasarruflar ve gelir dağılımı eşitsizliğinin orta gelir tuzağı üzerindeki etkileri açıklanmaya çalışılacaktır.

1.3.1. Kharas ve Kohli’nin Üretime Dayalı Yaklaşımı

Arz yönlü büyüme ile birlikte, düşük verimliliğe dayalı üretim anlayışından yüksek verimli ve daha fazla ürün çeşitliliğine dayalı anlayışa geçildiğinden yoksul ülkeler orta gelir seviyesine geçişte zorlanmamaktadır (Dirice, 2018: 42). Orta gelir seviyesine gelen ülkeler stratejilerini değiştirerek talep yönlü politikalara

yoğunlaşmaları gerekmektedir (Kharas ve Kohli,2011: 285). Orta gelirli ülkelerde büyüme stratejileri farklıdır. İç talep ve yeni ihracat talebi, hizmet sektöründeki firmalara doğru geçiş gibi unsurlar orta gelirli ülkelerin ekonomik büyümesinde önemli rol oynamaktadır. Ülkelerin orta gelir tuzağına yakalanmalarını önlemek için:

- Ürün çeşitlerini arttırma yerine belli başlı ürünlerde üretimlerini arttırarak bu ürünlerde uzmanlaşmaya gitmelidirler,
- Ekonomide merkezileşmeden ademi merkezileşmeye geçiş,
- Toplam faktör verimliliğine dayalı büyümeye başarıyla geçmesi gerekmektedir.

Uzmanlaşma, düşük verimlilikten yüksek verimlilik etkinliklerine kadar kaynakları yeniden dağıtma sürecinde bir kilit bileşendir. Uzmanlaşma, orta gelirli Doğu Asya ülkelerinin ölçek ekonomilerini elde etmesine ve daha yüksek fiyatlarla ilişkili dezavantajların dengelenmesine olanak sağlamaktadır. Orta gelirli ülkelerde toplam faktör verimliliğini arttırmak için ilk ve ortaöğretimden yüksek öğretime kadar eğitimin bütün kademelerinde büyük değişiklikler yapmaları gerekmektedir. Yetenekli uzmanlar yetiştirmek için yüksek öğrenim kurumlarının uzun vadeli yatırım ve planlama ile geliştirilmesi gerekmektedir. Bu geçişler güçlü bir liderlik ve uzun vadeli değişiklikleri sürdürme becerisi gerektirmektedir (Kharas ve Kohli, 2011: 286-287).

1.3.2. Lin'in Karşılaştırmalı Üstünlük Yaklaşımı

Lin'e göre iki çeşit kalkınma stratejisi vardır. Bunlardan ilki karşılaştırmalı üstünlük takip (CAF)stratejisi ikincisi ise karşılaştırmalı üstünlük karşıtı (CAD) stratejidir (Islam,2013:6). Lin yaklaşımına göre ülkeler düşük gelirden orta gelire ya da orta gelirden yüksek gelir grubuna geçerken herhangi bir strateji değişimine gitmemeleri gerekmektedir. Ülkeler karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ürünlerin pazar paylarını arttırarak yollarına devam etmelidirler. Karşılaştırmalı üstünlük karşıtı stratejiyi seçen ülkeler ise karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları ürünleri ihmal ederek sanayi sektörüne odaklanırlar. Buda ülkeleri orta gelir tuzağına düşme riski ile karşı karşıya getirmektedir (Islam,2013: 7).

1.3.3. Ar-Ge Harcamaları

Ar-Ge yeni ürün ve hizmetler üreterek ekonominin ihtiyacı olan bilgi stokunun kullanılarak yeni çalışmaların gerçekleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Özcan ve Arı,2014:40). Ülkeler arasında genellikle gelir düzeylerini ve ekonomik büyümelerini diğer ülkelerden ayıran en önemli faktörler teknoloji, vasıflı işgücü ve doğal kaynaklardır. Ülkeler arasındaki bu farkları kapatmak için eğitime ayrılan miktarı arttırmak ve diğer yabancı ülkelere teknoloji transferi içeren doğrudan yabancı yatırımları teşvik etmek gerekmektedir. Özel ve kamu sektörlerinin Ar-Ge yatırımları yapmaları teşvik edilmekte ve yeni doğal kaynaklar bulunmaya çalışılmaktadır (Göçer,2013:216).

Sürekli artış gösteren ekonomik büyüme rakamlarına ulaşmak isteyen ülkeler Ar-Ge yatırımı yaparak teknoloji, sanayi ve bilim alanlarında önemli adımlar atmalıdırlar. Böylelikle kişi başına düşen gelirden yüksek gelirli ülke statüsüne ulaşırlar. Yalnız orta gelir tuzağından kurtulmakta zorlanan ve düşük ekonomik büyüme sorununa sahip gelişmekte olan ülkeler Ar-Ge ve inovasyona yönelerek katma değeri yüksek olan ürünler üretilip gelirlerini arttırabilirler.

Ar-Ge ve inovasyona yapılan yatırımlar sonucu oluşan yeni ürünleri teknoloji ile üretildiğinde katma değeri yüksek bir ürün olacaktır. Üretilen ürünün patent hakkı alındığında patent sahibi firmalar tekelleri elde edeceklerdir (Yıldız,2015:160). Üretilen bu ürüne olan talep arttıkça ülke ekonomisinde büyüme meydana gelir. Ülke ekonomisinin büyümesi sonucunda ise kişi başına düşen gelir artar ve ülkelerin orta gelir seviyesinden bir üst seviyeye geçmesine de kolaylık sağlamaktadır.

Tablo 2: OGT’de Olan Bazı Ülkelerin Kişi Başına Ar-Ge harcamaları

Ülke	Kişi başına düşen Ar-Ge harcamaları
Belarus	24,36
Bosna-Hersek	5,23
Brezilya	61,14
Çin	87,68
Hırvatistan	65,49
Estonya	56,86
Litvanya	31,66
Makedonya	11,81
Mauritius	13,94
Karadağ	49,71
Peru	4,85

Romanya	24,24
Rusya Federasyonu	49,43
Slovak Cumhuriyeti	43,17
Güney Afrika	43,78
Sri Lanka	3,08
Tayland	6,60
Trinidad ve Tobago	6,14
Türkiye	31,92
Uruguay	22,21

Kaynak: Word Bank

Tablo 2’de bazı ülkelere ait Ar-Ge harcamaları verilmiştir. Ar-Ge harcamaları en az olan ülkeler Sri Lanka, Peru ve Trinidad ve Tobago’dur. En yüksek ülke ise Çin’dir. Orta gelir tuzağında olan ülkelerin GSYH’den Ar-Ge harcamalarına ayırdıkları oranları arttırması ve yeni üretilen katma değeri yüksek ürünlerin ihracatı sürekli bir büyümeyi de beraberinde getirecektir.

1.3.4. Eğitim Harcamaları

OGT ile ilgili oluşan literatür, eğitimin önemini ön plana çıkarmaktadır. Ülkeler ucuz işgücü ve maliyet avantajları ile orta gelir seviyesine ulaşmaya dek genellikle düşük teknolojili malların üreticileridir. Bunun için ülkeler temel eğitimi yaygınlaştırmalıdır. Temel eğitimle elde edilen beceriler basit teknolojileri üretmede yeterli olacaktır. Yalnız yüksek gelir seviyesine ulaşmada yeterli olmayacaktır. Yüksek gelir seviyesine ulaşmak ileri teknolojilerle dünya pazarlarında rekabet etmeyi gerektirir (Bayar, 2016: 49). Kalkınma açısından eğitimin kalitesi çok önemlidir. Ülkelerin gelişmişlik seviyeleri arttıkça eğitimin kalitesinin arttırılması ve yükseköğrenime geçişe yoğunlaşmaları gerekir. Yüksek gelir seviyesine gelen ülkelerin tecrübelerine bakıldığında devletin rolünün büyük olduğu görülmektedir. Devletin hangi sektörün ülkenin geleceği için önemli olacağını belirlemesi ve eğitim sistemini buna göre planlaması ülkenin kalkınması için oldukça önemlidir. Firmaların bu planlar doğrultusunda üretim yapılarını değiştirmeleri ülkelerin orta gelir tuzağından çıkmasına katkıları sunacaktır. OGT’ye düşmüş ve yüksek gelir seviyesine ulaşmış ülkeler arasındaki en büyük farklılık iyi eğitilmiş, teknolojiyi iyi kullanma ve üretme becerilerine sahip bir işgücünün varlığıdır. Yüksek gelirli ülke olmanın en önemli unsuru rekabet gücü yüksek, yüksek teknolojili ve katma değerli mallar üretebilen işgücüne sahip olmaktır (Bayar,2016: 51,52,53,74).

1.3.5. Tüketim Harcamaları

Kişilerin veya hane halklarının gereksinimlerini karşılamak için gerekli nihai mal ve hizmetlere yapmış oldukları harcamalara tüketim denir. Tüketim milli gelirin en büyük kullanım biçimi olduğu için tüketim harcamalarında meydana gelen herhangi bir dalgalanma milli gelirden ve dolayısıyla ülkenin ekonomik faaliyetlerinde de dalgalanmalara sebep olacaktır. Böylelikle tüketim harcamaları ve gelir arasında pozitif yönlü bir fonksiyonel ilişki olduğu söylenebilir (Çolak,2007:434). Orta gelir tuzağında tüketim harcamaları konusu daha önce çalışılmamış olup bu konu hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Fakat orta gelirli ülkelerde yurt içi tüketim harcamalarının toplam talebi arttırıp, yatırımları arttırıp ekonomik büyümeyi etkilediği bilinmektedir.

1.3.6. Tasarruflar

OGT'den kurtulmak isteyen ülkelerin izleyeceği strateji tasarruf oranlarını arttırmaktır. Tasarruf kullanılabilen gelirin tüketiciden sonra kalan kısmı olarak tanımlanır. Tasarruflar ulusal ve yabancı olmak üzere 2'ye ayrılır. Ulusal tasarruf özel ve kamu sektörlerin toplamından oluşmaktadır. Dış tasarruf ise uzun ya da kısa vadeli olmak üzere ülkeye gelmektedir. Bu açıdan tasarruf oranları düşük olan ülkeler, büyümeden vazgeçmeden yollarına devam etmeleri durumunda yabancı kaynaklara müracaat etmeleri gerekmektedir. Buda cari açığın yükselmesine ve ekonomiyi dış şoklara açık hale getirmesine neden olmaktadır (Karagöl, Özcan, 2014: 9). Orta gelir tuzağına düşen ülkelerin ekonomilerinde;

- Tasarruflarda ve buna istinaden yatırımlarda bir düşme görülmesi,
- Sanayi ürünlerinde çeşitlendirmenin ortaya çıkmaması,
- İmalat sanayisindeki gelişmelerin yavaş ilerlemesi,
- Emek piyasasındaki imkânların sınırlı kalması.

Bu sorunların hepsinin birden görülmesi ya da yukarıdaki maddelerin birkaçının görünmesi halinde ülke orta gelir tuzağına düşebilir (Eğilmez, 2012). Bu bağlamda ülkeye gelen kısa vadeli yabancı yatırımlar ülkeyi terk ettiğinde iç talepte daralma ve büyüme oranında düşüş meydana gelmektedir. Ülkeler bu duruma düşmemek için yabancı tasarruflara olan bağımlılığını azaltmalı ulusal tasarruflarını

arttırmalıdır. Aksi takdirde hedeflenen büyüme oranını yakalayamadıkları için OGT'ye düşmeden kurtulamayacaklardır (Korkmaz,2016: 83).

1.3.7. Gelir Dağılımı Eşitsizliği

Ülkelerin orta gelir tuzağına yakalanmalarına gelir eşitsizliğinin neden olup olmadığı hakkında tartışmalı açıklamalar bulunmaktadır. Bu tartışmanın temel yapısı, kötüleşen gelir dağılımının ekonomik büyüme oranını uzun vadede değiştiremeyeceğini çünkü gelir dağılımındaki değişimin yenilik ve toplam faktör verimliliğini etkilemeyeceği yönündedir. Bu teoriye göre iki olası nedensellik mevcuttur. İlki kötüleşen gelir eşitsizliğinin toplumda huzursuzluğa neden olacağı ve buna bağlı olarak da ekonomik büyümeyi kötü yöne sürükleyeceği yönündedir. Diğer teori ise gelir eşitsizliğinin ekonomik büyümenin bir yan ürünü olarak ortaya çıkabileceğidir. Orta gelirli ülkelerin, ekonomik büyümelerinin kentsel alanlardaki sanayilerden kaynaklandığı söylenmektedir. Sonuç olarak kırsal alanlardan kentlere doğru bir göç meydana gelir. Şehir nüfusu kırsal alandan daha yüksek oranda bir büyüme gösterir. Bu da her iki teorinin ülke çapında gelir eşitsizliğine sebep olan kırsal-kentsel gelir eşitsizliğinin genişlemesine yol açmaktadır. Şehir içi gelir eşitsizliğinin kötüleşmesi de hızlı kentleşmeye sebep olmaktadır (Egawa,2013:5).

Kuznets hipotezine göre düşük gelirli ülkelerde gelir eşitsizliği daha az olup ekonomik büyüme ile artan nüfusa bağlı olarak gelir eşitsizliği de artmaktadır (Bozkurt, 2014: 66). Gelir eşitsizliğinin büyüme üzerinde olumsuz etki yarattığı ve ülkelerin OGT'ye düşmelerine neden olduğu söylenebilir. Gelir eşitsizliğinin hafifletilmesiyle orta gelir tuzağının önlenmesi için (Egawa, 2013: 15,16,17):

- ***Kırsal – kentsel gelir farklılıklarının daraltılması***, gelir eşitsizliğinin bir kısmının kentsel gelir eşitsizliğinden kaynaklandığı kabul edilmektedir. Bu sebepten kırsal alanlardaki kalkınmayı hedef alan politika önlemlerinin alınması ve kırsal alanlardaki yatırımlar için kurumsal vergilerin düşürülmesi, devletin yatırımları teşvik etmesi gerektiği söylenmektedir,
- ***Düşük gelirli bireylere sağlanan faydalar***, düşük gelirli bireylere asgari ücret zammının yapılması,
- ***Zengin-fakir transferi***, gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu bir ekonomide, büyümeden elde edilen kar genellikle toplumun üst kesimlerinde

paylaştırıldığı için yoksulluk azalmamaktadır. Bunlar servet vergilendirilmesi, emlak vergilendirmesi vb. gibi tedbirlerle bir nebze önlenabilir,

- **Eğitim (ilk ve orta öğretim)**, gelir eşitsizliğinin önlenememesi beraberinde insan gelişiminde gecikmeler, verimlilikte düşüş olması ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyecektir. Çocukların eğitimleri için zorunlu eğitim politikalarının uygulanması gerekmektedir.
- **Mesleki eğitim**, mesleki eğitim sorunu kırsal alanlarda, gecekondular bölgelerinde ve dağlık alanlarda yaşayan düşük nitelikli işçilere eğitimin nasıl verileceğidir. Nitelikli işçi sayısının artırılması orta gelirli ülkeler için acil bir önlemdir. Çünkü nüfusun çoğunluğunun iyi bir eğitim almaları ve eğitilmiş işçi olarak çalışmaya başlamaları zaman almaktadır.

1.3.8. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Gelişmekte olan ülkelerin kalkınmaları için yatırım oranlarını arttırmaları, ekonomik büyümelerini sürdürülebilir hale getirilebilmeleri, istihdama yönelik imkânları arttırmaları, Ar-Ge ve inovasyonun sürekliliğini sağlamaları gerekmektedir (Bayraktar, 2003:1). Ancak yeterli miktarda sermaye birikimine, beşerî sermayeye ve teknoloji düzeyine sahip olmayan gelişmekte olan ülkeler bu alanlarda zorluk yaşamaktadırlar. Bu bağlamda özellikle gelişmekte olan ülkeler için doğrudan yabancı yatırımlar üretim kapasitesinin ve istihdamın artırılması için önemli bir olgudur. Doğrudan yabancı yatırımlar gelişmiş olan ülkeler için yeni yatırım imkânı oluşturmakla beraber, gelişmekte olan ülkeler için de sermaye yetersizliğini ortadan kaldırmada önemli bir işlev taşımaktadır (Bayraktar,2003: 17). Bunun yanında doğrudan yabancı yatırımlar, yeni teknoloji transferine, yerli girişimcilerin rekabet gücünün artmasına, üretim yapısının modernleşmesine ve dinamizm kazanmasına imkân tanımaktadır (Bozdağlıoğlu ve Özpınar, 2011:40). Doğrudan yabancı yatırımların ülke ekonomisine olan bu olumlu katkıları ülkelerin orta gelir tuzağından çıkmasına da yardımcı olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. LİTERATÜR ÇALIŞMASI

Orta gelir tuzağı üzerine yapılan çalışmalar ülkelerin orta gelir tuzağında olup olmadıklarını belirleme yöntemlerine bağlı olarak üç farklı başlık altında incelenebilir. Orta gelir tuzağını belirlemede Robertson ve Ye (2016), Felipe vd. (2012) ve Woo (2012) çalışmaları farklı yöntemler önermişlerdir.

Robertson ve Ye yaklaşımına göre, i ülkesinin t zamandaki kişi başına düşen gelir serisinin ABD'nin t dönemdeki kişi başına düşen gelir serisi arasındaki farkın durağanlık testleri sonucuna bakıldığında durağan olması durumunda ülkeler orta gelir tuzağındadır. Bu serinin durağan olmaması durumunda ise ülkenin orta gelir tuzağında olmadığı kabul edilmektedir.

Felipe vd (2012). yaklaşımına göre, satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen geliri 2000\$'ın altında olan ülkeler düşük gelirli, 2000\$-7250 \$ arasında olan ülkeler düşük-orta gelirli, 7.250\$-11.750 \$ arasında olan ülkeler yüksek-orta gelirli ve 11.750 \$ üstü olan ülkelerin yüksek gelirli ülkeler olarak sınıflandırılmaktadır.

Woo (2012) yaklaşımında ise bir ülkenin orta gelir tuzağında olup olmadığını belirlemek için ülkenin satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen geliri ABD'nin kişi başına düşen gelirine oranlanır. Eğer bu oran %20'nin altında ise ülke düşük gelirli, %20 ile %55 arasında ise orta gelirli, %55 ve üstü ise yüksek gelirli ülke grubu olarak değerlendirilir.

Literatürde yapılan çalışmalar genellikle bu üç yaklaşımdan birini kullanmışlardır. Ancak bu yaklaşımlar dışında farklı farklı yöntemler kullanan bazı çalışmalarda vardır. Bu çalışmada literatür incelenirken bu üç yöntem ve bunların dışında kalan yöntemler dört farklı başlık altında incelenmiştir. Bu bölümde ilk önce Robertson ve Ye (2016) tarafından geliştirilen yöntemi kullanan çalışmalar, ardından Felipe vd. (2012) yöntemini kullanan çalışmalar ve sonrasında Woo (2012) yöntemini kullanan çalışmalar ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Son olarak ise bu yöntemlerin dışında bir yöntem kullanan çalışmalar ayrı bir başlık olarak verilmiştir.

Literatür çalışmasındaki örnekler amaç, elde edilen bulgular, çalışmada kullanılan ekonometrik analizler ve elde edilen sonuçlara göre özetlenmiştir.

2.1. Robertson ve Ye Yaklaşımına Göre Yapılan Çalışmalar

Koçak ve Bulut (2014) Robertson ve Ye'nin geliştirdiği yaklaşım kullanılarak Türkiye ekonomisinin OGT'de olup olmadığını araştırmaktadırlar. 1950-2010 dönemi için ABD ve Türkiye'ye ait satın alma gücü paritesi 2005 yılı fiyatları kullanılarak GSYH'in elde edilmesiyle Lee ve strazicich birim kök testi ve Carrion-i-silvestre'nin yapısal kırılmalarını dikkate alan birim kök testleri kullanmıştır. Lee ve strazicich birim kök testi, Türkiye'nin kişi başına düşen GSYH değerinin ABD'nin aynı değerine olan oranının seviyede durağan olmadığını 1. Farkında durağan olduğunu göstermektedir. Carrion-i-silvestre birim kök testin sonucu da Lee ve Strazicich testini destekler nitelikte sonuçlar vermiş bu serinin farklarda durağan olduğunu işaret etmiştir. Her iki birim kök sonuçlarına göre seri düzeyinde durağan olmayıp 1. Farklarda durağan olduğu için Türkiye'nin orta gelir tuzağında olmadığı söylenmiştir.

Robertson ve Ye (2016) çalışmalarında kısa vadeli dinamikleri, stokastik eğilimleri ve yapısal kırılmaları dikkate alan, bir ülkenin orta gelir tuzağında olması için gerekli bazı koşulların oluşturulduğu ekonometrik test geliştirmişlerdir. Geliştirdikleri ekonometrik testi kullanarak ülkelerin orta gelir tuzağına yakalanıp yakalanmadıklarını tespit etmeyi amaçlamaktadırlar. 1950-2010 yılları verileri kullanılarak 46 orta gelirli ülkeye uygulanmıştır. ADF, Zivot Andrews birim kök testi, Lumsdaine- Papell birim kök testi kullanılmıştır. Test sonuçlarına göre 46 ülkenin 7'si OGT ülkesi geri kalan 39 ülkenin OGT'de olmadığı sonucuna varılmıştır.

Tıraşoğlu ve Karasaç (2018) gelişmekte olan ülkeler arasında önemli olan E7 (Endonezya, Meksika, Rusya, Çin, Brezilya, Hindistan, Türkiye) ülkelerinin orta gelir tuzağına yakalanıp yakalanmadığını araştırmaktadırlar. Araştırmalarında tek ve ikili yapısal kırılmalı birim kök testleri kullanılarak Robertson ve Ye (2013) yaklaşımını dikkate almışlar. Çalışmada Brezilya, Çin, Meksika, Hindistan, Türkiye için 1989-2016 dönemi, Rusya için 1989-2016 dönemi yıllık kişi başına düşen GSYH verileri kullanılmıştır. Yapılan ampirik çalışmalar sonucunda Brezilya, Hindistan, Çin ve Türkiye'nin orta gelir tuzağında olmadığı, Endonezya, Rusya ve

Meksika'nın orta gelir tuzağında olduğu sonucuna varmışlardır. Orta gelir tuzağında olan ülkelerin gelir eşitsizliğinin giderilmesi, Ar-Ge yatırımlarının artırılması ve ülkedeki makroekonomik istikrarın sağlanması gerekmekte olup diğer OGT'ye yakalanmayan ülkelerinde yüksek gelir grubuna girene kadar bu konulara dikkat etmesi gerektiği önerisinde bulunmaktadırlar.

Ünlü ve Yıldız (2018) orta gelirli ülkelerden hangilerinin tuzakta olup olmadıklarının tespit edilmesine katkıda bulunmayı amaçlamışlardır. Analizde Robertson ve Ye (2013) yaklaşımını takip ederek 71 ülkenin 1950-2014 dönemi için kişi başına düşen gelir verisi kullanılarak ADF birim kök testi ve Narayan ve Popp (2010) tarafından geliştirilen yapısal kırılmalı birim kök testi uygulamışlardır. Uygulanan test sonucunda 35 orta gelirli ülkenin orta gelir tuzağında olduğunu, 36 ülkenin de orta gelir tuzağında olmadığı sonucuna varmışlardır. Ülkelerin orta gelir tuzağından çıkmaları için büyüme stratejilerini gözden geçirerek, ekonomik yapısal dönüşüm sürecinde yaşadıkları sorunların arkasındaki yapısal faktörlere odaklanmaları gerektiğini öneri olarak sunmaktadırlar.

Güriş ve Astar (2019) çalışmalarında BRICS-TM ülkelerinin orta gelir tuzağında olup olmadıklarını incelemeyi amaçlamışlardır. Robertson ve Ye (2013) yaklaşımını takip ederek ABD'yi referans alarak 1966-2017 dönemi kişi başı brüt gayri safi milli hasıla verilerini kullanmışlardır. Standart birim kök testi, iki yapısal kırılmalı Narayan ve Popp (2010) birim kök testi ve Fourier terimli doğrusal olmayan birim kök testi uygulanmıştır. Uygulanan testler sonucunda BRICS-TM ülkelerinin orta gelir tuzağında olmadığı sonucuna varmışlardır.

Manga vd. (2019) Robertson ve Ye (2013)'nin orta gelir yaklaşımına göre Türkiye'nin orta gelir tuzağında olup olmadığını analiz etmişlerdir. Çalışmada Corrion-i Silvestre vd. (2009) tarafından ortaya atılan çoklu yapısal birim kök testi uygulamışlardır. Uygulamada 1950-2014 yılları arası kişi başına düşen GSYH verisi kullanmışlardır. Analizler sonucunda Türkiye'nin orta gelir tuzağında olmadığı sonucuna varmışlardır.

Karhan (2019) kırılmalı beşli olarak adlandırılan Brezilya, Hindistan, Endonezya, Güney Afrika ve Türkiye ekonomilerinin orta gelir tuzağına düşüp düşmediklerini araştırmayı amaçlamıştır. Çalışmada Robertson ve Ye (2013) yaklaşımını dikkate alarak 1968-2017 yılları arası kişi başına düşen GSYH

değerlerini kullanmıştır. Analizde CADF birim kök testi, Im, Lee ve Tieslau (2005) yapısal kırılmaları dikkate alan birim kök testlerini kullanmıştır. Karhan, analizler sonucunda kırılğan ekonomilerin orta gelir tuzağında olduğu sonucuna ulaşmıştır. Hane halkının tasarruflarının marjinal eğilimini arttırarak, gelirin adaletli dağılımını sağlayarak ve orta gelir tuzağından kurtulmak için büyüme politikasını destekleyen politik istikrar ve organizasyon yapısını sağlayarak kırılğan beşli ülkelerin orta gelir tuzağından çıkmada etkili olacağını öneri olarak sunmuştur.

Robertson ve Ye yöntemini kullanan çalışmalar verildikten sonra bu çalışmalar, inceledikleri ülke veya ülkeler ile ulaştıkları sonuç Tablo 3'te özet olarak verilmiştir.

Tablo 3: Robertson ve Ye Yaklaşımına Göre Yapılan Literatür Tablosu

Çalışma	İncelen dönem	Ülke sayısı	Ulaşılan sonuç
Koçak ve Bulut (2014)	1950-2010	1	Satın alma gücü paritesi ↑ GSYH ↑
Robertson ve Ye (2016)	1950-2010	46	46 ülkenin 7'si OGT ülkesi geri kalan 39 ülkenin OGT'de olmadığı sonucuna varılmıştır.
Tıraşoğlu ve Karasaç (2018)	1989-2016	7	KBGSYH ↑
Ünlü ve Yıldız (2018)	1950-2014	71	Ar-Ge ↑ Beşerî sermaye ↑
Güriş ve Astar (2019)	1966-2017	7	Kişi Başı Brüt GSMH ↑
Karhan (2019)	1968-2017	5	Gelir dağılımı eşitsizliği ↓

Not: "↑" orta gelir tuzağını pozitif yönde etkilediği anlamına gelmektedir.

Robertson ve Ye yöntemini kullanan çalışmalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, tasarrufların, gelir dağılımı eşitsizliğinin, kişi başına GSMH'nin, Ar-Ge ve beşerî sermayenin Orta Gelir Tuzağında çıkmada etkili olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

2.2.Felipe vd. Yaklaşımına Göre Yapılan Çalışmalar

Felipe vd. (2012) Felipe ve arkadaşlarına göre gelir düzeyi 2000\$'in altında olan ülkeler düşük gelirli, 2000\$-7250\$ arası gelir düzeyine sahip ülkeler alt-orta gelirli, 7250\$-11750\$ arası gelir düzeyine sahip olan ülkeler üst orta gelirli, 11750\$ ve üzeri gelir düzeyine sahip ülkeler yüksek gelirli olarak kabul edilmiştir. Çalışmada 124 ülkenin 1950-2010 yılları satın alma gücü paritesine göre kişi başına GSYH verileri kullanılmaktadır. Bu çalışmada orta gelir tuzağının ne olduğu, 2010

yılında tuzaktaki ülkelerin belirlenmesi ve ülkelerin neden yüksek gelirli gruba girmesinin yıllar sürdüğü konusu açıklanmaktadır. 1950 yılında 82 düşük gelirli ülke, 39 orta gelirli ve 3 yüksek gelirli ülke, 2010 yılında ise 40 düşük gelirli, 52 orta gelirli ve 32 yüksek gelirli ülke bulunmaktadır. Araştırma dünyadaki fakirlerin çoğunun bugün orta gelir grubundaki ülkelere (Çin, Hindistan, Endonezya ve Pakistan) yaşadığı gerçeği ortaya koymaktadır. Bir ülkenin orta gelir tuzağına düşmesi için alt ve üst orta gelir gruplarında olması gereken yıl sayısı düşük orta gelirli bir ülkenin, düşük orta gelir tuzağına düşmemesi için en az %4,7 ortalama büyüme oranına ulaşması gerektiği, orta- orta gelirli olan bir ülkenin orta- orta gelir tuzağına düşmemesi için %3,5'lik bir ortalama büyüme oranına ulaşması gerekir. Sonuç olarak bir ülke gerekli özelliklere sahip olmadığı için gerekli ürünleri üretemez, gerekli yetenekleri eksik olduğu için ihtiyaç duyulan ürünleri yapamaz ve ürün türlerinde karşılaştırmalı bir avantaj geliştirmeden orta gelir tuzağından yüksek gelirli ülke haline gelmenin zor olduğu söylenmiştir.

Egawa (2013) gelir dağılımı eşitsizliğinin OGT'ye yol açıp açmadığını araştırmıştır. Egawa gelir eşitsizliği ve OGT arasındaki ilişkiyi Kuznets hipotezi ve Temel ihtiyaçlar yaklaşımı ile açıklamaktadır. Kuznets hipotezine göre gelir dağılımı eşitsizliği kalkınmanın ilk evrelerinde kötüleşmekte, gelişim evrelerinde ise iyileşme göstermektedir. 1991-2000 ve 2001-2010 için 10 yıllık veriler kullanılmıştır. Analizde Çin, Malezya ve Tayland'ın kişi başına GSYH ve satın alma gücü paritesi, GINI katsayısı ve S5/S1 oranı, kentsel nüfus oranı, ilk ve ortaöğretim de okullaşma oranı, ortalama yaşam süresi değişkenleri, toplam nüfus içindeki 15-64 yaş aralığındaki nüfus payı, toplam ihracatta yüksek teknoloji ürünlerin payı ve özgürlük endeksi değişkenleri kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre kentleşme, özgürlük endeksi ve ilköğretim de okullaşma oranı negatif, ortaöğretimde okullaşma, toplam nüfus ve toplam ihracattaki yüksek teknoloji ürünlerin payı pozitif etkilidir. GINI katsayısı ve S5/S1 negatif (-) işaretlidir. Yani gelir eşitsizliğinin OGT'nin nedenlerinden biri olduğu sonucuna varmıştır.

Dalgıç vd. (2014) çalışmasında orta gelir kümesinde olan bir ülkenin yüksek gelir grubuna geçme olasılığını etkileyen faktörler incelenmiştir. Türkiye'nin de içinde olduğu 56 Orta gelirli ülkelerin 1990-2013 yılları temel model değişkenleri (satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen GSMH, kişi başı GSMH'nın

karesi), makro ekonomik değişkenler (brüt sermaye oluşumu, enflasyon, nihai tüketim harcaması, yabancı doğrudan yatırım girişleri), teknoloji ve beşeri sermaye değişkenleri (Ar-Ge harcamaları, ortaöğretime kayıt, patent başvuruları, Ar-Ge de çalışan araştırmacı sayısı, ileri teknoloji ihracatı), kurumsal değişkenler (hükümet istikrar endeksi, yolsuzluk endeksi, hukuk ve düzen, yatırım profili endeksi) verilerini kullanmışlardır. Farklı makroekonomik değişkenlerin orta gelir tuzağından çıkış olasılığı üzerine etkileri değerlendirilmek üzere probit modeller oluşturmuşlardır. Makroekonomik değişkenlerin orta gelirli ülkelerde dış ticaret hadlerini iyileştirecek şekilde değişmesi bu ülkelerin orta gelir tuzağından çıkmasında önemli olduğu sonucunu vermiştir. Teknoloji ve beşerî sermaye ve kurumsal faktörlere bakıldığında ileri teknoloji ihracatındaki artış, hukuki alt yapının daha güçlü olması, yatırım ortamlarının daha elverişli olması orta gelirli ülkelerin bir üst seviyeye geçme olasılığını arttıracığı sonucuna varmaktadırlar.

Şahin vd (2015) araştırmalarında Türkiye'nin orta gelir tuzağındaki konumunu incelemeyi amaçlamaktadırlar. 1980-2013 yılı 13 ülkenin ABD doları cinsinden kişi başı gelir, TÜFE, M2 para arzı, bütçe dengesinin GSYH'a oranı, toplam yurt içi tasarrufların GSYH'a oranı, sabit sermaye yatırımlarının GSYH'a oranı ve ihracat verileri kullanılarak ADF birim kök testi, Johansen eşbütünleşme testi ve Granger nedensellik testlerini uygulamışlardır. Uygulanan testlere göre ihracat ile kişi başına düşen gelir arasında çift yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varmaktadırlar. Şahin vd. göre orta gelir tuzağından çıkmak için ilk önce yurt içi tasarrufların iyileştirilmesi gerektiğini, Yurt içi tasarrufların artan yatırımlara kaynak oluşturması ve dışa bağımlılığın azaltılması gerektiğini önermektedirler.

Jayasooriya (2017) Güney Asya ekonomilerinin demografik değişimlerindeki yapısal değişimi anlamayı amaçlamaktadırlar. Dünya Kalkınma Göstergesi ve Uluslararası Para Fonunun ekonomik görünüm verilerinden yararlanmaktadırlar. Araştırmada 1960-2014 yılları arasında Dünya Bankası'nın sabit ABD doları bazında sabit GSYH ve kişi başına düşen GSYH oranları Zivot Andrews birim kök testi ile test edilmiştir. Bunun yanı sıra büyümede yavaşlama yaklaşımını da kullanmışlardır. Elde edilen bulgulara göre, ekonomik büyüme için Güney Asya ülkelerinin kapsayıcı ekonomik büyümeleri için bir dizi temel göstergeleri dikkate almaları gerekmektedir. Büyümede yavaşlama yaklaşımının iki

belirleyici grubu önemli olumsuz faktörler açısından kişi başına GSYH, gecikmiş büyüme, dışa açıklık, yatırım payı, demografik profil ve doğrudan yabancı yatırımlar, enflasyon pozitif olarak önem arz ettiği söylenmektedir.

Felipe vd. (2012) yöntemini kullanan çalışmalar verildikten sonra bu çalışmalar, inceledikleri ülke veya ülkeler ile ulaştıkları sonuç Tablo 4'te özet olarak verilmiştir.

Tablo 4: Felipe vd. Yaklaşımına Göre Yapılan Literatür Tablosu

Çalışma	İncelen dönem	Ülke sayısı	Ulaşılan sonuç
Felipe vd. (2012)	1950-2010	124	KBGSYH ↑ OGT
Egawa(2013)	1991-2001 ve 2001- 2010	3	Okullaşma oranı ↑ Teknoloji ↑ GINI ↓ 15-64 yaş Nüfus ↑ Kentsel nüfus oranı Öİ ↓
Dalgıç vd. (2014)	1990-2013	56	Teknoloji beşerî sermaye ↑ Kurumsal değişkenler ↑
Şahin vd. (2015)	1980-2013	13	İhracat ↑ OGT
Jayasooriya(2017)	1960-2014	Güney Asya ülkeleri	GSYH ↑ DYY↑ Enflasyon ↑ Yatırım payı ↑

Not: “↑” orta gelir tuzağını pozitif yönde etkilediği anlamına gelmektedir. “↓” orta gelir tuzağını negatif yönde etkilediği anlamına gelir.

Felipe vd. (2012) yöntemini kullanan çalışmalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde kişi başına düşen GSYH değerlerinin (Satın alma gücü paritesine göre), doğrudan yabancı yatırımların ve teknolojinin Orta gelir Tuzağında çıkmada etkili olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

2.3. Woo (2012) Yaklaşımına Göre Yapılan Çalışmalar

Woo (2012) Çin üzerine yaptığı çalışmada Catch-Up Index (CUI)'ini kullanarak büyüme yavaşlaması üzerine araştırma yapmaktadır. CUI, bir ülkenin en az 1920'den beri dünyanın ekonomik lideri olduğu kabul edilen ABD'nin gelir seviyesine oranını temsil etmektedir. CUI %55'den büyük olan ülkeler yüksek gelirli, %55-%20 arasında olan ülkeler orta gelirli, %20'nin altında ise düşük gelirli ülkeler olduğunu tespit etmiştir. Çin'in yakalama sürecini 1978'de başlattığı ve 2007-2008 yıllarında yakalama hızının orta gelir düzeyine ulaşması için hızlandırdığı söylenmiştir. 2008 yılında Çin'in gelirinin Kolombiya'nın gelirini bulduğu ve orta gelir grubuna dahil olduğu görülmektedir. Woo Çin'in zengin ekonomilere yetişmesini sağlayacak yüksek büyüme oranını ancak yeni bir kalkınma stratejisi benimsemesi durumunda oluşabileceğini söylemektedir.

Öztürk (2015) Orta sınıf ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemek, orta sınıfın orta gelir tuzağından kaçınmasında oynadığı rolü tanımlamayı araştırmıştır. Orta sınıfın GSYH büyümesine etkileri ve orta gelir tuzağındaki rolü incelenirken, orta sınıfın orta gelir tuzağından kaçma ihtimalini arttırarak önemli bir rol oynadığını görmektedir. 1980-2012 yılları arasında 76 ülkenin kişi başına düşen satın alma gücü paritesindeki GSYH oranları bağımlı değişken, okuryazarlık oranı, yaşam beklentisi, ortaokul sayısı, doğurganlık oranı, düzenleyici kalite endeksi, yolsuzluk endeksi kontrolü, siyasi istikrar endeksi, devlet etkinliği, ses ve hesap verebilirlik endeksi, enflasyon ve tasarruflar ise bağımsız değişken olarak kullanmıştır. Öztürk'ün elde ettiği sonuçlara göre 16 düşük gelirli ülke 11 orta gelirli ülke ve 19 yüksek gelirli ülke olduğu CUI (yakalama endeksi) yaklaşımı ile elde etmektedir. Öztürk'e göre her ne kadar orta sınıf ekonomik büyüme üzerinde azalan bir marjinal etkiye sahip olsa da orta gelir tuzağından kaçma konusunda hala çok önemli olduğu kanıtlanmıştır. Elde ettiği sonuçlar, orta sınıf gelir payındaki yüzde bir artışın, orta gelir seviyesini 4,95 oranında artırma ihtimalini artırdığını göstermektedir.

Öztürk ve Bayramoğlu (2019) çalışmalarında dünya bankasının sınıflandırmasını dikkate alarak yüksek- orta gelirli ülke grubundan seçilen 8 ülke için (Azerbaycan, Bulgaristan, Belarus, Kazakistan, Makedonya, Romanya, Rusya ve Türkiye) orta gelir hipotezini test etmişlerdir. 1990-2016 yılları için Woo (2012)'nin geliştirdiği yakalama endeksi yaklaşımına göre kişi başına düşen gelirin (satın alma gücü paritesine göre) ABD'nin kişi başına düşen gelirine oranı ile hesaplama yaparak Carrion-i Silvestre (2005) yapısal kırılmaları dikkate alan panel birim kök testi uygulamışlardır. Panel birim kök testi sonuçlarına göre belirlenen yüksek-orta gelirli ülkelerin orta gelir tuzağında olmadığı sonucuna varmışlardır.

2.4. Orta Gelir Tuzağını Belirlemede Yapılan Diğer Çalışmaları

Kharas ve Kohli (2011) çalışmalarında orta gelir tuzağının ne olduğunu, neden bu kadar ülkenin içine düştüğünü ve tuzaktan kaçınmakla ilgili temel zorlukları araştırmaktadırlar. Orta gelir tuzağından kurtulmada Latin Amerika ve Doğu Asya ülkeleri için üç kritik süreç belirlemişlerdir. İlki üretimde Ürün çeşitlerini arttırma yerine belli başlı ürünlerde üretimlerini arttırarak bu ürünlerde uzmanlaşmaya gitmelidirler. İkincisi fiziki sermaye birikiminde toplam faktör

verimliliğine dayalı büyüme, üçüncüsü merkezi olmayan yönetimden ekonomik yönetime geçiştir. Bu üç geçiş sürecinin sağlam liderlik ve uzun vadeli değişiklikleri sürdürme becerisi gerektirdiği sonucuna varmışlardır.

Cai (2012), Çin'in değişen nüfus yapısını, kaynak donanımını ve büyüme modellerini dikkate alarak, ekonomik kalkınmanın orta gelir aşamasının ötesine nasıl sorunsuz bir şekilde hareket edeceğini belirleme zorluğuyla karşı karşıya olduğunu açıklamaktadır. Son dönemlerde ülkelerin ekonomilerinin çoğu ikili ekonomi ile büyümektedir. Sınırsız emek arzının kendisi üretim faktörlerinin birikimini desteklerken, nüfus temettüleri sermaye oluşumunu hızlandırmak için tasarruf oranını arttırmaya yardımcı olacaktır. Esas olarak sektörler arası işçi hareketi ve kırsal alanlardan kentsel alanlara göç içeren ekonomik yeniden yapılanma, kaynakların yeniden tahsis edilmesine ve toplam faktör verimliliğinde iyileşmeye yol açmaktadır. Bu nedenle küreselleşme sürecinde, ikili ekonomi yüksek hızlı ekonomik büyüme getirebilecek kapasitededir. Orta gelir tuzağından kaçınmak için nüfus kâr payını kaybetmesi, ekonomik büyüme modelini üretim faktörünün girdilerinden ve tarımdan geçişin neden olduğu kaynak tahsis etkilerinden yükselterek, tarım dışı sektörlerin toplam faktör verimliliğindeki ve işgücü verimliliğindeki artıştan kaynaklandığı sektöre aktarılması gerekmektedir. Böyle bir değişiklik yapıldıktan sonra, uzun vadeli ekonomik büyüme inovasyon üzerine kurulacağı ve sürdürülebilir hale geleceği söylenmektedir.

Tho (2013) orta gelir tuzağından kaçmak için ne gerekiyor? Bir ekonominin her bir gelişim aşamasını belirleyen faktörlere dayanan bir analitik çerçeve oluşturarak ve 4 ASEAN (Endonezya, Malezya, Filipinler ve Tayland) orta gelirli ülkenin mevcut durumunu Kore Cumhuriyetinin tecrübesiyle karşılaştırarak bu soruyu cevaplamaya çalışmıştır. Orta gelir ve yüksek gelir düzeylerini ayıran Ar-Ge faaliyetleri ve insan kaynaklarının kalitesini güçlendirmek için orta gelirli ülkenin çabaları, yüksek gelirli kurumlar inşa etmek için orta gelirli ülkelerin çabaları olası tuzak ile dönüm noktalarını ortaya koymaktadır. Bu iki faktörün sonuçlarının, karşılaştırmalı üstünlük yapısındaki dinamik değişiklikler üzerine düşmesi beklenebilir. Tho'ya göre ASEAN orta gelirli ülkelerin tuzağa düşmemeleri için araştırma ve geliştirme kabiliyetlerini güçlendirmeli, insan kaynaklarının kalitesi ve

uygunluğunu vurgulanmalı ve beslemeye yönelik kurumsal sistemin geliştirilmesi gerektiği sonucuna varmıştır.

Zhang (2013) Çin'in orta gelirden yüksek gelire geçişte karşılaştığı en önemli sorun olan gelir eşitsizliğini araştırmaktadırlar. Araştırmada Çin'in yeniliklere dayalı ekonomisinin sanayi ve hizmet sektöründe hızla yükselişe geçmesi gerektiği söylenmiştir. Fakat bu dönüşümün işgücünün (özellikle kırsal alanlarda oluşan işgücünün) insan sermayesinin düşük seviyede olduğu düşünülmektedir. Beklentilerin karşılanmaması durumunda büyümenin azalacağı ve istikrarın bozulacağı bunun nedeninin de nüfusun büyük bir kısmının istihdam bulamamasıdır. Sonuç olarak gelir eşitsizliği OGT ile ilişkiliyse Çin'in korunması gerekmektedir. Çin'de gelir eşitsizliği sorunu olduğu sonucuna varmaktadırlar. Bu tehlike nedeni ile alınması gereken en önemli önlemin Çin'in hemen harekete geçmesi eğitim ve sağlık alanlarında yenilikler yaparak fazla olan nüfusu istihdam etmeleri önerilmiştir.

Tuncel (2014) Türkiye ekonomisinin orta gelir tuzağından kurtulması için alternatif politikaların tartışılması ve mevcut sanayi izlemlerini kaynak gösterilen Neo-Klasik yaklaşımın yetersizliklerini sergilemeyi amaçlamıştır. Türkiye'nin büyüme sorunları üzerinde son zamanlarda yapılan tartışmalar orta gelir tuzağı konusunu ülke gündemine oturtmuştur. Türkiye gelişmiş ülkelere karşı işgücü maliyet avantajını kaybetmiş fakat gerekli endüstriyel dönüşümü geliştiremediği için gelişmiş ülkelere yetişmekte zorlanan bir ülke olarak orta gelir tuzağında olduğu sonucuna varmıştır. Ülkenin orta gelir tuzağından çıkması için Ar-Ge harcamalarının GSMH içindeki payı yükseltip özel sektör Ar-Ge faaliyetlerinin payı toplam Ar-Ge harcamaları içinde artırılması gibi politik önerilerde bulunmuştur.

Taşçı ve Özcan (2014) Türkiye'nin bölgeler itibarıyla OGT'de olup olmadığını araştırmaktadırlar. Türkiye'nin OGT riskinin olmadığı fakat 26 bölgenin 8'inin yüksek risk taşıdığı söylenmektedir. Bölgelerin incelenirken yapısı ve dinamikleri göz önünde bulundurmaktadırlar. OGT'den çıkışta yeni teknolojilerin geliştirilmesi, vasıflı işgücü ve işgücünün eğitim düzeyinin artırılması öneri olarak sunulmuştur.

Yaşar ve Gezer (2014) orta gelir tuzağına yakalanmış olan ülkelerin bu tuzaktan kurtulmanın yollarının neler olduğu konusunu ülke örnekleri ile açıklamayı

çalışmaktadırlar. Çalışmanın sonucunda Türkiye'nin 2011 yılında yayınladığı 2023 ekonomi hedeflerine göre satın alma gücü paritesine istinaden kişi başına milli gelirin 30.000\$, GSYH da 2 trilyona yükselmesi hedeflenmiştir. Bu hedeflere ulaşmak içinde gerekli teknolojik alt yapının sağlanması, eğitime daha fazla önem verilmesi ve kurumsal yapının dönüşümü sağlanmalıdır.

Bozkurt vd. (2014) Türkiye'nin 1971-2012 yılı kişi başına düşen GSYH, yurt içi tasarruf oranı, imalat sanayinin GSYH'daki payı ve yüksek öğretimdeki okullaşma oranı verileri kullanılarak değişkenler arasındaki uzun ve kısa dönem ilişkilerin belirlenmesi için Pesaran ve Shin tarafından geliştirilen ARDL ve yakınsama analizleri yapmışlar. ARDL yönteminde değişkenlerin bütünleşme derecelerinin seviyede veya farklarda durağan olmalarına bakılmaksızın eş bütünleşme ilişkisi test edilmiştir. Bozkurt vd. elde ettikleri bulgulara göre kişi başına gelir düzeyini etkileyen bağımsız değişkenlerin kısa dönemde kişi başına gelir üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Benzer şekilde uzun dönemde de kişi başına gelir üzerinde eğitim düzeyinin ve tasarruf oranlarının belirleyicisi olduğu sonucuna varmışlardır. Yani yüksek eğitimde okullaşma oranında ve yurt içi tasarruf oranındaki artışlar kişi başına düşen geliri de arttırmaktadır. Sonuç olarak Türkiye'de imalat sanayinin gelir arttırıcı etki sağlamadığı, yüksek eğitimde okullaşma oranı ve yurt içi tasarruf oranının ise pozitif etki yarattığı gözlemlenmiştir. Türkiye gibi orta gelirli ülkelerin yüksek gelirli ülke grubuna girmeleri için toplam faktör verimlilikleri ve tasarruf oranlarındaki artışı üretime dönüştürmeleri gerektiğini önermektedirler.

Rigg vd. (2014) Tayland'daki üç köyden birinci ve ikinci kuşaktan gelen göçmenlerin tecrübelerinden faydalanarak artan eğitim düzeyi ve insan sermayesine sahip göçmenleri neden ve nasıl köy hayatına dayandıklarını anlamaya çalışarak OGT'de kişiselleştirme konusunu araştırmışlardır. Katılımcıların veya yetişkin çocukların yüksek gelir elde edememesinin başarısızlık alanlarından;

- Tayland devletinin, nüfusun insan sermayesini geliştirememesi,
- Tayland'daki firmaların yeteneklerini geliştirememeleri ya da insan sermayelerini sömürmeleri,

- Bireylerin, insan sermayesindeki geliştirmedeki başarısızlıktan kaynaklandığı söylenmiştir.

Ortaokulun bitmesiyle eğitim hayatına devam edemeyen nüfusun eğitimlerine veya yeteneklendirilmelerine yönelik daha fazla yatırım yapmaları gerektiği söylenmektedir. Araştırma için ele alınan üç köy OGT'den kaçmanın neden çok zor olduğu hakkında bilgi vermektedir. Yeni teknolojilere sahip firmaları ve eğitim öğretime yatırım yapan devletleri değil, kendilerini geliştirmek için kentlerde yaşamaktan çekinmediklerini söylemektedirler.

Sonuç olarak OGT'yi kişiselleştirmede devlet politikalarının, yüksek nitelikli bireylere geçisin ve yüksek gelir düzeylerinin sınıflandırılması rol oynamaktadır. Bundan dolayı OGT'nin yapısal ve kurumsal olduğu kadar kişisel olduğu sonucuna varmışlardır.

Alçın ve Güner (2015) Türkiye'nin orta gelir tuzağına yakalanma olasılığı ve Türkiye'nin yüksek gelir grubu ülkeleri arasında yer almasının mümkün olup olmadığı üzerinde durmuşlardır. Alçın ve Güner Türkiye ekonomisinde büyümenin hızlı ve istikrarlı hale gelmesi, tümleşik tekno-ekonomi politikalarını uygulanır hale gelmesi, dış ticarete yeni ürün ve Pazar imkânlarının geliştirilmesi, yatırımların ulusal nitelinin arttırılması, sermayenin ve bilginin yerelleşmesi için gerekli adımların atılması sonucuna varmışlardır. Bu sonuçlardan hareketle eğitim ve beşerî sermayenin güçlendirilmesi, inovasyon ve Ar-Ge faaliyetlerinin arttırılmasını öneri olarak sunmaktadırlar.

Tuğcu (2015) Orta gelir tuzağından kurtulma da bir çıkış yolu bulmak için logit regresyon modeli kullanmıştır. Çalışmada 26 orta ve yüksek gelirli ülkenin kesit verileri ile ikili bağımlı değişken bir model kullanarak orta gelir tuzağından bir çıkış yolu bulmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda yedi gruptan oluşan Eğitim, istihdam, 15-64 toplam işgücüne katılım oranı, enerji, sağlık, dış ticaret, bilgi, üretim içeren 21 değişken kullanılmıştır. ML tahmincisini kullanarak modeldeki çoğu katsayı anlamlı bulmuştur. Tuğcu sonuçlar doğrultusunda daha yüksek eğitimi işgücüne sahip, ileri teknoloji ürünü ihraç eden ve imalat sanayide daha yüksek katma değer yaratan, daha fazla işgücüne sahip, ortaöğretime, sağlığa ve Ar-Ge'ye daha fazla harcama yapan ülkelerin, yüksek gelir düzeyine ulaşma olasılığı daha yüksek olacağını söylemiştir.

Öte yandan, ilköğretime daha fazla harcama yapan ve daha fazla ithalat yapan ülkelerin yüksek gelir düzeyine sahip olma olasılığı daha düşüktür. Bu sonuç, ekonomik araçları orta öğretime, sağlık ve Ar-Ge faaliyetlerine daha fazla harcamak için motive eden politikalar, ekonomik olarak aktif nüfusun daha uzun süre çalışmasını teşvik etmeyi, ileri teknoloji ürünü ihraç eden malları desteklemeyi ve girişimcilerin daha fazla yatırım yapmaya teşvik etmelerini amaçlamaktadır.

Erkoç (2015) Türkiye'nin orta gelir tuzağından kurtulmasının yollarını bulmayı amaçlamaktadır. Erkoç, orta gelir tuzağından çıkmayı başaran ülkelerin deneyimlerini incelediğinde ya petrol kaynakları tespit ettikleri ya da sıra dışı tasarruf ve yatırım oranlarına sahip olduklarını gözlemlemiştir. Türkiye'nin OGT'den çıkabilmesi için ilk olarak eğitim sisteminde köklü değişiklik yapması gerektiği, yüksek gelir düzeyine ulaşmak isteniliyorsa etkili tasarruf ve yatırım politikaları üretmeli ve devlet Ar-Ge çalışmalarının önündeki en büyük engel olan rant yaratmaktan kaçınması gerektiğini söylemektedir.

Ener ve Karanfil (2015) Türkiye'nin 1980-2013 yılları arasında kişi başına düşen gelir, toplam yurtiçi tasarrufların GSYH'a oranı, sabit sermaye yatırımlarının GSYH'a oranı ve M2 para arzı verileri kullanılarak ADF, Engle-Granger eşbütünleşme ve Granger nedensellik testlerini uygulamaktadırlar. Analiz sonuçlarına göre toplam yurt içi tasarruflardan kişi başına gelire doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulmaktadırlar. Ener ve Karanfil'e göre yetersiz kalan yurt içi tasarruflar milli gelirin artmasına ve ekonomik büyümenin devamlılığını engellemektedir. Türkiye'nin yüksek gelirli ülkeler grubuna geçememesinin temel nedenlerinden biri yurt içi tasarrufların yetersiz olmasından kaynaklandığını belirtmektedirler.

Tokucu vd. (2015) Türkiye'nin hızlı büyümemesi sorununun birkaç farklı açıdan incelemektedirler. İlk olarak büyümede OGT'ye yol açan faktörlerden eğitimin milli gelir içindeki payına, Ar-Ge'nin milli gelir içindeki payına ve patent başvurularının 16-65 yaş grubu içindeki payına bakılarak Türkiye ve yüksek orta gelirli, Türkiye ve yüksek gelirli ülkeleri karşılaştırmaktadırlar. İkinci olarak Dünya Rekabetçilik Endeksi temel alınarak ihraç edilen ürünlerin teknolojik yoğunluğuna, son olarak da Thirlwall Yasası kısıtlı büyüme aşamasının Türkiye'de işlenmesine yol açan unsurlar hakkında bilgi verilmektedir. Dünya Ekonomik Formu ülkelerin

rekabetçilik durumunu geliştirmiş oldukları bir teknikle ölçmektedirler. Ülkeler faktör odaklı, etkinlik odaklı ve yenilikçilik odaklı olmak üzere üç grupta yer almaktadır. Aşağıdaki Tablo3 de ülkelerin hangi grupta olduğu gösterilmektedir. Ülke adlarının yanında yer alan parantez içindeki sayılar ülkelerin genel rekabetçilik endeksinde kaçınıcı sırada olduklarını göstermektedir. Türkiye genel rekabetçilik sırasında 44. sırada yer almaktadır. Türkiye gibi orta gelir grubunda yer alan Arjantin 104. sırada, Brezilya ise 56. sırada yer almaktadır.

Tablo 5: Genel Rekabetçilik sıralaması

Alt endeksler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ABD (5)	36	14	116	35	8	21	5	11	14	2	7	8
Almanya (4)	14	2	26	22	4	22	40	28	15	6	4	5
İsrail (27)	40	35	72	38	34	69	57	23	24	48	24	2
Singapur (2)	3	2	19	3	3	1	1	2	7	34	17	9
Güney Kore (25)	75	12	9	18	19	33	78	81	22	12	24	17
Japonya (9)	18	9	127	10	21	16	23	23	19	4	1	5
Norveç (11)	6	33	2	14	10	22	14	9	3	51	13	13
Türkiye (44)	56	48	76	59	65	43	131	51	58	16	43	50
Arjantin (104)	143	90	112	61	50	144	144	132	88	24	143	147
Brezilya (56)	80	72	75	89	72	123	92	50	55	9	39	56
Çin (29)	47	50	12	42	71	61	34	54	85	2	45	32
Hong Kong SAR (7)	10	2	13	31	22	2	3	1	6	26	15	24

Kaynak:World Economic Forum Aktaran: Tokucu vd.,2015:836

Thirlwall kanuna göre ekonomik büyümedeki yavaşlamanın sebebi ithalatta meydana gelen talep değişikliğidir. İthalat talebindeki değişikliğin cari işlemler dengesi ve ekonomik büyümenin kısıtlayıcı bir faktörü olduğu söylenmiştir. Yapılan birçok çalışmada ekonomik büyümenin cari açığa neden olduğu sonucuna varmaktadırlar. OGT'ye yakalanan ülkelerde devletin eğitime ayırdığı payın çok düşük olması, Ar-Ge harcamalarının milli gelir içindeki payının düşük olması ve patent başvurularının düşük olduğu sonucuna varmışlardır.

Öz ve Göde (2015) çalışmalarında gelir tuzağını açıklayarak orta gelir özelinde Türkiye'nin durumunu değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Türkiye'nin henüz orta gelir tuzağında olmadığını fakat 2023 yılı hedeflerini planladığı ekonomik atılımı gerçekleştirmediği takdirde orta gelir tuzağına yakalanmasının kaçınılmaz olduğunu söylemektedirler. Orta gelir tuzağından kurtulmanın en önemli noktasının ülkenin emek gücünü en üst seviyede ve verimli kullanması olduğunu dile getirmişlerdir. Öz ve Göde Türkiye açısından bakıldığında kadının iş gücüne katılımının artırılması iktisadi büyümenin artırılmasına önemli katkı sağlayacağı ve

bunun yanı sıra teknoloji ve Ar-Ge faaliyetlerine gerekli maddi desteklerin verilmesi ülkenin orta gelir tuzağına yakalanmamasını sağlayacağını söylemektedirler.

Yıldız (2015) çalışmasında orta gelir tuzağı kavramını, bu tuzağa hangi ülkelerin girdiği ve tuzaktan kurtulmak için hangi stratejilerin uygulanması gerektiğini incelemiştir. Ülkelerin OGT'den kurtulmak için özellikle ulusal tasarruf oranlarını arttırması, Ar-Ge yatırımları ve inovasyon kapasitelerini arttırması, toplam faktör verimliliklerini arttırılması gerektiği sonucuna varmıştır.

Çetinkaya (2016) Türkiye'nin 1960-2015 yılları arasında kişi başına düşen milli gelirlerindeki artışların OGT göstergelerini incelemeyi araştırmaktadırlar. Bunu incelerken ABD'nin kişi başına GSYH oranının %20'lik kısmının orta gelir kabul edildiği tanımı dikkate alarak yapmaktadırlar. 1990-2008 yılına kadar Türkiye'nin kişi başına GSYH'ı ABD'nin kişi başına GSYH'nın %20'sine ulaşamamakta olduğu, 2008 yılından sonra orta gelire ulaştığı söylenmiştir.

Bayar (2016) çalışmasında Türkiye'nin büyüme tecrübesini orta gelir perspektifinde ve eğitim boyutuyla incelenmiştir. Bayar'a göre Türkiye'nin orta gelir tuzağına düşmemesi, bütünlüğü olan bir eğitim politikasına bağlıdır. Türkiye üst orta gelir grubunda henüz orta gelir tuzağında olmayan ancak yakın zamanda orta gelir tuzağına yakalanma riski olan bir ülkedir. Türkiye'nin orta gelir tuzağına yakalanmaması için teknoloji seviyesinin yükseltilmesi, katma değeri yüksek ürünlerde dünya piyasalarında rekabet gücü kazanması gerekir. Bunun için teknolojiye hâkim bilim adamları ve mühendis yetiştirme alt yapısı hazırlanması gerekmektedir. Dünyayı iyi kavrayabilen, eleştirel düşünme gücü gelişmiş, teknolojiyi kullanabilen işgücüne her zamankinden çok ihtiyaç duyulmaktadır. Bayar'a göre Türkiye'de genç nüfus iyi eğitilir ve kaliteli işlerde istihdam edilirse ülke çok önemli avantajlar elde edecektir.

Bal vd. (2016) Tayland, Türkiye ve Çin'in OGT'de olup olmadığını ve eğer OGT'delerse hangi faktörlerin etkili olduğu üzerine araştırmalar yapmışlardır. 1980-2014 yılı Kişi başına GSYH ile enflasyon, mal ve hizmet sektörünün GSYH'daki payı ve Gini katsayısı gibi ekonometrik değişkenler kullanılarak Vektör hata düzeltme modeli (VECM), etki – tepki analizi ve varyans ayrıştırma modelinden yararlanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda Türkiye ve Çin'de kişi başına düşen

gelir düzeyini etkileyen en önemli değişkenin GSYH'daki tarım sektörünün payı, Tayland'da ise Gini katsayısı olduğu söylenmiştir. Türkiye'de ve Çin'de tarım sektöründe yenilikçi, teknolojik adımların atılması Tayland'da da gelir eşitsizliğini önleyecek önlemlerin alınması gerektiğini önermemektedirler.

Ünlü ve Yıldız (2017) orta gelir tuzağında olan ve olmayan ülkeleri karşılaştırarak birbirinden ayıran faktörlerin neler olduğu konusu araştırılmıştır. Analize OGT'de olan 19, OGT'de olmayan 21 ülke ve 34 yüksek gelirli ülke grubu ele alınmış ve yenilik(Ar-Ge harcamaları, bilimsel yayın sayısı, ileri teknoloji ürün ihracatı, internet kullanıcı sayısı vb.), kurumsal(özgürlük endeksi, yolsuzluk endeksi, etkin yöntem), demografi(bağımlılık oranı, doğurganlık oranı, yaşam beklentisi), eğitim(eğitim harcamalarının payı, yüksek öğretimde okullaşma oranı, yetişkin okuryazarlık oranı, vb.), makro ekonomik(sabit sermaye oluşumu, dışa açıklık, tasarruf oranı) verileri kullanılarak diskriminant analizi yapmışlardır. Yapılan analiz sonucu elde ettikleri bulgulara göre ülkeleri birbirinden ayıran en önemli faktörlerin eğitim, yenilik ve kamusal faktörler olduğu vurgulamaktadırlar. Orta gelirli ülkelerin eğitim ve yenilik politikalarına öncelik vermeleri ve kurumsal alt yapıyı iyileştirmeye yönelik uygulamaları hayata geçirmeleri önerilerinde bulunmaktadırlar.

Konya vd. (2017) çalışmalarında Türkiye'nin orta gelir tuzağında olup olmadığını değerlendirmişlerdir. 1971-2015 dönemi İmalat sanayinin Türkiye'de GSYH içindeki payı, yükseköğretimdeki okullaşma oranı ve yurtiçi tasarruf oranının GSYH içindeki payının kişi başına gelir üzerindeki etkisi verileri kullanılarak ADF (Genişletilmiş Dickey-Fuller) ve PP (Phillips-Perron) birim kök testlerini uygulamaktadırlar. Konya vd. uyguladıkları birim kök testlerine göre değişkenlerin I. Farklarda durağan oldukları sonucuna varmışlardır. Engle- Granger eşbütünleşme testini de uygulayarak değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığını analiz edilmiştir. Konya vd. analiz sonuçlarına göre, İmalat sanayinin GSYH içindeki payı, kişi başına düşen gelir seviyesinin nedeni olarak ortaya çıkmıştır. Diğer değişkenler arasında nedensellik ilişkisi bulunamadığı sonucuna varmışlardır.

Çobanoğulları ve Eroğlu (2017) Türkiye'nin 1995 yılında düşük orta gelirli ülke grubuna girdiğini ve 50 yıl bu grubun içinde kaldığını, 2002 yılında gösterdiği büyüme performansı ile 2005'te yüksek orta gelirli ülke grubuna girdiğini ifade

etmektedirler. Türkiye'nin orta gelir tuzağına katılmadan yüksek gelirli ülkeler grubuna girmesi için yapısal değişimler yapması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Eroğlu ve Çobanoğulları'na göre orta gelir tuzağına girmiş bir ülkeyi bu tuzaktan kurtarabilmek için öncelikli olarak tasarrufları ve buna bağlı olarak da yatırımların artırılması gerektiğini, ülkenin elinde olan değerleri katma değere dönüştürmesi gerektiğini söylemektedirler. Türkiye'nin ilk önce bölgeler arasındaki gelir farklılıkları ortadan kaldırması ve bilgi teknolojilerine ağırlık vererek doğru ürünü üretip ihraç etmesi gerektiğini önermektedirler.

İşleyen vd. (2017) Türkiye'nin tekstil sektöründe orta gelir tuzağında olup olmadığını analiz etmeyi amaçlamışlardır. 2005-2016 TÜİK üretim, istihdam, ihracat, ithalat verileri kullanılarak analizler yapmaktadırlar. Analizlerin sonucuna göre tekstil sektörü içinde Türkiye'nin OGT'ye yakalandığı söylenememektedir. Bunun yanı sıra tekstildeki ihracat ve üretim artışı ekonomiyi olumlu yönde etkilemekte, 2006-2009 yılları arasında da istihdamda bir düşüş olduğu bu düşüşünde OGT'den kaynaklandığı söylenmektedir. Türkiye'nin OGT'ye düşmemesi için tekstil sektöründe yatırımcılara iç finansman sağlamak, tekstil sektöründe ürünlerde çeşitliliği arttırmak, emek piyasasının iyileştirilmesi gibi önlemlerin alınması gerektiği söylenmektedir.

Yıldız ve Bayraktar (2017) kırılmalı sekizli ülkelerin farklı boyutta seçilmiş göstergeler aracılığı ile orta gelir tuzağına olan uzaklıklarını incelemeyi amaçlamışlardır. Karşılaştırmalı analiz yöntemleri kullanılmaktadır. Kırılmalı sekizli (Arjantin, Brezilya, Endonezya, Güney Afrika, Hindistan, Rusya, Şili ve Türkiye) analiz sonucunda OGT'ye düşme ihtimali en az olan ülkenin Rusya olduğunu tespit edilirken Rusya'yı Hindistan, Şili ve Türkiye takip etmektedir. Analiz sonuçlarına göre OGT'ye düşme olasılığı en yüksek olan ülkenin Güney Afrika olduğu tespit edilmiştir. Kırılmalı sekizli ülkelerin tuzağa düşmelerini önlemek için eksik kalan yanlarını geliştirmeleri gerektiği söylenmiştir.

Tampakoudis vd. (2017) çalışmada belli belirleyicilerin OGT'den kaçınmaya ilişkin olarak orta gelirli ülkelere doğrudan yabancı yatırımların girişleri üzerindeki etkilerini araştırmıştır. 15 orta gelirli ülkenin 1980-2013 yılları finansal sektörün gelişimi, doğal kaynaklar, altyapı, GSYH büyümesi, nüfus artışı, enflasyon verileri kullanılarak analiz yapmıştır. Analiz sonucunda finansal kalkınma,

enflasyon, altyapı ve akaryakıt ihracatının, içsel doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde önemsiz olduğu ticaret açıklığının doğrudan yabancı yatırımlarda önemli ve olumlu etkisi olduğu sonucuna varmıştır. Orta gelirli ülkelerin sürdürülebilir ekonomiyi sağlayacak politika eylemlerine, eğitim, düzenleme, yönetim ve makroekonomik istikrar alanlarında yenilikler yapmaya odaklanmaları gerektiği söylenmiştir.

Seyfettinoğlu ve Zambak (2017) Beşerî sermaye alanında bölgesel farklılaşma ve göreceli olarak düşük seyreden sabit sermaye yatırımlarının OGT'ye etkilerini bölgesel katma değer üzerinde yoğunlaşarak araştırmışlardır. 2004-2011 yılları arasında bölge bazında kişi başına gayrisafi katma değer, Ar-Ge, altyapı, işgücü piyasası ve eğitim verileri kullanılmıştır. Çalışmada Türkiye'de 26 tane düzey 2 bölgelerine ilişkin panel verileri kullanılmıştır. CAR (coğrafi olarak ağırlaştırılmış regresyon) yöntemi kullanılmıştır. Bulgulara göre 2004 yılına ilişkin sonuçlara bakıldığında 50 ve üzeri işyeri ölçeğinde istihdam edilenlerin toplam istihdamdaki payının kişi başına gayri safi katma değerinin en az etkilendiği bölge TRC3 bölgesi ve bunun gibi TRB2, TRB1 ve TRA1 bölgelerinde düşük etki yarattığı söylenmiştir. En fazla etkili olduğu bölgeler ise ülkenin batısında yani sanayi bölgelerinde yoğunlaşmışlardır (TR21, TR22, TR31... vb.). 2011 yılına bakıldığında mesleki ve teknik okulların toplam içindeki payı değişkenin bölgeler arası önemli bir değişme yaratmadığı söylenmiştir. 2011 yılında orta öğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı arttıkça kişi başı gayri safi katma değerde azalma olduğu gösterilmektedir. Bu ters etki TR21, TR22 ve TR32 bölgelerinde görülmektedir. Otonom kişi başına gayri safi katma değer düzey 2 bölgeleri arasında 2004-2011 döneminde yıl bazında farklılık gösterip göstermediğini incelemek için Hausman testi uygulayarak panel ekonometrik model tahmin etmektedirler. 9 değişken kullanılmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre kullanılan 9 değişkenden 8'i pozitif yalnızca 1 tanesinin negatif etkilendiği gözlemlenmiştir. Kamu yatırımlarının istihdam yaratma potansiyeli kişi başına gayri safi katma değeri negatif etkilemiştir. Toplam işgücü içinde yüksek öğretim mezunlarının payı, karayolu yoğunluğu, tescil alan patent başvurularının oranı, 50'den fazla bireyin istihdam edildiği işyerinin payı, yüksek öğretimde ön lisans ve lisans düzeyinde mezun öğrenci payı ile toplam

mesleki ve teknik okulların payı kişi başına düşen gayri safi katma değeri pozitif yönde etkilediği sonucuna varmışlardır.

Çeştepe ve Çağlar (2017) Türkiye'nin orta gelir tuzağından kurtulma çabasında üretim ve ihracatının niteliğini arttıracak sektörlerin belirlenmesi konusunu araştırmaktadırlar. Çalışmada Harvard Üniversitesi Uluslararası Kalkınma Merkezi tarafından yayınlanan "Ekonomik Karmaşıklık Atlası" ve Birleşmiş Milletler Comtrade veri tabanı verilerini kullanmışlardır. Analizlerde iki aşamalı metodoloji kullanılmıştır. Birinci aşamada, Türkiye'nin ihracatının ortalama niteliğini yükseltme potansiyeline sahip odak sektörler belirlendikten sonra alt sektörleri tespit etmektedirler. Bu sektörlerin ihracatın ortalama niteliğini yükseltecek yapıda olması hedeflenirken, aynı zamanda Türkiye'nin mevcut üretim becerileri dikkate alındığında kolay sıçrayabileceği yapıda olmaları koşulunu da aramaktadırlar. İkinci aşamada ise, ilk aşamada belirlenen alt sektörlerde Türkiye'nin rekabetçi olması durumunda orta-uzun vadede uzmanlaşabileceği yeni alt sektör tespit etmişlerdir. Sonuç olarak Türkiye ekonomisinin OGT'den kurtulma çabası kapsamında odaklanması gereken sektörlerin makine, kimya ve sağlıkla ilgili ürünler ile elektronik sektörleri olduğu sonucuna varmışlardır.

Alkan ve Ümit (2018) OGT kavramını açıklayarak teorik alt yapıyı incelemeyi, OGT ile mücadele eden ve kurtulmayı başaran ülke örneklerini göstererek Türkiye'nin OGT riskini, büyüme performansını göz önüne alarak analiz etmektedirler. Sonuç olarak Türkiye'nin uzun zamanlar bu tuzağa takılmış olan ve üst seviyeye geçemeyen bir ülke olduğu söylenmektedir. Türkiye'nin düşük olan eğitim seviyesini yükseltmesi, işgücünün toplam işgücü içindeki payını arttırması, finansal alt yapılarını sağlamlaştırması gerektiği söylenmiştir. Türkiye'nin cari açığını azaltmak için ihracata yönelik bir büyüme modeline geçmesi öneri olarak sunulmuştur.

Bu bölümde daha önce anlatılan üç yöntem dışında bir yöntem kullanan çalışmalar verildikten sonra bu çalışmalar, inceledikleri ülke veya ülkeler ile ulaştıkları sonuç Tablo 6'da özet olarak verilmiştir.

Tablo 6: Orta Gelir Tuzağını Belirlemede Yapılan Diğer çalışmalar

Çalışma	İncelen dönem	Ülke sayısı	Ulaşılan Sonuç
Kharas ve Kohli (2011)	-	Latin Amerika ve Doğu Asya ülkeleri	Uzmanlaşma↑ TFV↑
Cai (2012)	-		Toplam faktör verimliliği ↑ Nüfus ↓
Tho (2013)	-	4	Ar-Ge↑ Gayri safi milli gelir ↑ Patent sayısı↑
Zhang (2013)	-	1	Gelir eşitsizliği ↓
Tuncel (2014)	-	1	Bürüt ücret düzeyi ↓ Teknoloji ↓ Yüksek teknoloji ihracatı↑
Taşçı ve Özcan (2014)	-	1	Teknoloji ↑ İşgücü ↑ Eğitim ↑
Yaşar ve Gezer (2014)	-	1	Eğitim ↑ Teknoloji ↑
Bozkurt vd. (2014)	1971-2012	1	KBGSYH ↑ Tasarruf ↑ İmalat sanayi↑ Okullaşma oranı↑
Rigg vd. (2014)	-	1	Eğitim ↑ Teknoloji ↑
Alçın ve Güner (2015)	-	1	Toplam faktör verimliliği↑ Okullaşma oranı ↑Ar-Ge ↑
Tuğcu (2015)	-	26	Eğitim ↑ İstihdam ↑ İşgücü katılım oranı ↑ Enerji ↑ Sağlık ↑ Dış ticaret ↑
Erkoç (2015)	-	1	Eğitim ↑, Tasarruf ↑, Ar-Ge ↑
Ener ve Karanfil (2015)	1980-2013	1	Tasarruflar ↑ Sabit sermaye yatırımları↑, M2 ↑
Tokucu vd.(2015)		1	Eğitim ↑, Ar-Ge↑, Patent sayısı↑
Öz ve Göde (2015)	-	1	KBGSYH↑, Ar-Ge↑, Patent sayısı ↑
Yıldız (2015)	-	1	Tasarruf ↑, Ar-Ge ↑, Eğitim ↑ Patent sayısı ↑
Bayar (2016)	-	1	Eğitim ↑
Bal vd. (2016)	1980-2014	3	GİNİ katsayısı ↓
Ünlü ve Yıldız (2017)	-	74	Eğitim ↑, Yenilik ↑, Kurumsal ↑
Konya vd. (2017)	1971-2015	1	İmalat sanayi↑ Kişi başına gelir ↑
Çobanoğulları ve Erkoç (2017)	-	1	Tasarruf ↑, Yatırım ↑
İşleyen vd. (2017)	2005-2016	1	İhracat ↑, Üretim ↑, İstihdam ↓
Yıldız ve Bayraktar (2017)	-	8	Döviz kuru ↓, Ar-Ge ↑
Tampakaudis vd. (2017)	1980-2013	15	Finansal kalkınma↓, Enflasyon ↓ Altyapı ↓, DYY ↑
Seyfettinoğlu ve Zambak (2017)	2004-2011	1	Kamu yatırımları ↓ KBGSKD Ar-Ge ↑ Eğitim ↑ Altyapı ↑
Çeştepe ve Çağlar (2017)	-	1	Sağlık ↑
Alkan ve Ümit (2018)	-	1	Ar-Ge ↑ Tasarruflar ↓ İmalat sanayi ↓

Not: “↑” orta gelir tuzağını pozitif yönde etkilediği anlamına gelmektedir. “↓” orta gelir tuzağını negatif yönde etkilediği anlamına gelir.

Literatürde Robertson ve Ye (2016), Felipe vd. (2012) ve Woo (2012) çalışmalarının önerdikleri yöntem dışında bir yöntem kullanan çalışmalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde Ar-Ge harcamaları, sağlık, üretim, ihracat ve istihdamın orta gelir tuzağından çıkışta etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Literatür bir bütün olarak incelendiğinde çok farklı değişkenlerin kullanıldığı ancak ülkelerin yurtiçi tasarruf oranı ile yurtiçi tüketim harcamaları değişkenlerinin kullanılmadığı görülmektedir. Bunun yanında yapılan çalışmalarda orta gelirli ülkeler genellikle tek bir grup olarak kullanılmışlardır. Dünya bankasının sınıflandırmasına göre kişi başına düşen geliri 1.025 ile 12.375 USD arasında olan ülkeler orta gelirli ülkeler olarak kabul edilmektedir. Felipe vd. (2012) sınıflandırmasına göre ise 2.000 ile 11.750 USD arasında olan ülkeler orta gelirli ülkeler olarak sınıflandırılmaktadır. Bu ülkelerin birlikte analiz edilmesi örneğin kişi başına düşen geliri 2.000 USD olan bir ülke ile kişi başına geliri 10.000 USD olan bir ülke için aynı parametrelerin geçerli olduğunu işaret edecektir. Ancak orta gelirli ülkelerin gelir düzeylerine göre sınıflandırılıp ayrı ayrı analiz edilmesi daha güvenilir sonuçlara ulaşılmasına imkân verecektir.

Bu çalışmada literatürden farklı olarak ülkeler Woo (2012) çalışmasına göre orta gelirli ülkeler “düşük orta gelirli” ve “yüksek orta gelirli” olarak iki farklı gruba ayrılarak ayrı ayrı analiz edilmiştir. Bunun yanında ülkelerin yurtiçi tasarruf oranları ile yurtiçi tüketim harcamalarının orta gelir tuzağından çıkışta etkili olup olmadığı incelenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ORTA GELİR TUZAĞINI ETKİLEYEN DEĞİŞKENLER ÜZERİNE EKONOMETRİK ANALİZ

3.1. ÇALIŞMANIN AMACI

Orta gelir tuzağı, orta gelir grubundaki ülkelerin kalkınmasında yeterli alt yapıyı oluşturamaması nedeniyle bir üst gelir grubuna çıkamaması olarak nitelendirilir. Ülkelerin bir üst gelir grubuna çıkmakta başarısız olmaları bu seviyede kalmalarına da engel olmaktadır. Üst gelir grubuna çıkamayan bu ülkeler ilerleyen dönemlerde daha düşük gelir durumundaki ülkelerin ucuz iş gücüne dayalı rekabetlerine maruz kalarak pazarlarını bu ülkelere kaptırmaktadırlar. Bu çalışmada, ülkelerin orta gelir tuzağına yakalanmamaları ya da bu tuzaktan çıkmada etkili olan faktörler araştırılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada literatürden farklı olarak ülke grupları Woo (2012)'nu belirlemiş olduğu kriterlere göre düşük orta gelirli ve yüksek orta gelirli ülke olarak ikiye ayrılmıştır. Orta gelir seviyesinde olan ülkelerin sabit sermaye yatırımları, gayri safi yurtiçi tasarruflar, tüketim harcamaları, ülkelerin almış oldukları doğrudan yabancı yatırımlar, üniversitelerde okullaşma oranı ve patent sayısı bakılarak değişkenlerden hangisinin daha etkili olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Ülkelerin düşük yaşam standartlarından ülkede yaşayanların çoğunluğunun refah seviyesinin yükselmesi için üretimlerini arttırarak yüksek gelir grubu ülkelerine yakınsamaları gerekmektedir. Ülkeler orta gelir seviyesine ulaşana kadar genellikle düşük teknolojik malları ucuz iş gücüne dayalı maliyet avantajıyla üretirler. Bu noktadan sonra üretimini çeşitlendiremeyen ve emek yoğun mallar üretmeye devam eden ülkeler, bir üst gelir grubuna geçmekte başarısız olmaktadır. Ülkelerin böyle bir duruma düşmesini engelleyecek ya da bu durumdaki ülkelerin bu istenmeyen durumdan çıkaracak parametrelerin belirlenmesi önem arz etmektedir. Literatür incelendiğinde bu alanda yapılan çalışmalarda Ar-Ge ve eğitim harcamalarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu çalışmada sabit sermaye yatırımları, gayri safi yurtiçi tasarruflar, tüketim harcamaları, ülkelerin almış oldukları doğrudan yabancı yatırımlar, üniversitelerde okullaşma oranı ve patent sayısı bakılarak bu

değişkenlerin orta gelir seviyesinde geçirilen süre üzerinde etkisi incelenecek ve hangi değişkenin daha etkili olduğu araştırılacaktır.

3.3. ÇALIŞMANIN KAPSAM VE VERİ SETİ

Bu çalışmada literatürden farklı olarak orta gelir seviyesinde olan ülkeler iki farklı gruba ayrılarak incelenmiştir. Bu gruplar belirlenirken Woo (2012) çalışmasının önerdiği sınıflandırma kullanılmıştır. Woo (2012) çalışmasında ülkelerin gelir seviyelerini belirlemek için ülkelerin satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen GSYH değeri ABD'nin kişi başına düşen GSYH değerine oranlamıştır. Bu oranın 0,20'den düşük olduğu ülkeler düşük gelirli, 0,20-0,55 arasında olan ülkeler orta gelirli, 0,55'ten büyük olan ülkeler ise yüksek gelirli ülkeler olarak sınıflandırılmıştır.

Bu tez çalışmasında ülkeler gruplandırılırken Woo (2012) çalışmasında orta gelir olarak kabul edilen 0,20 ile 0,55 değerlerinin ortalaması alınmış ve elde edilen 0,375 değeri 0,40'a yuvarlanmıştır. Bu hesaplama ile satın alma gücü paritesine göre son beş yılda kişi başına düşen GSYH değeri ABD'nin GSYH değerine oranı ortalama olarak 0,40'tan düşük olan ülkeler Düşük Orta Gelirli Ülkeler, 0,40'tan büyük olan ülkeler ise Yüksek Orta Gelirli Ülkeler olarak gruplandırılmıştır². Çalışmada ülkelerin 1995-2017 yılları arasında satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen GSYH değeri ABD'nin kişi başına düşen GSYH değerine oranlanarak elde edilen seri bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Çalışmada ülkelerin dolar bazında yurtiçi tüketim harcamaları, sabit sermaye yatırımları, Gayri safi yurtiçi tasarruf oranı, ülkelerin almış oldukları doğrudan yabancı yatırımlar, üniversitelerde okullaşma oranı ve patent sayıları verileri ise bağımsız değişken olarak belirlenmiştir. Çalışmada kullanılan veriler Dünya Bankasının resmî² Web sitesinin World Development Indicator veri tabanından alınmıştır.

² Bu hesaplama göre **Düşük Orta Gelirli Ülkeler:** Arnavutluk, Arjantin, BelaRus, Bulgaristan, Çin, Kolombiya, Meksika, Tayland ve Romanya

Yüksek Orta Gelirli Ülkeler: Şili, Hırvatistan, Çekya, Estonya, Macaristan, Kore Cumhuriyeti, Letonya, Litvanya, Malezya, Malta, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Slovakya ve Türkiye olarak belirlenmiştir.

Tablo 7: Modelde Kullanılan Değişkenlerin Açıklanması

Değişken	Açıklama	Yıl	Kaynak
GSYH	Kişi başına düşen GSYH / ABD Kişi başına düşen GSYH (satın alma gücü paritesine göre dolar bazında)	1995-2017	Dünya bankası (World Bank)
SSER	Sabit sermaye yatırımları (milyar dolar)	1995-2017	Dünya bankası (World Bank)
TAS	Gayri safi yurtiçi tasarruflar (milyar dolar)	1995-2017	Dünya bankası (World Bank)
TH	Tüketim harcamaları (milyar dolar)	1995-2017	Dünya bankası (World Bank)
DYY	Ülkelerin almış oldukları Doğrudan yabancı yatırımlar (milyar dolar)	1995-2017	Dünya bankası (World Bank)
ÜOO	Üniversitelerde okullaşma oranı	1995-2017	Dünya bankası (World Bank)
PAT	Patent Sayısı	1995-2017	Dünya bankası (World Bank)

3.4. DÜŞÜK ORTA GELİRLİ VE YÜKSEK ORTA GELİRLİ ÜLKELERİN AÇIKLAYICI DEĞİŞKENLERİ

Analizler yapılmadan önce ülkeler düşük orta gelirli ve yüksek orta gelirli ülkeler olmak üzere 2'ye ayrılmaktadır. Bu ayrımı yaparken de ülkelerin 2013-2017 yılı kişi başına düşen GSYH'larının ABD'nin GSYH oranlarının değerlerine bakıldığında %40'ın altında olan ülkeler düşük orta gelirli ülkeler, %40'ın üstünde olan ülkeler ise yüksek orta gelirli ülkeler olarak sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmada Şili, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Kore Cumhuriyeti, Letonya, Litvanya, Malezya, Malta, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Slovak Cumhuriyeti ve Türkiye yüksek orta gelirli ülke grubuna girmektedir. Arnavutluk, Arjantin, Belarus, Bulgaristan, Çin, Kolombiya, Meksika ve Tayland düşük orta gelirli ülke grubunda yer almaktadır. Bu ülkelerin GSYH, sabit sermaye yatırımları, tasarrufları, tüketim harcamaları, doğrudan yabancı yatırımlar, ülkelerin okullaşma oranları ve patent sayılarına ilişkin bilgi verilecektir.

3.4.1. GSYH Açıklaması

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) bir ülkenin bir yılda yurt içinde üretmiş olduğu nihai mal ve hizmetlerin toplamıdır. GSYH ülkelerin ekonomik refah

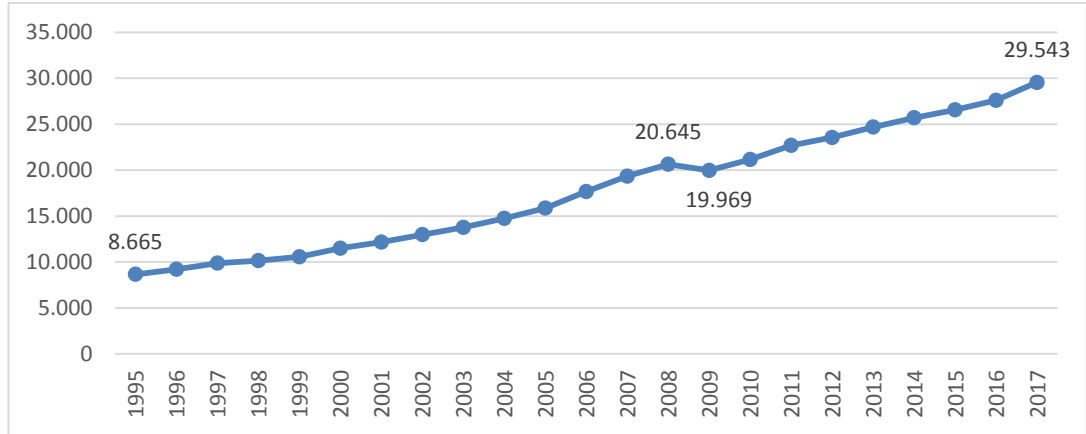
düzeylerini ölçmede kullanılan en önemli ayırt etme ölçüsü olduğu için önemlidir. Çalışmada kişi başına düşen GSYH verileri kullanılmaktadır. Bir ülkenin GSYH değerinin o ülkenin nüfusuna oranı Kişi başına düşen GSYH oranını vermektedir.

Satın alma gücü paritesi ülkeler arasındaki fiyat farklılıklarını ortadan kaldıran bir dönüştürme oranıdır. GSYH hesaplanırken ürünlerin kendisiyle ilgili olmayan ve fiyatlardan dolayı meydana gelen farklılıkları ortadan kaldırmak için satın alma paritesi kullanılmaktadır.

Tablo 8: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Kişi Başına Düşen GSYH Değerleri

Yıllar	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	Değişim Oranı
Çek C.	13.753	16.191	21.956	27.667	33.691	35.231	38.020	176%
Estonya	6.284	9.421	16.516	21.582	29.213	30.898	33.448	432%
Hırvatistan	7.951	10.653	15.291	19.781	23.008	24.525	26.296	231%
Kore C.	13.299	18.083	24.196	30.365	35.761	37.143	38.824	192%
Letonya	5.508	8.019	13.848	17.559	24.724	25.840	28.362	415%
Litvanya	5.924	8.458	14.526	20.091	28.910	30.300	33.253	461%
Macaristan	9.177	11.878	17.082	21.535	26.356	26.852	28.799	214%
Malezya	10.643	12.925	16.537	20.675	26.717	27.731	29.511	177%
Malta	12.916	19.426	22.232	27.809	35.668	37.774	40.797	216%
Polonya	7.665	10.653	13.896	21.048	26.826	27.735	29.924	290%
Portekiz	14.386	18.887	22.740	27.308	29.685	31.042	32.554	126%
Rusya	5.613	6.825	11.822	20.490	24.063	24.071	25.763	359%
Slovak C.	8.648	11.357	16.616	24.962	29.692	30.896	32.371	274%
Şili	7.395	9.603	12.775	18.236	22.960	23.228	24.747	235%
Türkiye	7.487	9.584	11.888	17.426	25.710	26.252	28.002	274%

Tablo 8’de yüksek orta gelirli ülkelerin yıllar itibari ile kişi başına düşen GSYH değerleri verilmektedir. Tabloda Estonya, Letonya ve Litvanya’nın yıllar içindeki değişim oranına bakıldığında %461 oran ile Litvanya, %432 ile Estonya ve %415 oran ile Letonya’nın ilk sıralarda olduğu görülmektedir. %126 ile Portekiz, %176 ile Çek Cumhuriyeti ve %177 ile Malezya ise kişi başına düşen GSYH değişim oranlarında ise son sıralarda yer almaktadır.

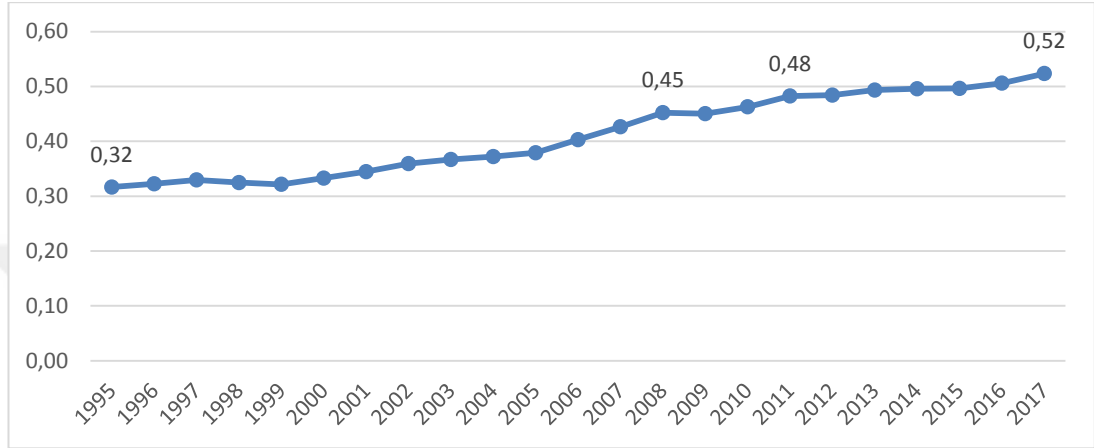
Şekil 2: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Kişi Başına Düşen GSYH Değerleri (Satın alma gücü paritesine göre)

Şekil 2 incelendiğinde yüksek orta gelirli ülkelerin ortalama kişi başına düşen GSYH değerleri giderek artan bir seyir izlemektedir. Başlangıçta 1995 yılında 8.665\$ olan değer 2008 yılında 20.645\$'a kadar yükselmiştir. 2008 yılında yaşanan Mortgage kriz ile ülkelerin 2009 yılında ortalama kişi başına düşen GSYH değeri 19.956\$ kadar düşmüştür. Yaşanan kriz sonrasında değerlerde giderek bir artış olduğu Şekil 2'de görülmektedir. Son olarak 2017 yılında bu değer 29.543\$'a kadar yükselmektedir.

Tablo 9: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin kişi başına düşen GSYH değerinin ABD GSYH'ına oranı değerleri

Yıllar	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	Değişim Oranı
Çek C.	0,48	0,44	0,50	0,57	0,59	0,61	0,63	33%
Estonya	0,22	0,26	0,37	0,45	0,51	0,53	0,56	156%
Hırvatistan	0,28	0,29	0,35	0,41	0,41	0,42	0,44	59%
Kore C.	0,46	0,50	0,55	0,63	0,63	0,64	0,65	40%
Letonya	0,19	0,22	0,31	0,36	0,44	0,45	0,47	147%
Litvanya	0,21	0,23	0,33	0,41	0,51	0,52	0,55	170%
Macaristan	0,32	0,33	0,39	0,44	0,46	0,46	0,48	51%
Malezya	0,37	0,35	0,37	0,43	0,47	0,48	0,49	33%
Malta	0,45	0,53	0,50	0,57	0,63	0,65	0,68	52%
Polonya	0,27	0,29	0,31	0,43	0,47	0,48	0,50	87%
Portekiz	0,50	0,52	0,51	0,56	0,52	0,54	0,54	9%
Rusya	0,20	0,19	0,27	0,42	0,42	0,42	0,43	120%
Slovak C.	0,30	0,31	0,38	0,52	0,52	0,53	0,54	80%
Şili	0,26	0,26	0,29	0,38	0,40	0,40	0,41	61%
Türkiye	0,26	0,26	0,27	0,36	0,45	0,45	0,47	80%

Yüksek orta gelirli ülkelerin kişi başına düşen GSYH değerlerinin ABD GSYH'larına oranlarının değerleri Tablo 9'da verilmektedir. ABD oranını almamızdaki en önemli sebep dünyanın 1922 yılından beri dünyanın en yüksek gelir düzeyine sahip olmasıdır. Tablo incelendiği zaman Litvanya %170 değişim oranı ile en yüksek olan yüksek orta gelirli ülke grubunda yer alırken %9 değişim oranı ile Portekiz en düşük yüksek orta gelirli ülkelerin grubunda yer almaktadır.

Şekil 3: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Kişi Başına Düşen GSYH'nın ABD GSYH'na Oranı

Şekil 3 incelendiğinde yüksek orta gelirli ülkelerin 1995-2017 yılları arası oranlara bakıldığında 1995 yılında 0,32 olan oran 2008 yılında 0,45, 2012 yılında 0,48, 2017 yılında ise 0,52 olduğunu görmekteyiz.

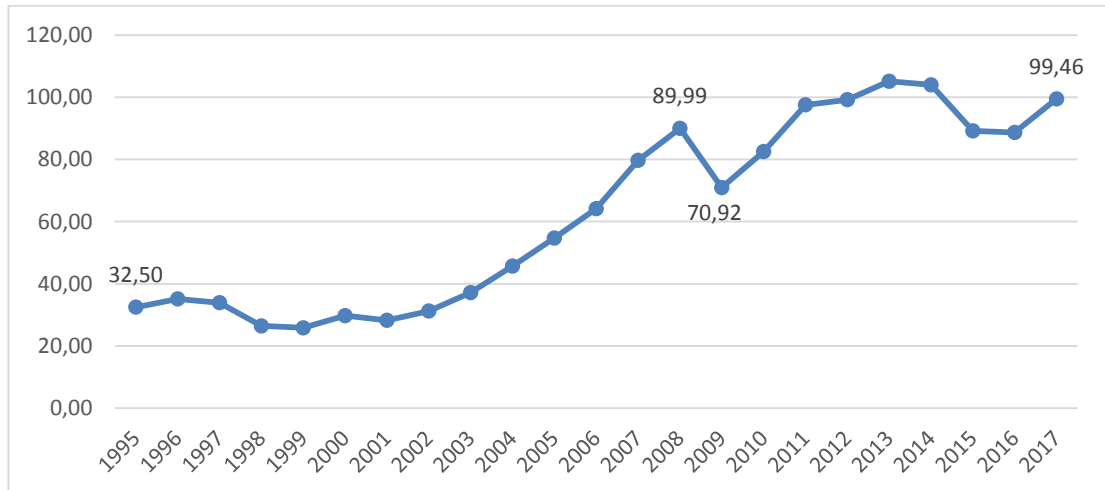
3.4.2. Sabit Sermaye Yatırımları

Bir ekonominin ekonomik büyümesinde en önemli faktörlerden biri sabit sermaye yatırımlarıdır. Sabit sermaye yatırımlarının kaynağı ise ekonomik istikrardır. Bir ekonomide mal ve hizmet üretimi yapabilmek için üretim faktörlerinin bir araya getirilip bazı araçlardan faydalanarak üretimde bir artış olursa ve üretimdeki kullanım süresi bir yılı aşıyorsa sermaye malı olarak kabul edilir. Bu sabit mallara yapılan harcamalarda sabit sermaye yatırımları olarak adlandırılmaktadır (Bayraktutan ve Arslan, 2008:3-7).

Tablo 10: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Sabit Sermaye Yatırımları Değerleri (Milyar\$)

Yıllar	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	Değişim oranı
Çek C.	19,92	18,86	38,48	55,83	49,45	48,64	53,48	169%
Estonya	1,20	1,51	4,61	4,14	5,40	5,51	6,50	442%
Hırvatistan	3,23	4,34	11,54	12,69	9,68	10,35	11,07	243%
Kore C.	209,38	177,57	277,17	333,83	405,27	419,91	476,38	128%
Letonya	0,83	2,00	5,29	4,61	5,97	5,44	6,37	670%
Litvanya	1,60	2,21	6,11	6,26	8,13	8,30	9,12	469%
Macaristan	10,09	12,02	26,88	26,50	27,72	24,73	31,08	208%
Malezya	38,66	23,72	32,01	57,21	77,51	76,38	79,58	106%
Malta	0,82	0,97	1,41	1,87	2,65	2,70	2,60	216%
Polonya	24,78	40,80	57,84	97,23	95,90	84,97	92,28	272%
Portekiz	27,49	33,13	45,57	48,92	30,88	31,89	36,39	32%
Rusya	83,37	43,80	135,65	329,77	284,32	282,01	352,59	323%
Slovak C.	6,87	7,94	17,14	19,75	21,31	19,11	20,46	198%
Şili	18,91	16,37	27,24	47,11	57,99	56,94	58,56	210%
Türkiye	40,40	60,89	133,63	191,96	255,44	253,19	255,44	532%

Tablo 10'da yüksek orta gelirli ülkelerin sabit sermaye yatırımları değerleri verilmektedir. Tabloya bakıldığında yıllar itibari ile veriler verilmekte olup değişim oranlarına bakılmaktadır. Değişim oranlarına bakıldığında ilk sırayı %670 oran ile Letonya alırken %532 oran ile Türkiye tabip etmektedir. %32 oran ile Portekiz son sırada yer almaktadır.

Şekil 4: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Sabit Sermaye Yatırımları (Milyar\$)

Şekil 4 yüksek orta gelirli ülkelerin ortalama sabit sermaye yatırımlarını göstermektedir. Yıllar bazında bakıldığında 1995 yılında 32,50 olan değer 2008 yılında 89,99 olurken 2009 yılında almış olduğu şok ile 70,92 ye düştüğü görülmektedir. Bu dalgalanmalar yıllar itibari ile devam etmekte 2017 yılında ise 99,46 oranına yükseldiği görülmektedir.

3.4.3. Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar

Ekonomik büyümenin en büyük kaynaklarından biri sermaye birikimi, sermaye birikiminin kaynağı ise tasarruflardır. Bir ülke ekonomisinin kalkınmasını etkileyen dört etken bulunmaktadır. Bunlar doğal kaynaklar, girişimci, nitelikli işgücü ve sermayedir. Bunlar içinde en çok bulunmasında sıkıntı yaşanan ve en önemli olanı sermaye yetersizliğidir. Ülkelerin ekonomik büyümelerinin sürdürülebilirliğinin devam etmesini sağlayabilmek için yatırımlarının finansman kaynağı yurtiçi tasarruflardır. Uzun dönemli sürdürülebilir bir büyüme ve üretim verimliliğindeki artışa yüksek tasarruflar ve bir ülkenin sermaye stoku üzerinden yapmış olduğu yatırımlar katkı sağlamaktadır (Kaya ve Efe,2015:252).

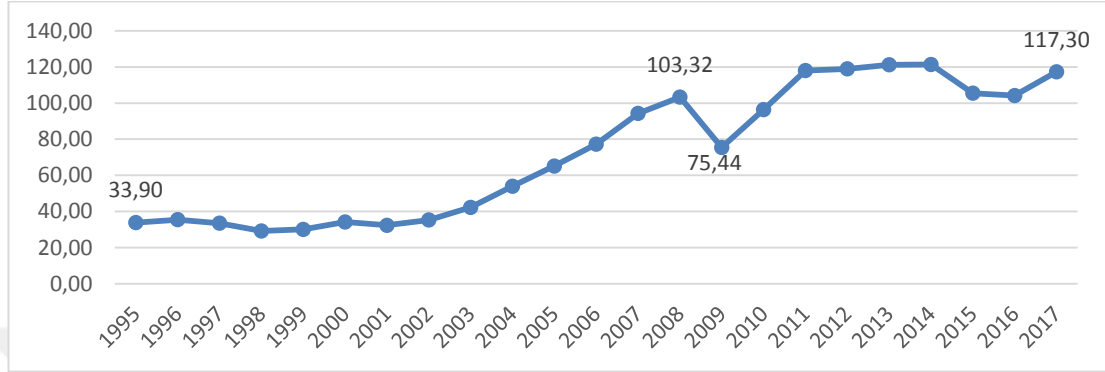
Aşağıda yüksek orta gelirli ülkelere ait gayrisafi tasarruf değerleri verilmektedir.

Tablo 11: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Gayri Safi Tasarruf Değerleri (Milyar \$)

Yıllar	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	Değişim oranı
Çek C.	18,31	18,22	42,89	62,69	63,44	65,74	72,11	294%
Estonya	0,91	1,49	3,97	5,39	6,59	6,80	7,98	773%
Hırvatistan	1,92	3,72	9,83	12,57	11,08	12,16	12,79	568%
Kore C.	213,19	196,05	309,98	385,35	493,40	511,78	559,80	163%
Letonya	0,65	1,33	3,50	4,24	5,86	6,06	6,79	952%
Litvanya	0,95	1,45	4,39	5,98	8,36	8,16	9,82	930%
Macaristan	10,76	11,67	26,16	34,00	37,74	37,82	42,30	293%
Malezya	35,22	43,22	63,64	100,23	97,25	96,70	102,28	190%
Malta	0,74	0,84	1,21	1,98	3,69	4,31	5,16	592%
Polonya	31,16	31,45	57,70	92,58	112,48	111,51	126,33	305%
Portekiz	21,03	20,98	28,72	32,22	32,72	34,73	38,79	84%
Rusya	114,06	100,56	253,55	454,23	407,86	367,22	461,68	305%
Slovak C.	7,35	7,29	15,75	20,19	22,85	23,36	24,52	234%
Şili	20,28	18,58	37,56	64,61	57,48	57,15	63,81	215%
Türkiye	32,04	56,50	118,49	169,60	221,43	218,88	225,29	603%

Yüksek orta gelirli ülkelerin gayri safi tasarruf oranlarına bakıldığında bütün ülkelerde pozitif yönlü bir artış olduğu görülmektedir. Ülkelerin yıllar içindeki

değişim oranlarına bakıldığı zaman en fazla değişim oranına sahip olan ülkenin %952 oran ile Letonya olduğu görülmektedir. Letonya'yı %930 oran ile Litvanya takip etmektedir. En düşük değişim oranına sahip ülke ise %84 ile Portekiz olmaktadır.

Şekil 5: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Gayri Safi Tasarruf Oranı (Milyar\$)

Şekil 5'te yüksek orta gelirli ülkelerin ortalama gayri safi tasarruf oranlarına bakıldığı zaman 1995 yılında 33,90 olan oran 2008 yılında 103,32 gibi yüksek bir orana yükselmektedir. Fakat bu oran 2009 yılında 75,44'e kadar düşmekte olup bu oran 2017 yılında 117,30' a kadar yükselme göstermektedir.

3.4.4. Tüketim Harcamaları

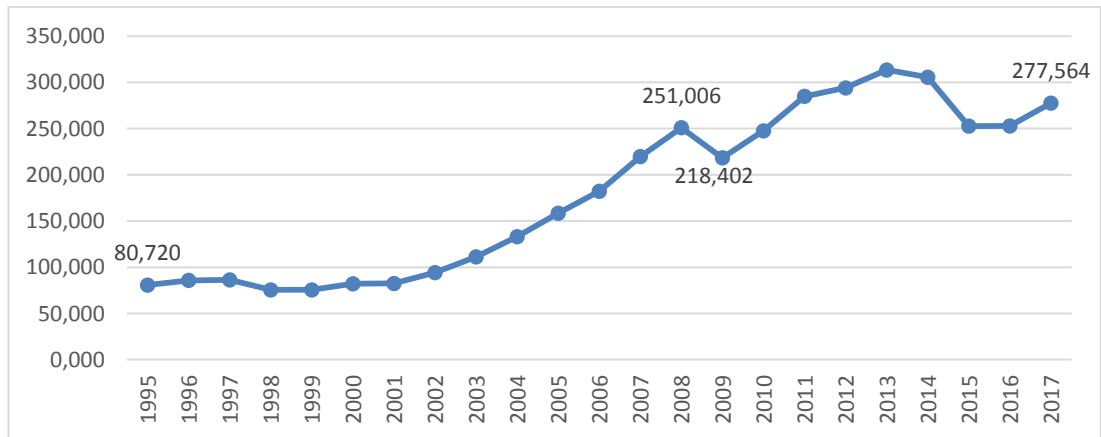
Tüketim kelime anlamı ile insanların ihtiyaçlarını karşılamak için bir mal ve hizmetten fayda sağlama olarak tanımlanabilir. İktisadın temelini sağlayan sınırsız ihtiyaçların sınırlı kaynaklarla sağlanması hem bireysel hem de toplumsal refahın sağlanmasında artış gösterir. Tüketicilerin tüketim harcamaları yaparken çeşitli faktörlerden etkilenmektedirler. Bunlardan bazıları gelir düzeyi, enflasyon, faiz oranı, beklenti, bireylerin eğitim durumları gibi faktörler etkilidir (Büyükkakin vd.,2011:211-212).

Aşağıda yüksek orta gelirli ülkelerin tüketim harcamaları değerleri verilmektedir.

Tablo 12: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Tüketim Harcamaları Değeri (Milyar \$)

Yıllar	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	Değişim Oranı
Çek C.	41,463	43,426	93,389	144,789	123,393	129,352	143,807	247%
Estonya	3,460	4,197	10,036	14,105	16,318	17,180	18,629	438%
Hırvatistan	20,472	18,050	35,515	47,292	38,440	39,466	42,408	107%
Kore C.	342,939	365,584	588,161	709,150	889,359	903,021	970,946	183%
Letonya	5,143	6,609	13,426	19,518	21,113	21,636	23,670	360%
Litvanya	6,917	10,088	21,731	31,136	33,159	34,812	37,727	445%
Macaristan	35,658	35,640	86,871	96,927	85,329	88,191	97,462	173%
Malezya	53,485	50,571	79,891	154,789	199,388	200,051	212,427	297%
Malta	2,695	3,471	5,186	6,757	7,015	7,133	7,593	182%
Polonya	110,979	140,433	248,422	386,740	365,093	360,520	400,039	260%
Portekiz	97,100	97,382	168,589	206,079	166,704	171,548	180,523	86%
Rusya	281,482	159,147	510,465	1070,690	955,738	915,502	1116,942	297%
Slovak C.	18,387	21,828	46,945	69,309	64,916	66,493	71,093	287%
Şili	53,166	59,280	85,408	153,924	186,437	193,187	213,941	302%
Türkiye	137,449	216,481	382,922	602,306	638,365	644,845	626,258	356%

Tablo 12'deki değerlere bakıldığında değişim oranlarında pozitif yönlü bir artış görülmektedir. En yüksek değişim oranına sahip ülkenin %445 oranı ile Litvanya olduğu görülmektedir. Aynı zamanda %438 oran ile Estonya takip etmektedir. En düşük artışı gösteren ülke ise %86 oranı ile Portekiz olduğu tabloda gösterilmiştir.

Şekil 6: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Tüketim Harcamaları Oranı (Milyar\$)

Şekil 6' da yüksek orta gelirli ülkelerin ortalama tüketim harcamaları oranı gösterilmektedir. 1995 yılında 80,720 olan oran 2008 yılında 251,006'ya kadar çıkmakta fakat 2009 yılında 218,402'ye düşmektedir. Oranlardaki dalgalanma yıllar

içerisinde de devam etmektedir. En son 2017 yılında bu oranın 277,564 olduğu şekilde gösterilmektedir.

3.4.5. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Dünyada ülkeler arasındaki sınırı kaldıran küreselleşme akımları, ülkelerin dünya ile birbirine bağlanmasını zorunlu hale getirmektedir. Düşük orta gelirli olan ülkeler ekonomilerindeki kalkınma sürecinde sermaye sıkıntısı sorunları yaşarken, yüksek orta gelirli ülkelerin bu konuda düşük orta gelirli olan ülkelere daha zengin konumda olması dünya ekonomisinde kaynak dağılımının etkin olmama problemini de beraberinde getirmektedir. Ülkeler arasında özellikle sermaye sıkıntısı çeken düşük orta gelirli olan ülkeler için doğrudan yabancı yatırımlar sermaye eksikliğinin ortadan kaldırmanın en etkin unsuru haline gelmektedir (Ayaydın,2010:133).

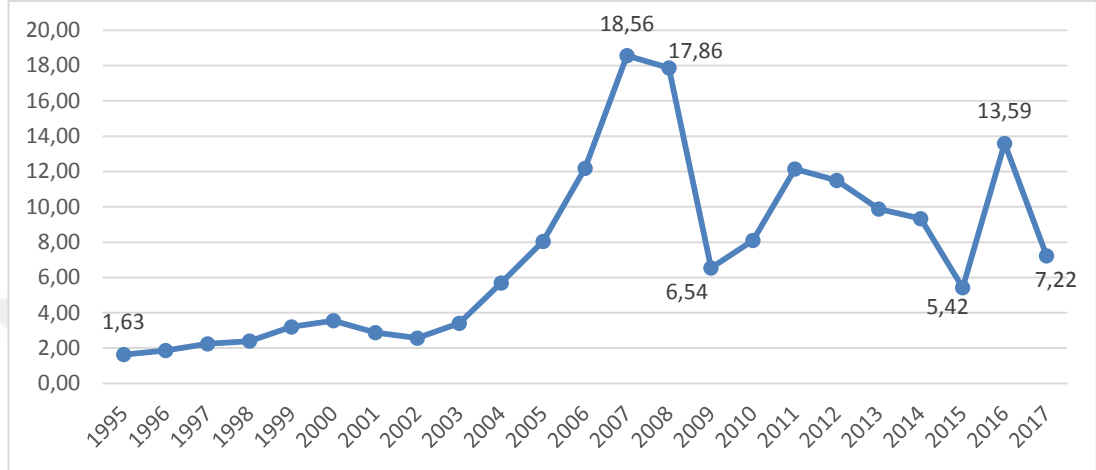
Doğrudan yabancı yatırımlar, portföy yatırımları dışında kalan, menkul kıymet alımlarını ifade ederken yabancı yatırımların gerek tek başlarına gerekse yerli yatırımcılarla ortaklık kurarak yapmış oldukları yatırımlardır. Doğrudan yabancı yatırımlar genellikle yüksek orta gelirli ülkelere yoğunlaşırken 1980 yılların sonlarına doğru düşük orta gelirli olan ülkelere doğru bir kayma eğilimi göstermektedir (<http://www.ekodialog.com>, Erişim tarihi; 20.11.2019).

Aşağıda Tablo 13'te yüksek orta gelirli ülkelerin doğrudan yabancı yatırım değerleri verilmektedir.

Tablo 13: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Doğrudan Yabancı Yatırım Değerleri (Milyar \$)

Yıllar	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	Değişim oranı
Çek C.	2,57	4,99	13,73	10,17	1,70	10,85	11,23	338%
Estonya	0,20	0,42	3,13	2,59	-0,71	0,94	1,56	672%
Hırvatistan	0,11	1,06	1,79	1,42	0,16	1,86	2,04	1788%
Kore C.	1,78	11,51	13,64	9,50	4,10	12,10	17,91	909%
Letonya	0,18	0,32	0,81	0,44	0,84	0,24	1,14	533%
Litvanya	0,07	0,38	0,85	0,87	0,97	0,96	1,19	1541%
Macaristan	4,80	2,75	8,51	-20,93	-5,52	69,14	-12,95	-369%
Malezya	4,18	3,79	3,92	10,89	9,86	13,47	9,51	128%
Malta	0,13	0,74	21,81	9,25	3,64	3,14	4,16	3117%
Polonya	3,66	9,34	11,04	18,40	15,07	18,32	10,67	192%
Portekiz	0,68	7,29	4,43	8,46	2,51	9,42	10,02	1364%
Rusya	2,07	2,68	15,51	43,17	6,85	32,54	28,56	1283%
Slovak C.	0,24	2,18	3,92	2,12	1,52	4,74	5,92	2408%
Şili	2,96	4,86	7,46	16,02	21,06	12,14	5,85	98%
Türkiye	0,89	0,98	10,03	9,10	19,27	13,95	11,55	1205%

Tablo 13'te doğrudan yabancı yatırım değeri en fazla olan ülkeler arasında %3117 oran ile Malta ilk sırada yer alırken Slovak Cumhuriyeti %2408 oran ile ikinci sırada, %1788 oranı ile Hırvatistan, %1541 oranı ile Litvanya takip etmektedir. Macaristan'da doğrudan yabancı yatırım değeri negatif yönde bir etki göstermektedir.

Şekil 7: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Doğrudan Yabancı Yatırımları (Milyar \$)

Şekil 7'de yüksek orta gelirli ülkelerin ortalama doğrudan yabancı yatırımları gösterilmiştir. Şekil 7'de 1995 yılında 1,63 olan oran dalgalı bir seyir izlemektedir. 18,56 ile en fazla doğrudan yabancı yatırım oranı 2007 yılında görülmektedir. 2009 yılında tekrar hızlı bir düşüş izlenmiş ve 2017 yılında da 7,22 oranına düştüğü görülmektedir.

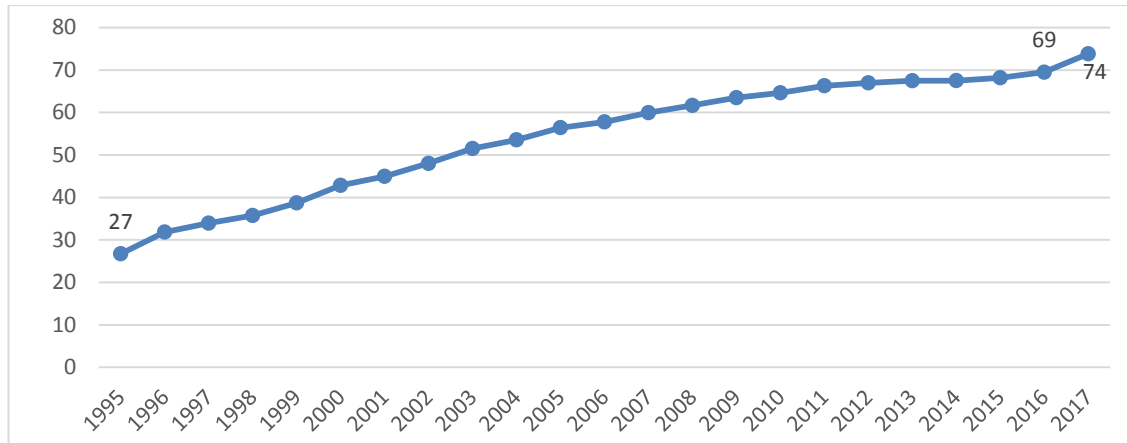
3.4.6. Üniversitelerde Okullaşma Oranı

Yirminci yüzyılın son çeyreği ve yirmi birinci yüzyılların başlarında yüksek orta gelirli ülkelerin bilgi ekonomisi olarak tanımladıkları ve bilgi topluluğu olarak yaşadığı zamanda insanların rekabet güçleri bilim, insan yetiştirme, yenilik yapma kapasiteleriyle ölçülmeye başlanmaktadır. İnsanların yaşamakta olduğu bu sürecin ana kaynağı teknolojidir. Teknoloji, küreselleşme ve rekabet hayatın bütün alanlarını şekillendirebildiği için üniversitelerde okullaşma oranını da şekillendirmektedir. Günümüzde de okullaşma oranı en önemli eğitim göstergesi olarak kabul edilmektedir (Günay ve Günay,2016:13-14). Tablo 14'te de yüksek orta gelirli ülkelerin üniversitelerde okullaşma oranı değerleri verilmiştir.

Tablo 14: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Üniversitelerde Okullaşma Oranı Değeri

Yıllar	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017
Çek C.	21	28	48	64	64	64	..
Estonya	25	55	68	68	72	71	..
Hırvatistan	26	32	45	54	67	67	..
Kore C.	48	77	92	103	93	94	..
Letonya	23	56	75	69	74	81	88
Litvanya	26	51	80	87	70	71	..
Macaristan	22	36	65	64	49	48	..
Malezya	11	26	28	37	42	44	42
Malta	21	21	32	37	47	49	..
Polonya	31	50	64	75	67	67	..
Portekiz	36	48	55	65	61	63	..
Rusya	43	56	73	..	80	82	..
Slovak C.	19	28	40	57	51	48	..
Şili	28	36	49	69	88	90	91
Türkiye	20	..	33	56	95	104	..

Tablo 14'e bakıldığı zaman 1995 yılında en yüksek üniversitelerde okullaşma oranına sahip ülkenin Kore cumhuriyeti olduğu görülmektedir. En düşük orana sahip ülkenin ise Malezya olduğu tabloda gösterilmiştir. 2016 yılına bakıldığı zaman Türkiye'nin yıllar itibarı ile sürekli bir artış gösterdiği ve en yüksek değere sahip olduğu görülmüştür.

Şekil 8: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Üniversitelerde Okullaşma Oranı

Şekil 8'de yüksek orta gelirli ülkeler ortalama üniversitelerde okullaşma oranına bakıldığı zaman 1995 yılında 27 olan ortalama, yıllar itibarıyla artış göstermiş olup 2017 yılında bu ortalama 74' e kadar yükselmektedir.

3.4.7. Patent Sayısı

20. yüzyılın ortalarından bu yana yenilik, iktisadi gelişmenin temel şartlarından olan, ülkelerin ve firmaların rekabet edebilmelerinin en önemli etkenlerinden birisi olmaktadır (Özcan ve Özer,2018:195). Bir ülkenin ve firmanın teknoloji yeteneğini gösteren patent sayısıdır. Yenilik içinde araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) çok önemli bir kavramdır. Ar-Ge harcamaları teknolojik inovasyon faaliyetlerinin bir girdisi iken alınan patent sayısı da bu faaliyetlerin bir sonucudur. Dolayısıyla Ar-Ge ve patent sayısı arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır (Özberk ve Atik,2013:199). Ülkedeki patent sayısının çok olması ülkedeki veya firmadaki Ar-Ge faaliyetlerinin başarılı olduğunu göstermektedir (Ünal ve Seçilmiş, 2013:18).

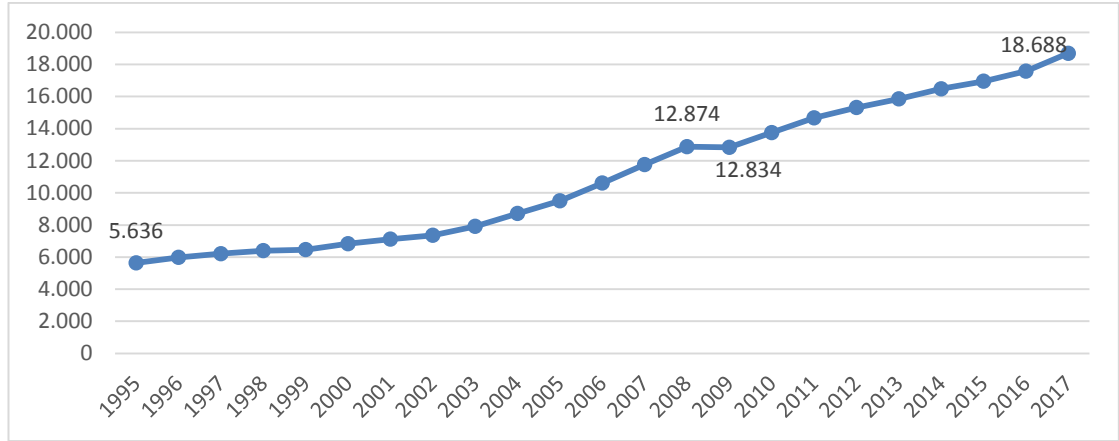
Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Değişken Açıklamaları

Düşük orta gelirli ülkelerin aşağıda tablolar şeklinde değişkenleri açıklanmaya çalışılmaktadır.

Tablo 15: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Kişi Başına Düşen GSYH Değerleri

Yıllar	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	Değişim Oranı
Arjantin	10.127	11.807	13.814	18.329	20.417	20.065	20.829	106%
Arnavutluk	2.666	3.861	5.865	9.628	11.662	11.891	12.943	385%
Belarus	3.980	6.002	9.997	15.928	18.390	18.098	18.896	375%
Bulgaristan	5.320	6.378	10.211	14.934	18.186	19.500	20.948	294%
Çin	1.869	2.933	5.091	9.331	14.492	15.548	16.842	801%
Kolombiya	6.201	6.539	8.191	10.570	13.801	14.101	14.503	134%
Meksika	8.268	10.782	12.370	14.841	17.699	18.161	18.656	126%
Romanya	5.453	5.878	9.724	16.966	21.632	23.868	26.660	389%
Tayland	6.838	7.282	10.260	13.211	16.289	16.957	17.910	162%

Tablo 15'te düşük orta gelirli ülkelerin kişi başına düşen GSYH değerleri verilmektedir. Tabloya bakıldığında en yüksek GSYH değişim oranına sahip ülkenin %801 oranında olan Çin'in olduğu görülmüştür. Akabinde Çin'i %389 oranında Romanya takip etmektedir. En düşük değişim oranına sahip olan ülkenin de %106 oranı ile Arjantin olduğu görülmektedir.

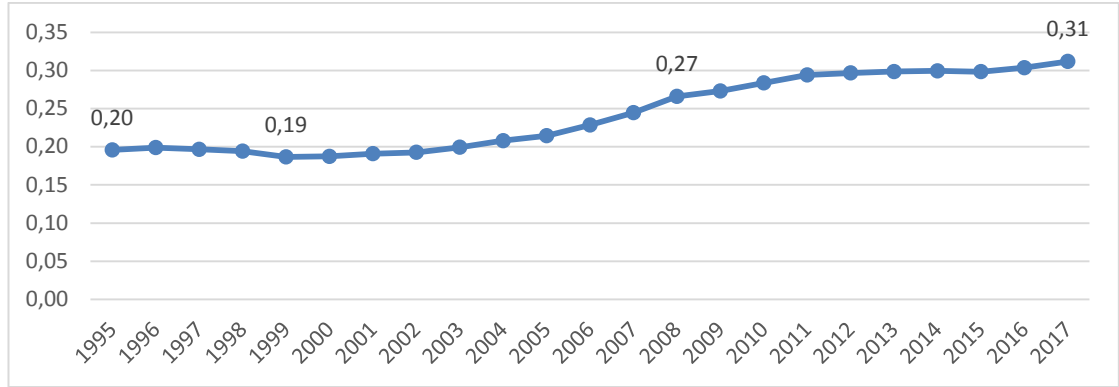
Şekil 9: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin ortalama kişi başına düşen GSYH değerleri (Satın alma gücü paritesine göre)

Şekil 9’da düşük orta gelirli ülkelerin ortalama kişi başına düşen GSYH değerleri verilmiştir. 1995 yılında 5.636 olan değer 2008 yılında 12.874 olduğu görülmüş ve 2009 yılında bu değer düşerek 12.834 olmaktadır. Son olarak da 2017 yılında 18.688 olmaktadır.

Tablo 16: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin kişi başına düşen GSYH değerinin ABD GSYH’ına oranı değerleri

Yıllar	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	Değişim Oranı
Arjantin	0,35	0,32	0,31	0,38	0,36	0,35	0,35	-1%
Arnavutluk	0,09	0,11	0,13	0,20	0,21	0,21	0,22	133%
Belarus	0,14	0,16	0,23	0,33	0,32	0,31	0,32	128%
Bulgaristan	0,18	0,17	0,23	0,31	0,32	0,34	0,35	89%
Çin	0,06	0,08	0,11	0,19	0,26	0,27	0,28	333%
Kolombiya	0,22	0,18	0,18	0,22	0,24	0,24	0,24	12%
Meksika	0,29	0,30	0,28	0,31	0,31	0,31	0,31	8%
Romanya	0,19	0,16	0,22	0,35	0,38	0,41	0,44	135%
Tayland	0,24	0,20	0,23	0,27	0,29	0,29	0,30	26%

Tablo 16’da değişim oranına bakıldığında düşük orta gelirli ülkelerin en yüksek değişim oranına sahip ülkenin %333 oran ile Çin’in olduğu görülmektedir. Aynı zamanda %135 oran ile Romanya %133 oran ile Arnavutluk takip etmektedir. En düşük değişim oranına ise %-1 oranı ile Arjantin olmaktadır.

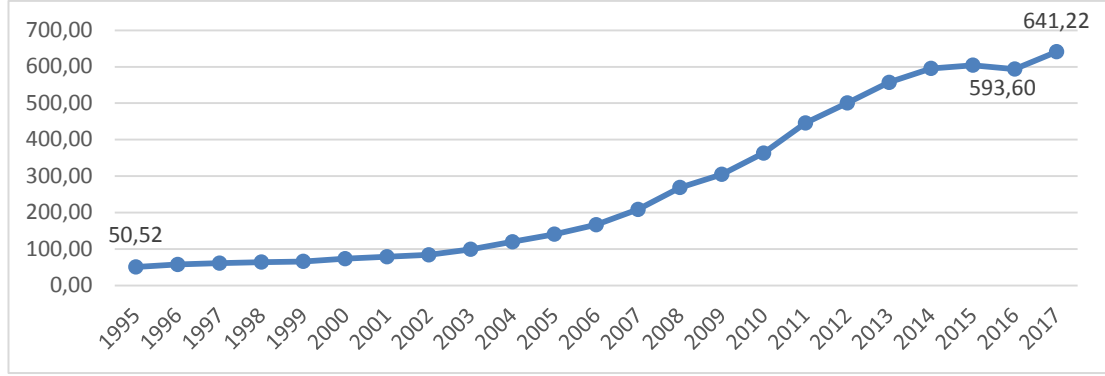
Şekil 10: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Kişi Başına Düşen GSYH'nın ABD GSYH'na Oranı

Şekil 10'da düşük orta gelirli ülkelerin ortalama oranları verilmektedir. Şekle bakıldığında 1995 yılında 0,20 olan oran 1999 yılında 0,19 oranına düşmüş fakat 2008 yılında bu oran 0,27 ye kadar yükselmektedir. 2017 yılında ise bu oran 0,31 olmuştur.

Tablo 17: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Sabit Sermaye Yatırımları Değerleri (Milyar\$)

Yıllar	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	Değişim Oranı
Arjantin	46,29	46,02	34,48	70,50	92,57	79,57	96,70	109%
Arnavutluk	0,51	1,11	3,05	3,39	2,78	2,89	3,20	528%
Belarus	3,45	3,21	8,01	22,22	16,18	12,14	14,32	315%
Bulgaristan	3,16	2,22	7,67	11,24	10,55	9,89	10,78	241%
Çin	243,78	405,00	925,15	2744,74	4841,48	4787,17	5169,10	2020%
Kolombiya	20,72	14,11	28,65	60,16	68,60	62,59	67,79	227%
Meksika	58,89	152,12	181,67	228,30	263,63	247,11	256,21	335%
Romanya	7,92	7,12	23,00	43,36	44,07	43,11	47,37	498%
Tayland	69,95	27,27	52,47	81,84	98,43	97,96	105,51	51%

Düşük orta gelirli ülkelerin sabit sermaye yatırımları değerleri Tablo 17'de gösterilmektedir. Tablo 17'de Çin'in %2020 değişim oranı ile en fazla sabit sermaye yatırımı yaptığı görülmektedir. En düşük sabit sermaye yatırımı değişim oranına sahip olan ülkenin %51 ile Tayland olduğu görülmektedir.

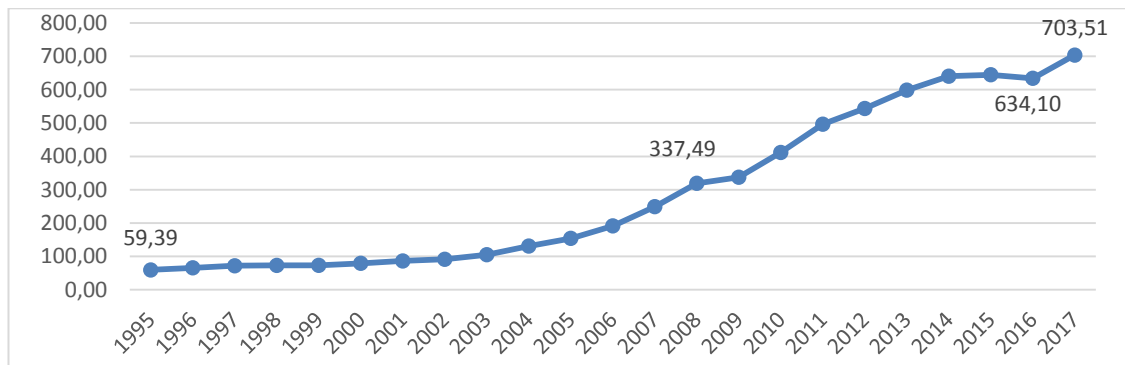
Şekil 11: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Sabit Sermaye Yatırımları (Milyar\$)

Yıllar itibari ile düşük orta gelirli ülkelerin ortalama sabit sermaye yatırımlarına bakıldığında 1995 yılında 50,52 olan oran 2016 yılında 593,60 olmaktadır. 2017 yılında bu oran 641,22 olmaktadır.

Tablo 18: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Gayri Safi Tasarruf Değerleri (Milyar \$)

Yıllar	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	Değişim Oranı
Arjantin	46,68	47,98	49,34	87,28	95,13	92,68	102,96	121%
Arnavutluk	-0,13	0,26	0,97	1,28	0,93	0,92	1,15	-984%
Belarus	2,85	3,01	8,22	17,66	18,18	14,24	16,36	475%
Bulgaristan	5,04	1,82	3,90	9,98	10,71	12,49	13,83	174%
Çin	301,08	442,26	1047,94	3147,88	5198,34	5119,28	5675,60	1785%
Kolombiya	17,92	14,04	24,61	55,87	49,05	46,38	51,58	188%
Meksika	90,82	159,61	182,96	242,02	258,77	241,56	266,33	193%
Romanya	6,85	5,34	12,45	34,42	43,60	42,24	44,93	556%
Tayland	63,39	40,81	57,75	109,23	127,85	137,09	158,89	151%

Tablo 18’de düşük orta gelirli ülkelerin gayrisafi tasarruf oranları değerleri verilmektedir. Değişim oranlarına bakıldığında en fazla tasarruf değeri olan %1785 oran ile Çin olmaktadır. %-984 oranı en az değişim oranına sahip Arnavutluk olmaktadır.

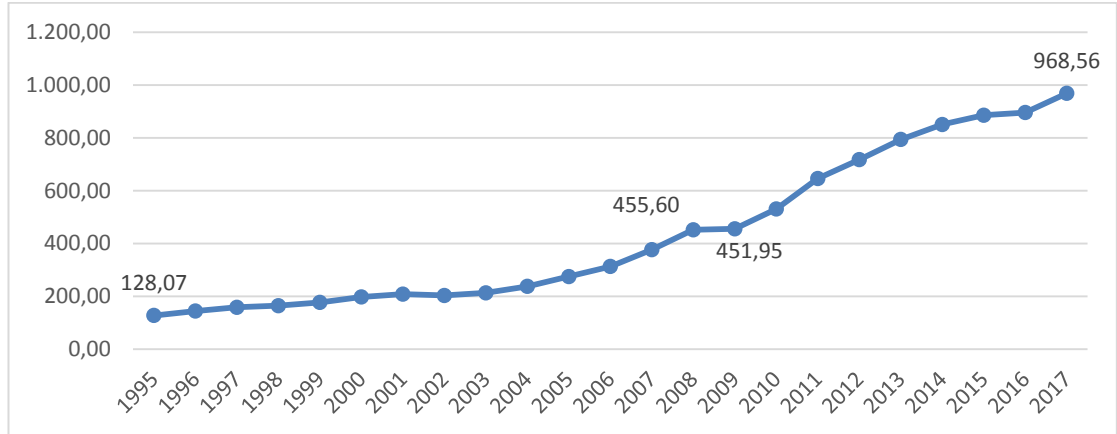
Şekil 12: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Gayri Safi Tasarruf Oranı (Milyar\$)

Şekil 12’de düşük orta gelirli ülkelerin ortalama gayri safi tasarruf oranları verilmektedir. 1995 yılında 59,39 olan oran 2009 yılında 337,49 2016 yılında 634,10 ve son olarak da 2017 yılında 703,51 olduğu gösterilmektedir.

Tablo 19: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Tüketim Harcamaları Değeri (Milyar \$)

Yıllar	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	Değişim Oranı
Arjantin	211,354	236,219	149,393	336,351	499,614	464,850	539,740	155%
Arnavutluk	2,522	3,217	7,084	10,647	10,454	10,940	11,880	371%
Belarus	11,128	9,730	21,983	41,009	38,276	33,484	38,368	245%
Bulgaristan	13,830	11,332	25,735	40,631	39,490	40,752	44,395	221%
Çin	433,472	769,082	1238,029	2939,280	5817,206	6018,664	6467,894	1392%
Kolombiya	74,590	85,844	120,570	230,237	244,431	236,444	260,205	249%
Meksika	269,253	548,298	694,520	815,784	911,797	836,265	891,741	231%
Romanya	30,590	31,916	86,008	131,809	134,297	146,259	166,473	444%
Tayland	105,886	85,580	131,564	231,871	273,446	275,267	296,387	180%

Yukarıda Tablo 19’da düşük orta gelirli ülkelerin tüketim harcamaları değerleri verilmektedir. Ülkelerin değişim oranlarına bakıldığında en fazla tüketim harcamasına sahip ülkenin %1392 oran ile Çin’in olduğu görülmektedir. En düşük tüketim harcaması yapan ülke ise %155 oran ile Arjantin olmaktadır.

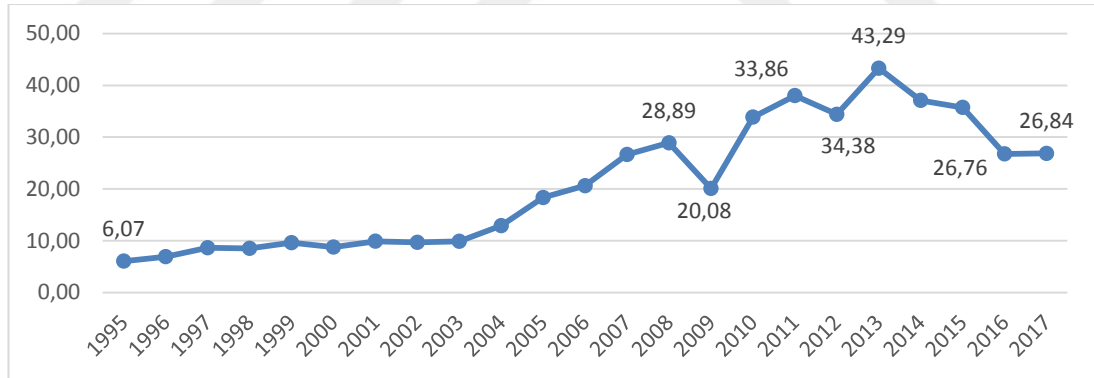
Şekil 13: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Tüketim Harcamaları Oranı (Milyar\$)

Şekil 13’e bakıldığında ülkelerin yıllar bazında değerleri gösterilmektedir. 1995 yılında 125,07 olan oran 2008 yılında 455,60 olmuş. 2009 yılında bir düşüş yaşayıp 451,95 oranına gerilemiştir. Ancak 2017 yılına kadar artış göstermiş olup 968,56 oranına kadar yükselmektedir.

Tablo 20: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Doğrudan Yabancı Yatırım Değerleri (Milyar\$)

Yıllar	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	Değişim oranı
Arjantin	5,61	10,42	5,27	11,33	11,76	3,26	11,52	105%
Arnavutluk	0,07	0,14	0,26	1,09	0,99	1,04	1,02	1360%
Belarus	0,01	0,12	0,31	1,39	1,65	1,25	1,28	8582%
Bulgaristan	0,09	1,00	4,10	1,84	2,61	1,56	2,83	3034%
Çin	35,85	42,10	104,11	243,70	242,49	174,75	166,08	363%
Kolombiya	0,97	2,44	10,24	6,43	11,72	13,85	13,84	1329%
Meksika	9,53	18,38	26,02	21,00	37,12	36,05	31,03	226%
Romanya	0,42	1,04	6,50	3,21	4,32	6,25	5,95	1321%
Tayland	2,07	3,37	8,22	14,75	8,93	2,81	8,05	289%

Tablo 20’de düşük orta gelirli ülkelerin doğrudan yabancı yatırım değerleri gösterilmektedir. Ülkelerin değişim oranlarına bakıldığında en fazla doğrudan yabancı yatırım oranına sahip ülkenin %8582 oranı ile Belarus olduğu görülmektedir. Bu oranı %3034’le Bulgaristan takip etmektedir. En düşük doğrudan yabancı yatırım alan ülke ise %105 oranı ile Arjantin olmaktadır.

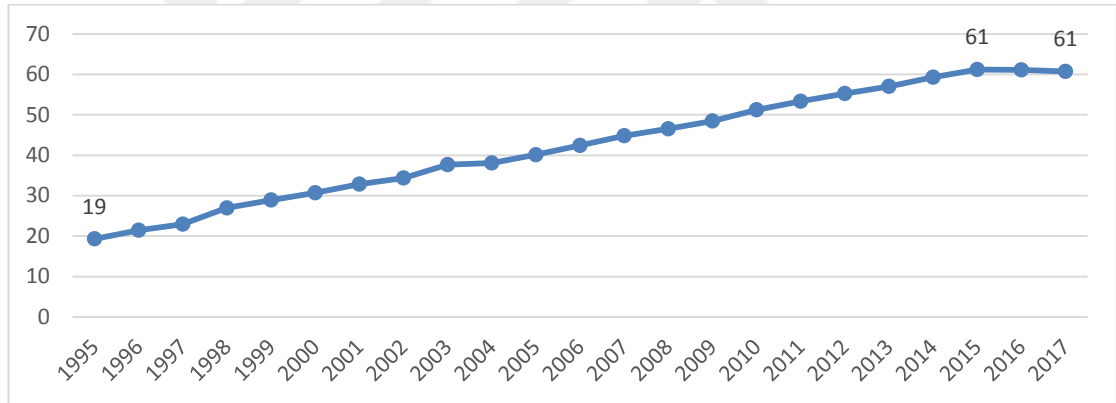
Şekil 14: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Doğrudan Yabancı Yatırımları (Milyar \$)

Şekil 14’e baktığımız zaman yıllar içinde doğrudan yabancı yatırımların ortalama değişimleri görülmektedir. 1995 yılında 6,07 olan oran 2008 yılında 28,89 oranına ulaşmıştır. 2009 yılında bu oran hızlı bir düşüş yaşayıp 20,08 oranına kadar gerilemiştir. Daha sonra 2011 yılında tekrar artış göstermiş ve 2011 yılından sonraki yıllarda daha az düşüşler olduğu görülmektedir. En fazla doğrudan yabancı yatırım aldığı yıl 2013 olduğu görülmüştür. Yıllar içinde düşüşler sürekli devam etmiş ve 2017 yılında bu oran 26,84 olmuştur.

Tablo 21: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Üniversitelerde Okullaşma Oranı Değeri

Yıllar	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	Değişim oranı
Arjantin	..	53	64	74	86	89
Arnavutluk	10	16	23	45	66	61	57	457%
Belarus	41	55	67	79	88	87	87	114%
Bulgaristan	36	44	45	58	70	71	71	95%
Çin	4	8	19	24	45	48	51	1039%
Kolombiya	16	23	29	39	56	59	60	274%
Meksika	14	19	23	26	31	37	38	181%
Romanya	13	24	45	65	47	48
Tayland	20	35	45	50	..	49

Tablo 21’de üniversitelerde okullaşma oranlarına baktığımızda bazı yıllarda verilerin olmamasından dolayı değişim oranında eksikler olduğu görülmektedir. En fazla değişim oranı olan ülkenin %1039 oran ile Çin’in olduğu aşikardır. En düşük oran ise %95 oranı ile Bulgaristan olmaktadır.

Şekil 15: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Ortalama Üniversitelerde Okullaşma Oranı

Düşük orta gelirli ülkelerin ortalama üniversitelerde okullaşma oranı yıllar bazında gösterilmiştir. 1995 yılında 19 olan ortalama, 2017 yılında ise 61 olmuştur.

3.5. EKONOMETRİK MODELİN TANIMLANMASI

Ülkelerin orta gelir tuzağından çıkmasında etkili olan faktörleri belirlemek için aşağıda verilen panel veri denklemleri kullanılmıştır.

$$GSYH_{it} = \beta_0 + \beta_1 LNSER_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$GSYH_{it} = \beta_0 + \beta_1 LNTAS_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$GSYH_{it} = \beta_0 + \beta_1 LNTH_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$GSYH_{it} = \beta_0 + \beta_1 LNDYY_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$GSYH_{it} = \beta_0 + \beta_1 LNÜOO_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$GSYH_{it} = \beta_0 + \beta_1 PAT_{it} + \varepsilon_{it}$$

Çalışmada kullanılan bağımlı değişken oran olduğundan dolayı kendi formunda bağımsız değişkenler ise ülkelerin toplam patent sayıları dışında kalanlar logaritmaları alınarak kullanılmıştır. Panel veri analizlerinde zaman serisi analizlerinde olduğu gibi verilerin durağanlık durumları önemlidir. Durağan olmayan serilerle kurulacak bir modelde serilerin aynı yönlü trende sahip olması durumunda elde edilecek sonuçlar seriler arasındaki gerçek ilişkiden ziyade bu ortak trendden kaynaklanabilmektedir. Bu nedenle serilerin modelde kullanılmadan önce durağanlık durumları incelenmelidir.

Serilerin durağanlık durumları birim kök testleri yardımıyla incelenir. Ancak kullanılacak birim kök testine karar verebilmek için öncelikle serilerin yatay kesit bağımlılığı içerip içermediğine bakılır. Birinci nesil birim kök testleri serileri oluşturan birimler arasında yatay kesit bağımlılığın olmadığını varsaymaktadır. Bu varsayım birimlerin bir tanesinin hata serisinde meydana gelen bir şoktan diğer birimlerin etkilenmediği anlamına gelmektedir. Ancak küreselleşmenin arttığı ve ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin arttığı günümüzde böyle bir varsayımın sağlanması oldukça zordur. İkinci nesil birim kök testleri ise serileri oluşturan birimler arasında yatay kesit bağımlılığına izin vermektedir. Bu nedenle Panel veri analizlerinde kullanılacak birim kök testlerine karar verebilmek için öncelikle serilerin yatay kesit bağımlılığı içerip içermediğine bakılmalıdır. Bu çalışmada da öncelikle kullanılan serilerin yatay kesit bağımlılığı içerip içermediği incelenmiştir.

3.5.1. Yatay Kesit Bağımlılığının (YKB) Test Edilmesi

Yatay kesit bağımlılığının varlığını araştırmaya yönelik çalışmalarda panelin zaman boyutu yatay kesit boyutundan büyük olduğu zaman Breusch-Pagan (1980) Lagrange Multipler (LM) testi; zaman boyut yatay kesit boyutundan küçük olması durumunda Pesaran (2004) Cross-Section Diendence (CD) testi ile incelenebilmektedir (Göçer vd.,2012:456). Fakat Breusch-Pagan (1980) $T > N$ olduğu durumda yatay kesit derinliğindeki testte grup ortalamasının sıfırdan farklı olduğu durumlarda sapmalı sonuç vermektedir. Pesaran vd. (2008) yapmış oldukları çalışmalarda bu sapmayı düzeltmek için modele varyans ve ortalamayı dahil etmişlerdir (Hüseyini,2015:102).

Breusch-Pagan (1980) makalesinde LM testinin ilk hali aşağıdaki gibidir.

$$LM = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N (\hat{\rho}_{ij}^2) \sim \chi^2_{N(N-1)/2}$$

Bu istatistikler Pesaran vd. tarafından yapılan düzenlemelerle aşağıdaki hale gelmiştir.

$$LM_{adj} = \left(\frac{2}{N(N-1)} \right)^{1/2} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij}^2 \left(\frac{(T-k-1)\hat{P} - \hat{\mu}_{Tij}}{U_{Tij}} \right) \sim N(0,1)$$

Yukarıdaki istatistikte $\hat{\mu}_{Tij}$ ortalamayı, U_{Tij} varyansı ifade etmektedir (Göçer vd.,2012:456). Bu modelden elde edilen testler normal dağılım göstermektedir. Hipotezleri ise şu şekilde belirlenmektedir:

H_0 = Yatay kesit bağımlılığı yoktur.

H_1 = Yatay kesit bağımlılığı vardır.

Yapılan yatay kesit bağımlılığı testinde olasılık değerleri 0.05'ten küçük olursa H_0 hipotezi reddedilir ve yatay kesit bağımlılığının olduğuna karar verilir. Ters durumda ise yani 0.05'ten büyük olması durumunda H_0 hipotezi kabul edilir ve yatay kesit bağımlılığının olmadığı sonucuna varılır (Hüseyini,2015:103).

YKB'yi araştıran testler ve hipotezler hakkında bilgi verildikten sonra modelde kullanılacak seriler için yatay kesit bağımlılığı test edilmiş ve sonuçları Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 22: Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları (Pesaran 2004)

Yüksek Orta Gelirli Ülkeler			Düşük Orta Gelirli Ülkeler		
Değişken	Test İstatistiği	Olasılık Değeri	Değişken	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
GSYH	43,15	0.0000	GSYH	23,28	0.0000
SSER	38,38	0.0000	SSER	22,83	0.0000
TAS	45,12	0.0000	TAS	25,51	0.0000
TH	45,82	0.0000	TH	25,40	0.0000
DYY	23,85	0.0000	DYY	12,16	0.0000
ÜOO	39,74	0.0000	ÜOO	23,98	0.0000
PAT	3,03	0.0024	PAT	11,73	0.0000

Not: DYY, SSER, TAS ve TH verileri cari dolar bazında milyar dolar olarak alınmıştır.

Tablo 22’de hem yüksek orta gelirli hem de düşük orta gelirli olan ülkeler için hesaplanan test istatistiklerinin olasılık değerlerinin 0.05 den küçük olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç hem yüksek orta gelirli hem de düşük orta gelirli ülkeler için kullanılan tüm serilerin tamamının yatay kesit bağımlılığı içerdiğini işaret etmektedir. Modelde kullanılan serilerin yatay kesit bağımlılığı belirlendikten sonra bu serilerin durağanlık durumları birim kök testleri yardımıyla incelenmiştir.

3.5.2. Panel Birim Kök Testi

Hem zaman hem de yatay kesit boyutuna ilişkin bilgiyi dikkate alan panel birim kök testleri, istatistiksel anlamda zaman serisi birim kök testlerinden daha güçlü olduğu kabul edilmektedir (Im, Pesaran ve Shin,1997; Maddala ve Wu 1999; Taylor ve Sarno ,1998; Levin lin ve Chu,2002, Hadri;2000; Pesaran 2006; Beyaert ve Camacho, 2008). Yatay kesit derinliğinin analize dahil edilmesiyle verideki değişkenlik artmaktadır (Altıntaş ve Mercan, 2015:361).

Panel birim kök testi denendiğinde ilk olarak karşılaşılan sorun, paneli oluşturan kesitlerin birbirine bağımlı mı yoksa birbirinden bağımsız mı olup olmadığıdır. Bu bağlamda panel birim kök testleri birinci ne ikinci kuşak birim kök testleri olmak üzere ikiye ayrılır. Serilerde YKB olmaması durumunda birinci nesil birim kök testleri kullanılabilir.

Birincin nesil birim kök testleri de kendi arasında homojen ve heterojen testler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Levin, Lin ve Chu (2002), Breitung (2005) ve Hadri (2000) testleri birimler arasında homojenlik varsayımına dayanırken, Im, Pesaran ve Shin (2003), Choi (2001) ve Maddala ve Wu (1999) birimler arasında heterojenlik varsayımına dayanmaktadır (Altıntaş ve Mercan, 2015:361).

Serilerde YKB olması durumunda ise birinci nesil testler sapmalı sonuçlar vermektedir. Böyle bir durumda serilerde YKB'ye izin veren ikinci nesil birim kök testleri kullanılmalıdır.

Bilinen başlıca ikinci nesil birim kök testleri Breuer vd. tarafından geliştirilen Dickey Fuller SURADF (Seemingly Unrelated Regression Augmented Dickey Fuller) (2002), Taylor ve Sarno tarafından geliştirilen genişletilmiş Dickey Fuller MADF (Multivariate Augmented Dickey Fuller) testleridir. Bunların yanı sıra Pesaran (2007) tarafından geliştirilen CADF (Cross-sectional Augmented Dickey Fuller) testi literatürde oldukça sık kullanılmaktadır. Bu çalışmada da serilerin durağanlık durumları CADF birim kök testi yardımıyla incelenmiştir. (Hüseyini,2015:105).

Mekânsal otokolerasyonu dikkate alan CADF testi; $N>T$ ve $N<T$ durumlarında anlamlı sonuç vermektedir. Paneli oluşturan birimler için CADF testinin sonucu ilk önce hesaplanır. Ardından testlerin aritmetik ortalaması alınarak CIPS testi hesaplanır. CADF testini Pesaran aşağıdaki gibi hesaplamaktadır (Pesaran,2007; Aktaran: Hüseyini,2015:106).

Pesaran (2007) tarafından geliştirilen CADF testi aşağıdaki gibidir:

$$t(N, T) = \frac{\Delta y'_i \bar{M}_i Y_{i-1}}{\bar{\sigma}^2 \left(\Delta y'_{i-1} \bar{M}_i \bar{Y}_{i-1} \right) 1/2}$$

$$\bar{M} = (\tau, \Delta \bar{y}, \bar{y}_{t-1})$$

$$\tau = \tau \rightarrow \tau = (1, 1, \dots, 1)'$$

$$\Delta \bar{y} = (\Delta \bar{y}_1, \Delta \bar{y}_2, \dots, \Delta \bar{y}_t)$$

$$\bar{y}_{t-1} = (\bar{y}_0, \bar{y}_1, \dots, y_{t-1})'$$

$$\bar{\sigma}^2 = \frac{\Delta y_i \bar{M}_{i,w} \Delta y_i}{T - 4}$$

CADF testi hesaplandıktan sonra CIPS testi aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır.

$$\text{CIPS}(N, T) = N^{-1} \sum_{i=1}^N t_i(N, T)$$

CADF testi ve CIPS değerleri hesaplandıktan sonra hipotezler şu şekilde tanımlanmaktadır;

H_0 = seride birim kök vardır.

H_1 = seride birim kök yoktur.

Hesaplanan CADF değerleri Pesaran (2007) makalesinde Monte-Carlo simülasyonları ile elde edilen kritik değerler ile karşılaştırılır. CADF testi sonucu elde edilen istatistiğin Pesaran'ın makalesinde verilen uygun N ve T tablo değeri ile karşılaştırılır. Hesaplanan istatistiğin belirlenen kritik değerden büyük olması durumunda H_0 hipotezi reddedilerek serinin durağan olduğuna karar verilir. Hesaplanan istatistik değerinin belirlenen tablo değerinden küçük olması durumunda ise H_0 hipotezi kabul edilerek serilerin durağan olmadığı sonucuna ulaşılır. Bu çalışmada yüksek orta gelirli ve düşük orta gelirli ülkeler için kullanılan serilerin durağanlık durumları CADF birim kök testi yardımıyla incelenmiş ve sonuçları ayrı ayrı tablolarda verilmiştir. İlk olarak Tablo 23'de gelişmiş ülkelerin serileri için hesaplanan CADF testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 23: Yüksek Orta Gelirli Ülkeler için Pesaran (2007) CADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	Seviye			1.Fark		
	Gecikme	Trend	CIPS istatistiği	Gecikme	Trend	CIPS istatistiği
GSYH	5	1	-2,52	5	1	-4,68
SSER	2	1	-2,78	1	1	-2,92
TAS	3	1	-2,42	3	1	-3,58
TH	3	1	-2,34	3	1	-3,24
DYY	5	1	-1,86	5	1	-12,12
PAT	4	1	-2,66	4	1	-3,57
ÜOO	3	1	-2,07	3	1	-3,44
Pesaran (2007) makalesinde Monte-Carlo simülasyonları ile elde edilen Kritik değerler						
Sabit ve trend (N:15, T:20)	%1	-3,01	Sabit (N:15, T:20)	%1	-2,47	
	%5	-2,78		%5	-2,26	

Tablo 23'de yüksek orta gelirli değişkenlerinin seviyede ve 1. Farklardaki CIPS istatistiği değerleri verilmiştir. Değişkenlerin seviyedeki CIPS istatistiği değerlerinin Pesaran (2007) makalesinde Monte- Carlo simülasyonları ile elde edilen kritik değerlerden küçük olması sonucunda değişkenlerin durağan olmadığı tespit edilmiş ve değişkenlerin 1. Farklarına bakılmıştır. 1. Farklarına bakıldığında

değişkenlerin CIPS istatistik değerlerinin kritik değerden büyük olduğu görülmüş ve değişkenlerin durağan olduğu sonucuna varılmıştır. Bu da değişkenler arasında birim kökün olmadığını göstermektedir.

Seviyede durağan olmayan ve farkı alınarak durağanlaştıran değişkenlerin geçmişte almış olduğu şokların etkisini yok ettiği gibi uzun dönemli ilişkileri ortadan kaldırmaktadır (Hüseyini, Yalçınkaya,2016:355).

Tablo 24: Düşük Orta Gelirli Ülkeler için Pesaran (2007) CADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	Seviye			1.Fark		
	Gecikme	Trend	CIPS istatistiği	Gecikme	Trend	CIPS istatistiği
GSYH	4	1	-2,70	4	1	-3,67
SSER	4	1	-2,82	4	1	-3,60
TAS	4	0	-2,06	4	0	-2,93
TH	3	0	-2,07	3	0	-3,27
DYY	5	1	-2,84	5	1	-4,55
PAT	3	1	-2,05	3	1	-4,39
ÜOO	3	1	-2,44	3	1	-3,88
Pesaran (2007) makalesinde Monte-Carlo simülasyonları ile elde edilen Kritik değerler						
Sabit ve trend (N:10, T:20)	%1	-3,15	Sabit (N:10, T:20)	%1	-2,60	
	%5	-2,88		%5	-2,34	

Düşük orta gelirli ülkelerin birim kök testi sonuçları Tablo 24'te gösterilmiştir. Tablo 24'e bakıldığında değişkenlerin seviyedeki CIPS istatistiği sonuçları kritik değerlerden küçük olduğu ve değişkenlerin seviyede durağan olmadığı sonucuna varılmıştır. Değişkenlerin 1. Farkları alındığında CIPS istatistiği değerleri Monte-Carlo simülasyonları ile elde edilen kritik değerlerden büyük olduğu görülmüş olup değişkenlerin durağan olduğu görülmektedir. Buda bize değişkenler arasında birim kökün olmadığını gösterir.

3.5.3. Eş-Bütünleşme Testi

Eş bütünleşme testleri, panel veri analizlerinde değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkilerinin araştırılmasında çok yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Göçer,2013:5096). Eş bütünleşme modellerinde kullanılan değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığının olmasından dolayı Westerlund (2007) ECM eş bütünleşme testi uygulanmaktadır. Hata düzeltme modeline dayalı dört tane panel eş-bütünleşme testi hesaplanmaktadır. *Bu testlerin ikisi grup ortalama istatistikleri, diğer ikisi panel*

istatistikleri olarak adlandırılmaktadır. Westerlund ECM (2007) panel eş-bütünleşme testi serilerin aynı dereceden durağan olması durumunda kullanılabilir (Hüseyini, Yalçınkaya,2016;356). Westerlund ECM (2007) panel eş-bütünleşme testi hipotezleri aşağıda gösterilmiştir.

H_0 = Eş bütünleşme yoktur.

H_1 = Eş bütünleşme vardır.

Aşağıdaki Tablo 25’de düşük orta gelirli ülkelerin eş bütünleşme testleri sonuçları verilmektedir.

Tablo 25: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Westerlund (2007) ECM Eş-Bütünleşme Testi Sonuçları

	SSER	TAS	TH	DYY	ÜOO	PAT
Öncül değer	2	3	2	3	3	3
Gecikme	2	3	2	3	3	3
Panel tau istatistiği	-25,476	-14,492	-7,674	-13,707	9,076	-2,778
Olasılık değeri	[0,015]	[0,062]	[0,032]	[0,056]	[0,000]	[0,547]

Tablo 25’e bakıldığında düşük orta gelirli ülkelerin SSER, TAS, TH, DYY ve ÜOO değişkenlerinin olasılık değerlerine bakıldığında %1 anlamlılık düzeyinde H_0 hipotezinin ret edildiği H_1 hipotezinin kabul edildiği yani seriler arasında eş bütünleşme ilişkisinin olduğu kabul edildiği görülmektedir. PAT değişkeni arasında ise eş bütünleşme ilişkisinin olmadığı görülmüştür. Bu bağlamda PAT değişkeni hariç diğer değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Kurulan modelin eş bütünleşme denkleminin yatay kesit bağımlılığı içermesi durumunda en küçük kareler yöntemi ile uzun dönem parametreleri uzun dönemde güvenilir olmamaktadır. Pesaran (2016) tarafından geliştirilen ve yatay kesit bağımlılığı göz önüne alınarak CCE yöntemi kullanılmıştır. CCE testi $T > N$ ve $N > T$ için tutarlı ve asimptotik normal dağılım sağlayan ve ayrı ayrı uzun dönem katsayılarını hesaplayan bir tahmincidir (Pesaran, 2016, Aktaran: Göçer, 2013:5097).

Aşağıda CCE testi denklemi verilmektedir.

$$\bar{Y}_t = \bar{D}_t + \bar{\pi}F_t + \bar{U}_t$$

$$\bar{Y}_t = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N Y_{i,t}; \quad \bar{D}_t = \bar{\delta} dt; \quad \bar{\delta} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \delta_i$$

$$\bar{\pi} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \pi_i ; \bar{U}_t = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N U_{i,t}$$

Bununla birlikte;

$$\text{Model 1 için } d_i = 1 \text{ ve } \delta_i = (\mu_{i,0}, \mu_{i,1}, \dots, \mu_{i,k}),$$

Model 2 için $dt = (1, t)'$ ve $\delta_i = (\delta_{i,0}, \delta_{i,1}, \dots, \delta_{i,k})'$ $\delta_{i,j} = (\mu_{i,j}, \eta_{i,j})'$, $j = 0, 1, 2, \dots, k$, bu denklemler varsayılır.

Belirlenen koşul ($\bar{\pi} = r \leq (1+k)N$ olarak tüm N için $N \rightarrow \infty$)

Varsayımda belirlenen koşul sağlanırsa

$$F_t = (\bar{\pi}, \bar{\pi})^{-1} \bar{\pi}' (\bar{Y}_t - \bar{D}_t - \bar{U}_t)$$

Şartıyla $\bar{U}_t = N^{-1} \sum_{i=1}^N u_{i,t} \xrightarrow{p} 0$ gibi $N \rightarrow \infty$ için, ve $\bar{\pi} \xrightarrow{p} E(\pi_i) = \pi$ gibi $N \rightarrow \infty$,

$$F_t - (\bar{\pi}' \bar{\pi})^{-1} \bar{\pi}' (\bar{y}_t - \bar{D}_t) \xrightarrow{p} 0 \text{ için } N \rightarrow \infty,$$

Yeterince büyük N için gözlemlenebilir ortalamamın

$\bar{h}_t = (\bar{D}_t, \bar{y}_t) \xrightarrow{p} 0$ Gözlemlenmeyen faktörlerin kullanılabileceğini gösterir (Banerjee ve Silvestre, 2017: 6)

Aşağıdaki Tablo da düşük orta gelirli ülkelerin CCE testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 26: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Tahmin Sonuçları

	I	II	III	IV	V
Sabit	-0,051 [0,268]	0,0432 [0,451]	0,056 [0,172]	0,0014 [0,981]	0,0244 [0,681]
SSER	0.0021 [0,043]				
TAS		0,0037 [0,188]			
TH			0,011 [0,031]		
DYY				0,0027 [0,109]	
ÜOO					-0,0001 [0,834]
Düzeltilmiş LM test ist.	61,61 [0,000]	61,64 [0,000]	61,28 [0,000]	62,73 [0,000]	18,28 [0,000]

Tablo 26'ya bakıldığı zaman sabit sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Parametrenin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olması sabit sermaye yatırımlarında meydana gelen bir artışın ülkenin orta gelir tuzağından çıkmasında olumlu etkileyeceği şeklinde yorumlanabilir. Sabit sermaye yatırımları, bir ülkede var olan yatırım kapasitesi stokunun artırılması şeklinde açıklanabilir. Bir ülkede sabit sermaye yatırımlarının artmasının ülke ekonomisinde iki etkisi vardır. İlki sabit sermaye yatırımları yapılırken yani yapılış aşamasında ihtiyaç duydukları hammadde talebi, inşaat talebi, makine – teçhizat talebi şeklinde ilk başta talep oluşturularak ekonominin büyümesine katkı sağlamaktadır. İkincisi, bu yatırımların devreye girmesiyle ürettikleri ürünlerle ülkenin üretim kapasitesini arttırarak hem ülkenin iç tüketimine hem de ihracat yoluyla dış arzına katkı sunarak ülkenin ekonomisinin büyümesine olanak sağlamaktadır.

Tablo 26'da doğrudan yabancı yatırımların parametrelerinin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlar, farklı bir ülkedeki bir firmanın başka bir ülkede yatırım yapması şeklinde gerçekleşmektedir. Bir ülkeye gelen doğrudan yabancı yatırım miktarının artması o ülkedeki yatırım kapasitesinin artmasına olanak sağlamaktadır. Bu yatırım meydana gelirken bir talep artışı sağlamanın yanında yatırım tamamlandıktan sonra meydana getirdiği yeni üretim ülkenin ekonomik olarak büyümesine ve gelişmiş ülkelere yakınsamasına olanak sağlar. Bunun yanında doğrudan yabancı yatırımlar geldikleri ülkelerin üretim yöntemlerini de düşük orta gelirli ülkelere getirdikleri için ülkede o üretim sisteminin yani üretimin daha teknolojik hale gelmesine olanak sağlamaktadır. Bu teknolojik ilerleme orta gelirli ülkelerin daha sofistike ürün üretim ihraç etmesine imkân tanıyarak ülkenin ihracatının da artmasına ve ekonomik olarak büyümesine katkı sunar.

Tüketim harcamaları GSYH'nin en büyük bileşenlerinden biridir. Dolayısıyla ekonomik büyüme için önem taşımaktadır. Düşük orta gelirli ülkelerin tüketim harcamalarına bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı olduğu Tablo 26'da görülmektedir. Düşük orta gelirli ülkelerin üretmiş oldukları ürünlerin daha kalitesiz olmasından dolayı uluslararası piyasalarda rekabet gücü bulunmamaktadır. Bu nedenle ülkelerin ekonomik büyümeleri daha çok yurtiçi tüketime bağlıdır. Yurtiçi

tüketimin artması doğal olarak göreceli olarak daha az kaliteli olan bu ürünlere karşı talebi arttıracak ve bu ürünleri üreten firmaların üretimi artacaktır. Üretimi artan firmaların gelirleri artacak ve buna bağlı olarak ta istihdamları ve yatırımları artacaktır. Yapılan yatırımlar ile beraber üretilen ürünlerin kalitesi artarak uluslararası pazarlarda biraz daha rekabetçi hale gelecektir. Bütün bunlar bir bütün olarak düşünüldüğünde artan yurtiçi tüketim sayesinde düşük orta gelirli ülkelerin yüksek orta gelirli ülke grubu seviyesine ulaşabilme ihtimalini artacaktır.

Düşük orta gelirli ülkelerde tasarruf oranlarının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı yapılan analiz sonucu görülmüştür. Yani yurtiçi tasarrufların düşük orta gelirli ülkelerin orta gelir tuzağından çıkmasında etkili bir değişken olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuç düşük orta gelirli ülkelerin tasarruf oranlarının artmasının yurtiçi tüketimi azaltacağı uluslararası piyasalarda da rekabetçi olmayan ülkenin ekonomik olarak büyüyemeyeceği anlamına gelmektedir.

Düşük orta gelirli ülkelerin verileri analiz edildikten sonra yüksek orta gelirli ülkelerde serilerin eş bütünleşme durumları analiz edilmiş ve sonuçları Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Westerlund (2007) ECM Eş-Bütünleşme Testi Sonuçları

	SSER	TAS	TH	DYY	ÜOO	PAT
Öncül değer	3	3	3	2	3	3
Gecikme	3	3	3	2	3	3
Panel tau istatistiği	-21,967	-16,385	-19,822	-4,877	-2,549	4,011
Olasılık değeri	[0,020]	[0,006]	[0,022]	[0,084]	[0,008]	[0,222]

Tablo 27’de yüksek orta gelirli ülkelerin SSER, TAS, TH, DYY ve ÜOO değişkenlerinin kullandıkları modellerin olasılık değerlerine bakıldığında 0,05’ten küçük olduğu görülmektedir. Bu sonuç bu modellerin eş-bütünleşik olduğu anlamına gelmektedir. PAT değişkeninin kullandığı modelin ise olasılık değeri 0,05’ten büyük bulunmuştur. Bu sonuç bu modelde eş-bütünleşme ilişkisinin olmadığını işaret etmektedir. Tüm modeller birlikte düşünüldüğünde PAT değişkeni hariç diğer değişkenlerin kullandıkları modellerde değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu rahatlıkla söylenebilmektedir. Modellerin eş-bütünleşme ilişkisi incelendikten sonra eş-bütünleşik olan seriler arasındaki uzun dönem eş-bütünleşme parametreleri CCE tahminci ile tahmin edilmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 28: Yüksek Orta Gelirli Ülkelerin Tahmin Sonuçları

	I	II	III	IV	V
Sabit	-0,100 [0,831]	0,018 [0,667]	0,0097 [0,841]	0,0080 [0,886]	0,0244 [0,681]
SSER	0.0035 [0,003]				
TAS		0,0070 [0,011]			
TH			0,0011 [0,243]		
DYY				0,0024 [0,018]	
ÜOO					0,0002 [0,635]
Düzeltilmiş LM test ist.	116,81 [0,000]	116,18 [0,000]	116,41 [0,000]	109,43 [0,000]	81,72 [0,000]

Tablo 28’de yüksek orta gelirli ülkelerde sabit sermaye yatırımların pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum yüksek orta gelirli ülkelerde yapılan yatırımların ülkenin hem arzına hem de talebine etki ederek ülkenin ekonomik büyümesine katkıda bulunduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 28’de doğrudan yabancı yatırımların yüksek orta gelirli ülkelerin ekonomik büyümesi üzerinde pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Yüksek orta gelirli ülkelerde de düşük orta gelirli ülkelerde olduğu gibi doğrudan yabancı yatırımlar hem üretim noktasında ülkeye katkılar sunarken hem de ülkenin üretim yapısının daha teknoloji yoğun bir yapıya ulaşmasına imkân tanımaktadır.

Yüksek orta gelirli ülkelerde yurtiçi tüketim harcamalarının etkili olmadığı yurtiçi tasarruf harcamalarının etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Yüksek orta gelirli ülkeler uluslararası piyasalarda ürün satabildikleri için pazar bulma sorunu yerine yatırım finansmanı sorunu ile karşı karşıyadırlar. Bu noktada yurtiçi tasarrufların artırılmasıyla firmaların ihtiyaç duyduğu finansmanın bir kısmı yurtiçinden karşılanarak yurtdışından ihtiyaç duyulan finansman miktarı azaltılabilir. Bu durum ülkenin ödemeler bilançosuna olumlu katkılar sunarak ülkenin sürdürülebilir bir ekonomik büyüme performansı göstermesine imkân tanımaktadır.

Yurtiçi tasarrufların yeterli miktarda olmaması durumunda ülkedeki firmaların ihtiyaç duyduğu finansman yurtdışından karşılanarak ülkenin ödemeler bilançosu açıkları artacaktır. Bu durumda karar vericiler, oluşan ödemeler bilançosu açıklarını finanse etmek için yüksek faizler ile yurtdışından kısa süreli sermaye çekmeye çalışacaktır. Ülkeye gelen kısa süreli sermaye hareketleri ekonomik ve siyasi verilere çok duyarlı olduğundan dolayı bazı dönemlerde ülkeden hızlı bir şekilde çıkma olasılığına sahip olacaktır. Böyle ani çıkışların olması durumunda ülkede döviz talebi artacağından dolayı kurlar yukarı yönlü büyük hareketler sergileyecek ve ülkede kurların artmasına neden olacak ve bu durum hem ithal malları hem de nihai ithal malların fiyatlarının artmasına ve enflasyonun yükselmesine neden olacaktır. Sonuç olarak hem faizlerin hem kurların hem de enflasyonun yükselmesi ülkede sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin sağlanmasına engel olacaktır.

Düşük orta gelirli ve yüksek orta gelirli ülkelerde orta gelir tuzağında çıkmada eğitim harcamalarının etkin olmadığı belirlenmiştir. Eğitim harcamalarının orta gelir tuzağından çıkmada etkin olmamasının sebebi eğitim yatırımlarının çıktısının hemen ortaya çıkmamasından kaynaklandığı söylenebilir. Bugün başlanan bir eğitim yatırımı ülkenin eğer eğitim altyapısını iyileştirmeye yönelik ise öğrencilerin aldığı eğitimin iyileşmesine olanak sağlar. Ancak bu öğrencilerin bugün almış oldukları kaliteli eğitim yıllar sonra iş gücüne katıldıkları için katma değeri çok uzun vadede ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle kısa dönemde etkin olmaması beklenen bir durumdur.

SONUÇ

Orta gelir tuzağı iktisat literatüründe araştırmacıların son zamanlarda ilgisini çeken konulardan biri olmuştur. Orta Gelir Tuzağı, ülkelerin kişi başına düşen milli gelirinin belli bir seviyeye geldikten sonra orada takılı kalması ve yüksek gelir seviyesine geçememesi olarak tanımlanabilir. Orta gelir tuzağına giren ülkeler yüksek gelir grubuna geçememeleri durumunda geriden gelen ülkelerin rekabetine maruz kalarak pazarlarını bu ülkelere kaptırıp ekonomik olarak daha kötüye giderler. Bu bağlamda ülkelerin kalkınma süreçlerinde orta gelir tuzağına yakalanmadan üst gelir seviyelerine çıkmaları oldukça önemlidir.

Bu çalışmada da ülkelerin orta gelir tuzağında girmemeleri ya da orta gelir tuzağında çıkmaları için etkili olan faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada ülkeler iki farklı gruba ayrılarak 1995-2017 yılları arası dönemi kapsayan veriler kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan ekonometrik analizde düşük orta gelirli ve yüksek orta gelirli ülkelerin kişi başına düşen GSYH verilerinin ABD'nin kişi başına düşen gelirin oranı, sabit sermaye yatırımları, tasarruf harcamaları, tüketim harcamaları, doğrudan yabancı yatırımlar, patent sayısı ve üniversitelerde okullaşma oranı değişkenleri kullanılarak Yatay kesit bağımlılığı testi, CADF birim kök testi, Westerlund ECM eş-bütünleşme testi ve son olarak CCE testi ile analiz edilmiştir. Yapılan yatay kesit bağımlılığı testi ile değişkenlerin yatay kesit bağımlılığı içerdiği saptanmıştır. Yatay kesit içeren değişkenlere ikinci nesil birim kök testi olan CADF birim kök testi uygulanmıştır. Uygulanan birim kök testi ile aynı seviyede durağan oldukları ve birim kök içermediği görülen değişkenler arasındaki ilişki Westerlund ECM eş-bütünleşme testi ile incelenmiştir. Test sonucunda değişkenler arasında patent sayısı hariç diğer değişkenler arasında bir eş-bütünleşme ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma sonucunda sabit sermaye yatırımlarının hem düşük orta gelirli hem de yüksek orta gelirli ülkeler için etkili olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç Ener ve Karanfil (2015) çalışmasının sonucu ile örtüşmektedir. Bu durum ekonomik kalkınmanın her aşamasında sabit sermaye yatırımlarının önemli bir unsur olduğunu işaret etmektedir. Bu nedenle ülkelerin yatırımların önündeki engelleri kaldırmasının ve firmaları yeni yatırımlara teşvik etmesinin orta gelir tuzağına yakalanmamaları için önemli olduğunu işaret etmektedir.

Her iki ülke grubu için etkili bulunan diğ er bir faktör ise doğ rudan yabancı yatırımlar olarak belirlenmiştir. Bu sonuç Jayasooriya (2017) çalışmasının sonucu ile paralellik göstermektedir. Bu durum doğ rudan yabancı yatırımların da ekonomik kalkınmanın her aş amasında etkili olduğunu göstermektedir. Doğ rudan yabancı yatırımlar geldikleri ülkelerin üretim ve istihdamına katkı sunmanın yanında bu ülkelere teknoloji transferi de sağlamaktadır. Bu teknoloji transferi ülkelerin üretim yapısını geliştirerek katma değ eri daha yüksek üretimlerin yapılmasını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle ülkelerin doğ rudan yabancı yatırımları teş vik edecek politikalar uygulaması ve ülkede yabancı firmaların haklarını koruyacak düzenlemeler yapması orta gelir tuzağı na girmemeleri ya da bu tuzaktan kurtulmaları için oldukça önemlidir.

Çalışma sonucunda yurtiçi tasarruf oranları ve yurtiçi tüketim harcamalarının düşük ve yüksek orta gelirli ülkelerde farklı bir sonuç vermiştir. Düş ük orta gelirli ülkelerde yurtiçi tüketim harcamaları etkili bulunurken yüksek orta gelirli ülkelerde yurtiçi tasarruflar etkili bulunmuştur. Bu sonuç düşük orta gelirli ülkelerin ekonomik olarak büyümeleri için yurtiçi tüketim harcamalarını arttırmalarının önemli olduğunu işaret etmektedir. Bu sonuç düşük orta gelirli ülkelerde hükümetin hane halkının taleplerini arttıracak politikalar uygulamasının önemli olduğunu göstermektedir. Düş ük orta gelirli ülkelerde politika yapıcıların kamu yatırımları ve para politikaları ile toplam talebi yükseltmesi firmaların satışlarını arttırarak toplam üretim, istihdam ve gelirleri yükseltecektir.

Ülkelerin düşük orta gelirli ülkeler seviyesinden yüksek orta gelirli seviyeye geçmesinden sonra ise ülkelerin toplam tasarruf oranlarına odaklanmaları ekonomik büyümeleri için daha önemlidir. Bu nedenle bu noktadan sonra politika yapıcıların bireysel emeklilik fonları gibi bireyleri tasarrufa yöneltecek politikalar uygulayarak tasarruf oranlarını arttırması orta gelir tuzağı na düş memeleri ya da bu tuzaktan çıkmaları için oldukça önemlidir. Ülkedeki tasarruf oranlarının artması ithalatın yükselmesini engelleyecek diğ er taraftan firmaların yatırımları için ihtiyaç duydukları finansmanın yurtiçinden karşılanmasını sağlayacaktır. Bu durum firmaların yatırımlarını arttırmalarına ve giderek katma değ eri daha yüksek ürünler üretmelerine imkân tanıyacaktır. Bunun sonucunda bu firmaların uluslararası piyasalardaki rekabet gücü artarak ülkenin ihracatı ve gelirleri yükselecektir.

Literatürde genellikle orta gelir tuzağında olan ülkelerin tuzaktan çıkmaları için Ar-Ge harcamalarının önemli bir unsur olduğu vurgulanmaktadır. Yapılan çalışmalarda ülkeleri Ar-Ge harcamalarının gayri safi yurtiçi hasılaya oranı kullanıldığı gibi patent sayısı değişkenlerini kullanan çalışmalar da vardır. Seyfettinoğlu ve Zambak (2017) ve Yıldız (2015) çalışmalarında patent sayısının orta gelir tuzağından çıkmada pozitif yönde etkilediği olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmada ise patent değişkeninin hem düşük orta gelirli hem de yüksek orta gelirli ülkelerde ülkenin kişi başına GSYH değerinin ABD'nin kişi başına GSYH değerine oranı olarak belirlenen bağımlı değişken ile eş-bütünleşik olmadığı belirlenmiştir. Literatürle uyuşmayan bu sonucun farklı ülke grupları ve farklı dönem kullanılmasından kaynaklandığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, G., & Yıldız, B. (2017). Orta Gelir Tuzağından Çıkışta Teşvik Politikalarının Etkiliği: Türkiye Örneği. *The Journal of International Scientific Researches*, 2(4), 54-71.
- Alçın, S., & Güner, B. (2015). Orta Gelir Tuzağı: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 37(1), 27-45.
- Alkan, I., & Ümit, A. Orta Gelir Tuzağının Türkiye Açısından İncelenmesi ve Tuzaktan Çıkış Stratejileri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4).
- Altıntaş, H., & Mercan, M. (2015). Ar-Ge Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Yatay Kesit Bağımlılığı Altında Panel Eş bütünlüşme Analizi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70(2), 345-376.
- Ayaydın, H. (2010). Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Türkiye Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 133-145.
- Bal, H., Algan, N., Manga, M., & Ballı, E.(2016) Orta Gelir Tuzağının Belirleyenleri Üzerine Bir Deneme: Tayland, Türkiye ve Çin Örneği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 347-360.
- Ballı, E., Manga, M., & Güreşçi, G. Orta Gelir Tuzağı: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Analiz. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (59), 48-60.
- Banerjee, A., & Carrion-i-Silvestre, J. L. (2017). Testing For Panel Cointegration Using Common Correlated Effects Estimators. *Journal of Time Series Analysis*, 38(4), s.6.
- Bayar, G. (2016). Türkiye ve Orta Gelir Tuzağı: Eğitimin Önemi. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(34), 45-78.
- Bayraktar, F. (2003). *Dünyada ve Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları*. Türkiye Kalkınma Bankası.

- Bayraktutan, Y., & Arslan, İ. (2008). Türkiye’de Sabit Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Ko-entegrasyon analizi (1980-2006).
- Bozdağlıoğlu, E. Y., & Özpınar, Ö. (2011). Türkiye'ye Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımların Türkiye'nin İhracat Performansına Etkilerinin Var Yöntemi ile Tahmini.
- Bozkurt, E., Bedir, S., Özdemir, D., & Çakmak, E. (2014). Orta Gelir Tuzağı ve Türkiye Örneği. *Maliye Dergisi*, 167, 22-39.
- Büyükakın, F., Cengiz, V., & Pehlivanoglu, F. (2011). Türkiye’de Finansal Yenilik-Tüketim Harcamaları İlişkisi (Ampirik Analiz: 1998-2008). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25.
- Cai, F. (2012). Is There a “Middle-income Trap”? Theories, Experiences and Relevance to China. *China & World Economy*, 20(1), 49-61.
- Çeştepe, H., & Çağlar, O. (2017). Türkiye’nin Orta Gelir Tuzağından Kurtulma Çabasında Üretim ve İhracatının Niteliğini Artıracak Sektörlerin Belirlenmesi. In *INTERNATIONAL CONGRESS ON AFRO-EURASIAN RESEARCH II* (Vol. 17, p. 34).
- Çetinkaya, Ş. (2016). Orta Gelir Tuzağı Tehlikesi ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Analiz.
- Çobanoğulları, G., & Eroğlu, E. (2017). Orta Gelir Tuzağından Çıkış: Türkiye Örneği. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 3(3).
- Dalgıç, B., İyidoğan, P. V., & Balıkçioğlu, E. (2014). Orta Gelir Tuzağından Çıkışta Hangi Faktörler. *Maliye Dergisi*, 167, 116-125.
- Dirice, M. M. (2018). *Orta Gelir Tuzağı Kısır Döngüsünü Etkileyen Faktörler: Türkiye Analizi* (Master's thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Egawa, A. (2013). *Will Income Inequality Cause a Middle-income Trap in Asia?* (Vol. 797). Bruegel.

- Eichengreen, B., Park, D. ve Shin, K. (2013), “Growth Slowdowns Redux: New Evidence on the Middle-Income Trap”, NBER Working Paper Series, 18673, National Bureau of Economic Research, January.
- Eichengreen, Barry; Donghyun PARK and Kwanho SHIN, (2012), “When Fast-Growing Economies Slow Down: International Evidence and Implications for China”, *Asian Economic Papers*, 11 (1), pp.42-87.
- Ener, M., & Karanfil, M. (2015). Türkiye Ekonomisinde Tasarruf Açığının Orta Gelir Tuzağı Üzerine Etkisi. *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(2), 31-46.
- Erer, B., & Diken, A. Orta Gelir Tuzağından Çıkmak İçin İşletmelerimizin Yapısal Dönüşümü Üzerine Model Önerisi (Model Proposal On The Structural Conversion Of Our Businesses To Exit From Middle Income.
- Erkoç, Ç. (2015). Orta Gelir Tuzagında Türkiye: 2023 1/Turkey in the Middle-Income Trap: 2023 2. *Sosyoekonomi*, 23(26), 187.
- Felipe, J., Abdon, A., & Kumar, U. (2012). Tracking the Middle-Income Trap: What Is It, Who Is in It, and Why?. *Levy Economics Institute, Working Paper*, (715).
- Gill, I. ve Kharas, H. (2007), “An East Asian Renaissance: Ideas for Economic Growth”, The World Bank, Washington DC, USA.
- Göçer, İ. (2013). Ar-Ge Harcamalarının Yüksek Teknolojili Ürün İhracatı, Dış Ticaret Dengesi ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri. *Maliye Dergisi*, 165(2), 215-240.
- Göçer, İ. (2013). Seçilmiş OECD Ülkelerinde Bütçe Açıklarının Sürdürülebilirliği: Yatay Kesit Bağımlılığı Altında Panel Eş-Bütünleşme Analizi. *Journal of Yasar University*, 30(8), 5086-5104.
- Göçer, İ., Mercan, M., & Hotunluoğlu, H. (2012). Seçilmiş OECD Ülkelerinde Cari İşlemler Açığının Sürdürülebilirliği: Yatay Kesit Bağımlılığı Altında Çoklu Yapısal Kırılmalı Panel Veri Analizi. *Maliye dergisi*, 163, 449-470.

- Günay, D., & Günay, A. (2016). Dünyada ve Türkiye'de Yükseköğretim Okullaşma Oranları ve Gelişmeler. *Journal of Higher Education & Science/Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 6(1).
- Güriş, S., & Astar, Ö. Ü. M. (2019). BRICS-TM Ülkelerinde Orta Gelir Tuzağının İncelenmesi. *Cataloging-In-Publication Data*, 751.
- Hüseyini, İ. (2015). İhracat Kalitesini Etkileyen Faktörler: Seçilmiş Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerinde Bir Panel Veri Analizi. *Atatürk Üniversitesi, Erzurum: Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi*.
- Islam, N. (2013). Beyond the Middle Income Trap: What Kind of High Income Country can China Become. *icsead. or. jp*.
- İşleyen, Ş., Altun, Y., & Görür, Ç. (2017). Türkiye'de Tekstil Sektöründe Orta Gelir Tuzağı Analizi. *Journal of Current Researches on Business and Economics*, 7(2), 279-290.
- Jayasooriya, S. P. (2017). *Growth Slowdowns, Middle-Income Trap, and Demographic Profile in South Asia* (No. 736). ADBI Working Paper Series.
- Karagöl, E. T., & Özcan, B. (2014, May). Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarruf. *Seta*.
- Karhan, G. (2019). Orta Gelir Tuzağı: Kırılgan Beşli Ekonomilerinden Kanıtlar. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 332-344.
- Kaya, V., & Efe, G. (2015). Yurt İçi Tasarruflar ve Ekonomik Büyüme: Dünyanın En Büyük İlk Yirmi Ekonomisi Üzerine Teorik Bir Değerlendirme ve Panel Veri Analizi. *Ataturk University Journal of Economics & Administrative Sciences*, 29(2).
- Kharas, H., & Kohli, H. (2011). What Is The Middle Income Trap, Why Do Countries Fall Into It, and How Can It Be Avoided?. *Global Journal of Emerging Market Economies*, 3(3), 281-289.
- Koçak, E., & Bulut, Ü. (2014). Orta Gelir Tuzağı: Teorik Çerçeve, Ampirik Yaklaşımlar ve Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama. *Maliye Dergisi*, 167(2014), 1-21.

- Konya, S., Karaçor, Z., & Yardimci, P. (2017, October). The Middle Income Trap: An Assessment In Terms Of Turkish Economy. In *DIEM: Dubrovnik International Economic Meeting* (Vol. 3, No. 1, pp. 270-287). Sveučilište u Dubrovniku.
- Korkmaz, S. (2016). Orta Gelir Tuzağı ve Türkiye Ekonomisi. *Master's Thesis, Kırıkkale: Kırıkkale University.*
- Lin, J. Y. (2003). Development Strategy, Viability, and Economic Convergence. *Economic Development and Cultural Change, 51(2), 277-308.*
- Mencütekin A. (2018). Orta Gelir Tuzağı Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir İnceleme: Türkiye örneği. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Ohno, K. (2009). Avoiding The Middle-Income Trap: Renovating Industrial Policy Formulation in Vietnam. *ASEAN Economic Bulletin, 26(1), 25-43.*
- Ozturk, A. (2016). Examining The Economic Growth and The Middle-Income Trap From The Perspective of The Middle Class. *International Business Review, 25(3), 726-738.*
- Ozturk, A. (2016). Examining The Economic Growth and The Middle-Income Trap From The Perspective Of The Middle Class. *International Business Review, 25(3), 726-738.*
- Öz, E., & Göde, B. (2016). Orta Gelir Tuzağı ve Türkiye'nin Konumu. *Maliye Araştırmaları Dergisi, 1(2).*
- Özbek, H., & Hayriye, Atik (2013). İnovasyon Göstergeleri Bakımından Türkiye'nin Avrupa Birliği Ülkeleri Arasındaki Yeri: İstatiksel Bir Analiz. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (42), 193-210.*
- Özcan, B., & Arı, A. (2014). Araştırma-Geliştirme Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi. *Maliye Dergisi, 166(1), 39-55.*
- Özcan, S. E., & Özer, P. (2018). Araştırma ve geliştirme harcamalarının patent başvuru sayıları üzerindeki etkisi: seçili OECD ülkeleri üzerine bir uygulama.

- Pesaran, M. H. (2007). A Simple Panel Unit Root Test In The Presence Of Cross-Section Dependence. *Journal of applied econometrics*, 22(2), 265-312.
- Rigg, J., Promphaking, B., & Le Mare, A. (2014). Personalizing The Middle-Income Trap: An Inter-Generational Migrant View From Rural Thailand. *World Development*, 59, 184-198.
- Rigg, J., Promphaking, B., & Le Mare, A. (2014). Personalizing The Middle-Income Trap: an Inter-Generational Migrant View From Rural Thailand. *World Development*, 59, 184-198.
- Robertson, P. E., & Ye, L. (2013). On The Existence Of a Middle Income Trap. Available at SSRN 2227776.
- Sarıbaşı, H., & Ursavaş, U. (2017). Orta Gelir Tuzağı: Ampirik Bir Çalışma. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 37-51.
- Seyfettinoğlu, Ü. K., & Zambak, M. (2017). Türkiye’de Bölgesel Farklılaşmadan Orta Gelir Tuzağına Çıkarımlar. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(35), 101-127.
- Şahin, İ., Başer, K., & Karanfil, M. (2015). Orta Gelir Tuzağı Üzerine Ampirik Bir Çalışma: Türkiye Örneği (1980-2013). *Journal of Alanya Faculty of Business/Alanya Isletme Fakültesi Dergisi*, 7(2).
- Şahin, İ., Başer, K., & Karanfil, M. (2015). Orta Gelir Tuzağı Üzerine Ampirik Bir Çalışma: Türkiye Örneği (1980-2013). *Journal of Alanya Faculty of Business/Alanya Isletme Fakültesi Dergisi*, 7(2).
- Tampakoudis, I. A., Subeniotis, D. N., Kroustalis, I. G., & Skouloudakis, M. I. (2017). Determinants of Foreign Direct Investment in Middle-Income Countries: New Middle-Income Trap Evidence. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 8(1), 58-70.
- Taşçı, K., & Özsan, M. E. (2014). Türkiye’de Bölgeler İtibarıyla Orta Gelir Tuzağı

- Tıraşoğlu, M., & Karasaç, F. (2018) Orta Gelir Tuzağı: Yapısal Kırılmalar Altında E7 Ülkeleri İçin Ampirik Bir İnceleme. *Akademik İncelemeler Dergisi (AID)*, 13(2), 337-361.
- Tokucu, E., Kaya, Z., Aykırı, M., & Durmuş, C. (2015). Türkiye Ekonomisinde Orta Gelir Tuzağı ve Ödemeler Bilançosu Kısıtı. In *Proceedings of the International Conference on Eurasian Economies* (pp. 830-840).
- Tran, V. T. (2013). The Middle-Income Trap: Issues For Members Of The Association of Southeast Asian Nations.
- Tuğcu, C. T. (2015). How To Escape The Middle Income Trap: International Evidence From a Binary Dependent Variable Model. *Theoretical & Applied Economics*, 22(1).
- Tuncel, C. O. (2014). Orta Gelir Tuzağı ve İnovasyon Politikaları: Doğu Asya Deneyimi ve Türkiye İçin Dersler. *Maliye Dergisi*, 167, 40-70.
- Ünal, T., & Seçilmiş, N. (2013). Ar-Ge Göstergeleri Açısından Türkiye ve Gelişmiş Ülkelerle Kıyaslaması. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 12-25.
- Ünlü, F., & Yıldız, R. (2018). Orta Gelir Tuzağının Belirlenmesi: Ekonometrik Analiz. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(1), 1-20.
- Ünlü, F., & Yıldız, R. (2018). Orta Gelir Tuzağının Belirleyicileri: Diskriminant Analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(1), 45-64.
- Woo, W. T. (2012). China Meets The Middle-Income Trap: The Large Potholes In The Road to Catching-Up. *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 10(4), 313-336.
- Yalçınkaya, Ö., & Hüseyini, İ. (2016). Tasarruf-Yatırım İlişkisi: Feldstein-Horioka Hipotezinin OECD Ülkeleri Açısından Değerlendirilmesi (1980-2013). *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(1), 343-366.
- Yaşar, E., & Gezer, M. A. (2014). Türkiye'nin Orta Gelir Tuzağına Yakalanma Riski ve Bu Riskten Kurtulma Önerileri. *Maliye Dergisi*, 167, 126-148.

- Yeldan, E., Taşçı, K., Voyvoda, E., & Özsan, E. (2013). Dualite Tuzağından Çıkış: Türkiye İçin Bir Bölgesel Genel Denge Modeli. In *EY International Congress on Economics I (EYC2013), October 24-25, 2013, Ankara, Turkey* (No. 306). Ekonomik Yaklaşım Association.
- Yıldız, A. (2015). Orta Gelir Tuzağı ve Orta Gelir Tuzağından Çıkış Stratejileri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 155-170.
- Yıldız, F., & Bayraktar, Y.(2017) Kırılgan Sekizli Ülkelerinin Orta Gelir Tuzağına Uzaklığının Ölçülmesi: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(5), 110-128.
- Zhang, L., Yi, H., Luo, R., Liu, C., & Rozelle, S. (2013). The Human Capital Roots of The Middle Income Trap: The Case of China. *Agricultural Economics*, 44(s1), 151-162.
- <https://www.mahfiegilmez.com/search?q=orta+gelir+tuza%C4%9F%C4%B1>
(Erişim Tarihi: 12/01/2020)
- <https://www.worldbank.org/en/country/mic/overview> (Erişim Tarihi: 12/01/2020)
- <http://www.ekodialog.com> (Erişim tarihi; 20.11.2019).

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı: Ebru

Soyadı: OĞUZ

Uyruğu: T.C.

Doğum Yeri ve Tarihi: Ergani / 10.06.1995

Tel: 05395918592

E-posta: ebruoguz1995@hotmail.com

Yazışma Adresi:

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
	Şırnak Üniversitesi Silopi MYO	08.06.2014
	Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi	01.07.2016
	Şırnak Üniversitesi	

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev

YABANCI DİL

YAYINLAR